

Erasmus+
KA220-VET – Partnerstwa współpracy w ramach sektora
Kształcenie i szkolenia zawodowego

„Lider współpracy zewnętrznej szkoły zawodowej (LEADext)”
Nr 2021-1-PL01-KA220-VET-000033019

Rezultat O3.

**Zestaw pakietów edukacyjnych dla prowadzącego zajęcia
i uczestnika szkolenia w zakresie nowej kompetencji
„Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie
i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym
pozyskiwanie sponsorów”**

Projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej.

Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w nich zawartość merytoryczną.

Utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe](#).

MODUŁ 1. KOORDYNOWANIE WSPÓŁPRACY PLACÓWKI PROWADZĄCEJ KSZTAŁCENIE I SZKOLENIE ZAWODOWE Z FIRMAMI ZEWNĘTRZNYMI, W TYM POZYSKIWANIE SPONSORÓW

**Jednostka modułowa: M1.J2. Tworzenie klas patronackich
i organizacja kształcenia dualnego**

**ZESTAW PORADNIKÓW
DLA UCZESTNIKA ZAJĘĆ I PROWADZĄCEGO ZAJĘCIA**

Opracowanie:

Koordynator zadania i wykonawca: Izba Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej (Polska)

Wykonawca: Fundacja Rozwoju i Innowacji WIR (Polska)

Wykonawca: Jordbrugets Uddannelsescenter Århus (Dania)

Wykonawca: Federacion Empresarial Metalurgicavalenciana (Hiszpania)

Wykonawca: Action Synergy SA (Grecja)

Recenzenci:

Jakob Vest Arler (OKNygaard A/S, Brabrand, Dania)

Tomasz Magnowski (Zespół Szkół Technicznych im. Tadeusza Kościuszki, Radom, Polska)

dr Monika Mazur-Mitrowska (Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli
Wydział w Radomiu, Polska)

Sofia Pakalidou (D Group, Ateny, Grecja)

Jose Manuel Puente Solaz (ESCUELAS JESUITAS TECHNIAN OF EMPLOYMENT AND TRAININGS,
Walencja, Hiszpania)

Konsultacja metodologiczna:

dr hab. Daniel Kukla (Uniwersytet Jana Długosza, Częstochowa, Polska)

Opracowanie redakcyjne:

Ewelina Sikora

Korekta językowa:

Katarzyna Skoczylas

Poradnik stanowi obudowę dydaktyczną dla jednostki modułowej **M1.J2. Tworzenie klas patronackich i organizacja kształcenia dualnego** wchodzącej w skład modułu **M1. Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów**.

W skład modułu M1 wchodzi także cztery inne jednostki modułowe:

- M1.J1. Pozyskiwanie firm zewnętrznych do współpracy i promocja kształcenia zawodowego,
- M1.J3. Pozyskiwanie wsparcia od firm zewnętrznych w zakresie doposażania warsztatów i pracowni szkolnych,
- M1.J4. Angażowanie pracodawców w egzaminy zawodowe organizowane przez szkołę, realizację doradztwa zawodowego i przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy,
- M1.J5. Doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami

tworzące razem **obudowę dydaktyczną** do modułowego programu nauczania dla kursu **Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów**.

Zamieszczone w poradniku materiały odzwierciedlają jedynie stanowisko ich autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w nich zawartość merytoryczną.

2023-2024

IZBA PRZEMYSŁOWO-HANDLOWA
ZIEMI RADOMSKIEJ

Izba Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej

ul. Rwańska 86, 26-600 Radom (Polska); telefon: 048 384 56 60; 600 245 881; 668 446 048

e-mail: izba@radomskibiznes.pl

[http://](http://radomskibiznes.pl/) <https://radomskibiznes.pl/>

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	7
2. WYMAGANIA WSTĘPNE	11
3. MATERIAŁ NAUCZANIA	12
3.1. Definiowanie terminu „klasa patronacka” i wskazywanie działań jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej	12
3.1.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	12
3.1.2. <i>Materiał nauczania</i>	12
3.1.3. <i>Ćwiczenia</i>	17
3.1.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	20
3.1.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	20
3.2. Wskazywanie korzyści różnych grup interesariuszy z utworzenia klasy patronackiej	21
3.2.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	21
3.2.2. <i>Materiał nauczania</i>	21
3.2.3. <i>Ćwiczenia</i>	26
3.2.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	28
3.2.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	28
3.3. Tworzenie klasy patronackiej i sporządzanie umowy pomiędzy szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej	30
3.3.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	30
3.3.2. <i>Materiał nauczania</i>	30
3.3.3. <i>Ćwiczenia</i>	35
3.3.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	37
3.3.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	37
3.4. Definiowanie terminu „kształcenie dualne” i wskazywanie korzyści z wprowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego jakie mają różne grupy interesariuszy	39
3.4.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	39
3.4.2. <i>Materiał nauczania</i>	39
3.4.3. <i>Ćwiczenia</i>	45
3.4.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	46
3.4.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	47
3.5. Przeprowadzenie weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego	48
3.5.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	48
3.5.2. <i>Materiał nauczania</i>	48

3.5.3. Ćwiczenia.....	51
3.5.4. Sprawdzian postępów (samoocena)	52
3.5.5. Rekomendowane źródła informacji	53
3.6. Sporządzanie umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej.....	54
3.6.1. Uszczegółowione efekty uczenia się.....	54
3.6.2. Materiał nauczania	54
3.6.3. Ćwiczenia.....	65
3.6.4. Sprawdzian postępów (samoocena)	66
3.6.5. Rekomendowane źródła informacji	67
3.7. Przygotowywanie programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego	68
3.7.1. Uszczegółowione efekty uczenia się.....	68
3.7.2. Materiał nauczania	68
3.7.3. Ćwiczenia.....	72
3.7.4. Sprawdzian postępów (samoocena)	73
3.7.5. Rekomendowane źródła informacji	74
3.8. Weryfikowanie możliwości realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego	75
3.8.1. Uszczegółowione efekty uczenia się.....	75
3.8.2. Materiał nauczania	75
3.8.3. Ćwiczenia.....	76
3.8.4. Sprawdzian postępów (samoocena)	77
3.8.5. Rekomendowane źródła informacji	78
3.9. Dobieranie kadry instruktorskiej do prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w firmie.....	79
3.9.1. Uszczegółowione efekty uczenia się.....	79
3.9.2. Materiał nauczania	79
3.9.3. Ćwiczenia.....	82
3.9.4. Sprawdzian postępów (samoocena)	83
3.9.5. Rekomendowane źródła informacji	84
3.10. Przygotowywanie ucznia do odbycia zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie oraz dokumentowanie procesu kształcenia dualnego w firmie.....	85
3.10.1. Uszczegółowione efekty uczenia się.....	85
3.10.2. Materiał nauczania	85
3.10.3. Ćwiczenia.....	90
3.10.4. Sprawdzian postępów (samoocena)	92
3.10.5. Rekomendowane źródła informacji	92
3.11. Prowadzenie monitoring procesu kształcenia praktycznego uczniów.....	93

3.11.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	93
3.11.2. <i>Materiał nauczania</i>	93
3.11.3. <i>Ćwiczenia</i>	97
3.11.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	98
3.11.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	99
3.12. Diagnostowanie wiedzy i umiejętności uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy	100
3.12.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	100
3.12.2. <i>Materiał nauczania</i>	100
3.12.3. <i>Ćwiczenia</i>	105
3.12.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	107
3.12.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	107
3.13. Prowadzenie ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w systemie kształcenia dualnego w firmie	109
3.13.1. <i>Uszczegółowione efekty uczenia się</i>	109
3.13.2. <i>Materiał nauczania</i>	109
3.13.3. <i>Ćwiczenia</i>	118
3.13.4. <i>Sprawdzian postępów (samoocena)</i>	120
3.13.5. <i>Rekomendowane źródła informacji</i>	120
4. SŁOWNIK	122
5. LITERATURA	123

1. WPROWADZENIE

W opracowaniu przedstawiono poradnik dla uczestnika szkolenie oraz prowadzącego zajęcia w ramach kompetencji zawodowej „**Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów**”, który został opracowany w projekcie Erasmus+ „Lider współpracy zewnętrznej szkoły zawodowej (LEADext)”. Projekt był współfinansowany przez Unię Europejską w ramach programu Erasmus+ Cooperation for innovation and the exchange of good practices Strategic Partnership for vocational education and training.

Podstawą do opracowania poradnika dla ucznia i prowadzącego zajęcia były następujące rezultaty wypracowane w projekcie „LEADext”:

- IO1. Profil kompetencji zawodowych w zakresie koordynacja współpracy placówki oświatowej z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów;
- IO2. Modułowy program szkolenia dla kompetencji zawodowej „Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów”.

Opracowane w ramach poradnika materiały posłużą w pierwszej kolejności do stworzenia kursu e-learningowego oraz mogą także być zastosowane do prowadzenia zajęć w formie stacjonarnej.

Przystępując do nauki wykonywania zadań zawodowych przypisanych koordynatorowi ds. współpracy placówki oświatowej z firmami zewnętrznymi, uczestnik szkolenia zdobędzie niezbędną wiedzę i umiejętności zawodowe zawarte w module M1. Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów.

Moduł został podzielony na jednostki modułowe zawierające m.in. materiał nauczania, pytania sprawdzające, ćwiczenia możliwe do zrealizowania w wersji on-line, jak i stacjonarnej oraz sprawdzian postępów, polecaną literaturę uzupełniającą, w tym do samokształcenia.

W opracowaniu przygotowano materiały dydaktyczne dla jednostki modułowej **M1.J2. Tworzenie klas patronackich i organizacja kształcenia dualnego** wchodzącej w skład modułu M1. Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów.

W skład modułu M1 wchodzi także cztery inne jednostki modułowe:

- M1.J1. Pozyskiwanie firm zewnętrznych do współpracy i promocja kształcenia zawodowego,
 - M1.J3. Pozyskiwanie wsparcia od firm zewnętrznych w zakresie doposażania warsztatów i pracowni szkolnych,
 - M1.J4. Angażowanie pracodawców w egzaminy zawodowe organizowane przez szkołę, realizację doradztwa zawodowego i przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy,
 - M1.J5. Doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami,
- które zostały opracowane przez poszczególnych partnerów realizujących projekt.

Wymienione powyżej, pięć jednostek modułowych tworzą razem kompletną **obudowę dydaktyczną** do modułowego programu nauczania dla kursu **Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów**.

Przed rozpoczęciem nauki uczestnik szkolenia powinien zapoznać się z wymaganiami wstępnymi oraz uszczegółowionymi efektami kształcenia, tj. wiedzą, umiejętnościami i postawami, jakich nabędzie po ukończeniu nauki w ramach danej jednostki modułowej.

W poradniku zamieszczono zagadnienia, z którymi **koordynator ds. współpracy placówki oświatowej z firmami zewnętrznymi** może się spotkać wykonując powierzone mu obowiązki zawodowe.

W opracowaniu materiału nauczania wykorzystano doświadczenia partnerów projektu w zakresie współpracy placówki oświatowej z firmami zewnętrznymi. Materiał nauczania uzupełniony został kursem w formie on-line (e-learningowym) do samodzielnego przeprowadzenia przez uczestnika szkolenia.

Zaproponowane szkolenie możliwe jest także do realizacji w formie tradycyjnej (stacjonarnej, face to face). W tym celu zadaniem trenera prowadzącego szkolenie stacjonarne będzie:

- zapoznanie się z zapisami zawartymi w rezultacie drugim projektu, tj. w IO2. Modułowym program szkolenia dla kompetencji zawodowej „Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów”;
- przygotowanie niezbędnych pomocy dydaktycznych z wykorzystaniem opracowanych w projekcie materiałów umożliwiających przeprowadzenie szkolenia w formie on-line.

Ważne jest, aby uczestnik szkolenia przed przystąpieniem do uczenia się w ramach danej jednostki modułowej zweryfikował poziom kompetencji na wejściu. Umożliwią mu to zapisy przedstawione w rozdziale „Wymagania wstępne”.

Po zapoznaniu się z treściami poszczególnych tematów wchodzących w skład jednostki modułowej w poradniku oraz na kursie on-line, zadaniem uczestnika będzie wykonanie ćwiczeń oraz sprawdzianu postępów. Sprawdzian będzie od uczestnika wymagał wykonania samooceny nabytej w danym temacie wiedzy i umiejętności. Pozytywny wynik samooceny stanowi swojego rodzaju przepustkę do przejścia do kolejnego tematu zajęć wyszczególnionego w jednostce modułowej. W przypadku wyniku negatywnego, zaleca się powtórzenie treści ujętych w temacie wchodzącym w skład jednostki modułowej.

W przypadku szkolenia online podstawą do zaliczenia jednostki modułowej będzie zaliczenie testu sprawdzającego. Test udostępniony zostanie uczestnikowi szkolenia po przejściu wszystkich treści i wykonaniu ćwiczeń oraz testów samooceny wchodzących w skład jednostki modułowej.

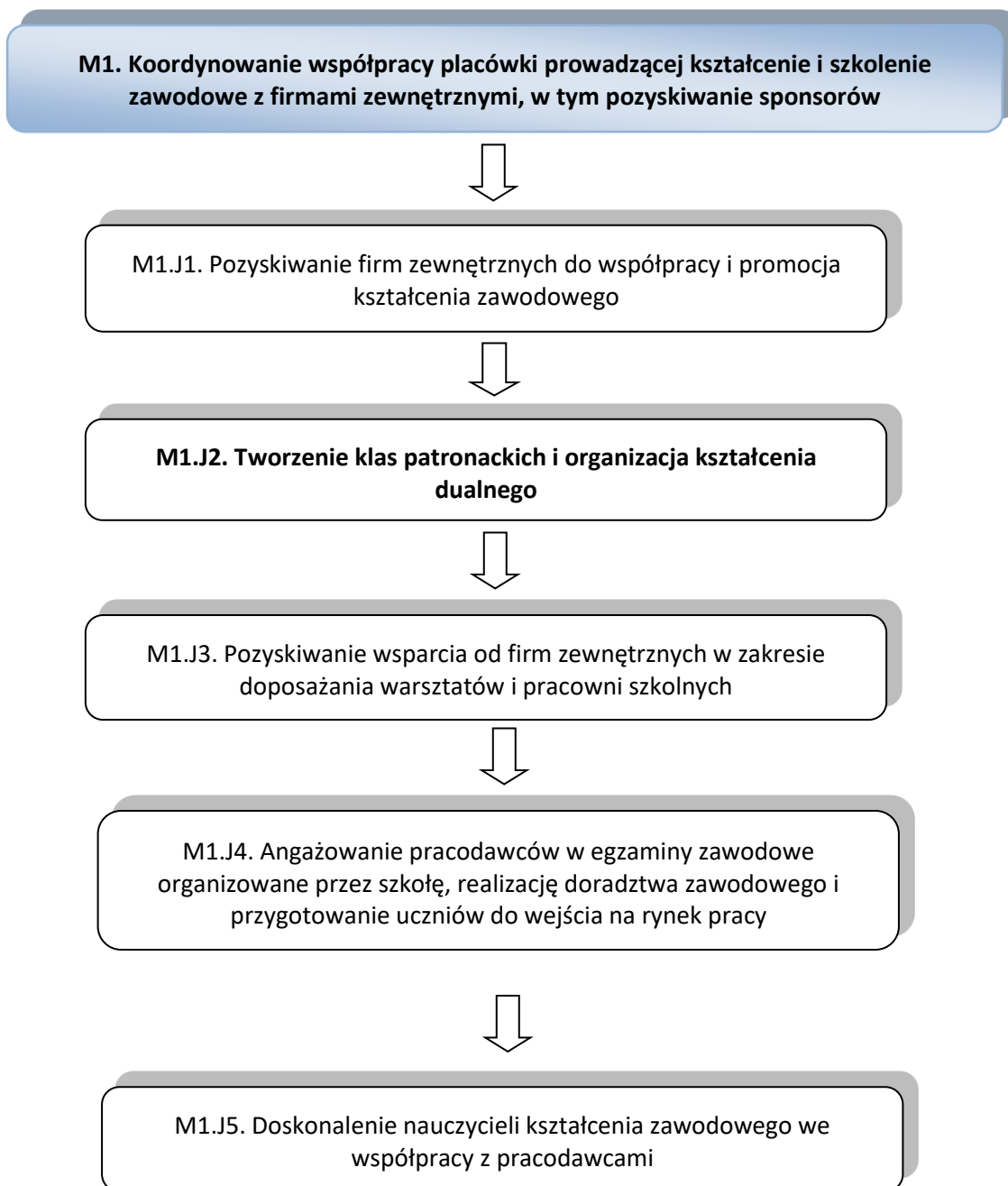
Uwaga: w przypadku treści kształcenia, w których są odniesienia do aktów prawnych, należy pamiętać, że są one aktualne na dzień przygotowania opracowania i muszą podlegać aktualizacji. Przedstawione treści kształcenia w jednostce modułowej są zgodne ze stanem prawnym na dzień 01.12.2023 r.

W tabeli poniżej zamieszczono orientacyjną liczbę godzin niezbędną w ocenie partnerów projektu do tego by uczestnik opanował efekty uczenia się wyszczególnione w poszczególnych jednostkach modułowych.

Nazwa modułu	Nazwa jednostki modułowej	Liczba godzin dydaktycznych			Liczba punktów ECVET ¹
		Zajęcia e-learning	Praca własna	łącznie	
M1. Koordynowanie współpracy placówki prowadzącej kształcenie i szkolenie zawodowe z firmami zewnętrznymi, w tym pozyskiwanie sponsorów	M1.J1. Pozyskiwanie firm zewnętrznych do współpracy i promocja kształcenia zawodowego	20	15	35	15
	M1.J2. Tworzenie klas patronackich i organizacja kształcenia dualnego	20	30	50	
	M1.J3. Pozyskiwanie wsparcia od firm zewnętrznych w zakresie doposażania warsztatów i pracowni szkolnych	20	15	35	
	M1.J4. Angażowanie pracodawców w egzaminy zawodowe organizowane przez szkołę, realizację doradztwa zawodowego i przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy	20	30	50	
	M1.J5. Doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami	20	35	55	
Razem M1		100	125	225	

¹ W ramach partnerstwa w projekcie dla wyliczenia liczby punktów ECVET, przyjęto założenie, że na 1 pkt przypada 15 godzin dydaktycznych. Wynika to z faktu, że w szkole zawodowej realizowane jest około 900 godzin dydaktycznych rocznie co w przeliczeniu na 60 pkt daje 15 godzin dydaktycznych na 1 punkt.

Z punktu widzenia uczestnika szkolenia, ważnym jest poznanie rekomendowanej przez partnerów projektu ścieżki kształcenia. Co też przedstawiono na rysunku poniżej.

Zamieszczone w poradniku materiały odzwierciedlają jedynie stanowisko ich autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w nich zawartość merytoryczną.

2. WYMAGANIA WSTĘPNE

Przystępując do realizacji programu jednostki modułowej **M1.J2. Tworzenie klas patronackich i organizacja kształcenia dualnego**, powinieneś umieć:

- korzystać z różnych źródeł informacji,
- określać własne prawa i obowiązki,
- rozpoznawać podstawowe akty prawne,
- uczestniczyć w dyskusji, prezentacji i obronie własnego stanowiska,
- poczuwać się do odpowiedzialności za zdrowie (życie) własne i innych,
- stosować podstawowe zasady etyczne (rzetelnej pracy, punktualności, dotrzymania danego słowa, uczciwości, odpowiedzialności za skutki, prawdomówności),
- współpracować w grupie z uwzględnieniem podziału zadań,
- obsługiwać komputer na poziomie podstawowym.

3. MATERIAŁ NAUCZANIA

3.1. Definiowanie terminu „klasa patronacka” i wskazywanie działań jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej

3.1.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zdefiniować termin klasa patronacka,
- nazwać i wyjaśnić działania jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej,
- rozpoznać termin klasa patronacka,
- rozróżnić działania jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej,
- sporządzać wykaz działań jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej,
- przedstawiać stronom działania jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej.

3.1.2. Materiał nauczania

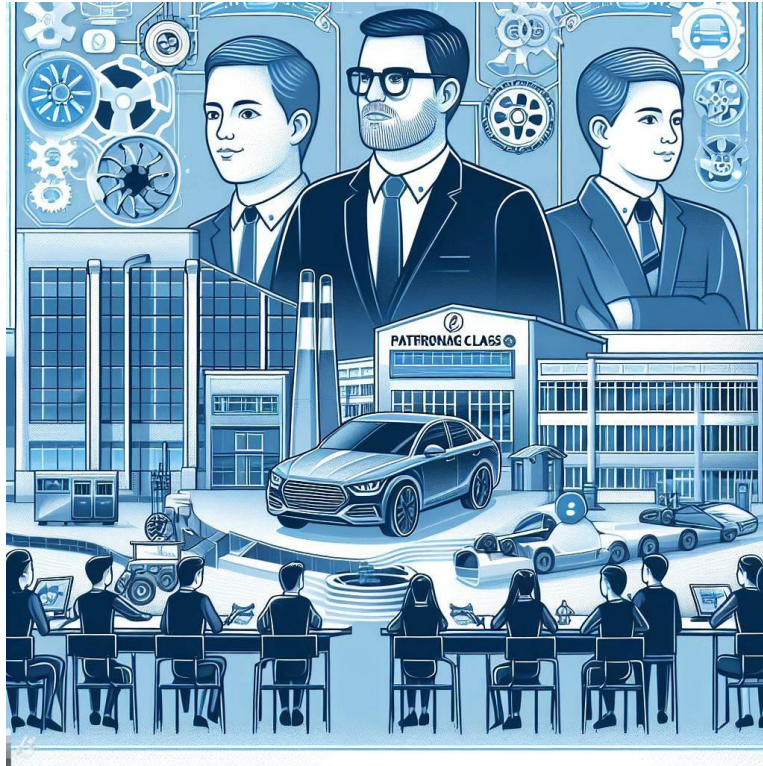
Klasa patronacka

Utworzenie klasy patronackiej na poziomie kształcenia zawodowego w określonym zawodzie szkolnym sprowadza się do objęcia jej wsparciem przez instytucję, przedsiębiorstwo. Zakres wsparcia jest zróżnicowany i zależy od umowy lub porozumienia zawartego między stronami, tj. organem prowadzącym szkołę (lub szkołą na podstawie pełnomocnictwa) a przedsiębiorstwem lub instytucją (uczelnia wyższą), instytutem badawczym.

W Polsce na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej wskazano następujące możliwości wsparcia przez patrona działań szkoły zawodowej:

- przyjęcia uczniów na praktyki zawodowe,
- wyposażenie pracowni szkolnych w sprzęt i materiały dydaktyczne,
- dodatkowe szkolenia,
- ufundowanie stypendiów dla najzdolniejszych uczniów,
- uczestnictwo przedstawiciela firmy w opracowaniu programu nauczania dopasowanego do profilu firm,
- branie udziału w zebraniach rady pedagogicznej¹.

¹ Ministerstwo Edukacji Narodowej w Polsce: Obowiązek współpracy szkół z pracodawcami.
<https://www.gov.pl/web/edukacja/obowiazek-wspolpracy-szkol-z-pracodawcami> (dostęp: 17.01.2024).

Rys. 1. Pojęcie „klasa patronacka” zdefiniowana przy wsparciu sztucznej inteligencji

Źródło: rysunek wygenerowany w wykorzystaniem AI: <https://tiny.pl/cbfd5> (dostęp: 12.02.2024).

Przykłady dobrych praktyk – instytucje obejmujące patrona nad klasą patronacką:

- 1) w 12 zespołach szkół zawodowych z terenu Aglomeracji Opolskiej utworzono klasy patronackiej Politechniki Opolskiej²;
- 2) klasy patronackie założone przez firmy³:
 - MAN BUS Sp. z o. o. – objął patronatem klasę kształcącą w zawodzie elektromechanik pojazdów samochodowych w Zespole Szkół Zawodowych nr 3 w Starachowicach⁴,
 - CELSA Huta Ostrowiec Sp. z o. o. objęła patronatem klasę, w której uczniowie przygotowują się do wykonywania zawodu technik mechatronik w Zespole Szkół nr 3 w Ostrowcu Świętokrzyskim⁵,
 - EKO Energia Polska, Kielecki Park Technologiczny objęły patronatem kształcenie uczniów w zawodzie technik elektryk, które prowadzone jest w Zespole Szkół Elektrycznych w Kielcach⁶,

² Strona internetowa miasta Opole, projekt „Kształcenie zawodowe dla rynku pracy – 3”: <https://www.opole.pl/dla-mieszkanca/ksztalcenie-zawodowe-dla-ryнку-pracy-3> (dostęp: 12.09.2023).

³ Strona internetowa portalu dokariery.pl, artykuł „Klasy patronackie przepustką na rynku pracy”: <https://dokariery.pl/-/klasy-patronackie-przepustka-na-ryнку-pracy> (dostęp: 12.09.2023).

⁴ Strona internetowa Zespołu Szkół Zawodowych nr 3 w Starachowicach: <http://zsz3.net/uczniowie-klasy-patronackiej-man-zdali-egzamin/>, (dostęp: 12.09.2023).

⁵ Strona internetowa portalu branżowego AutomatykaB2B, artykuł: „Nowa, mechatroniczna klasa patronacka Celsy”: <https://automatykab2b.pl/gospodarka/45897-nowa-mechatroniczna-klasa-patronacka-celsy>, (dostęp: 12.09.2023).

⁶ Strona internetowa Urzędu Miasta Kielce, artykuł „Kolejna klasa patronacka w kieleckim „Elektryku””: <https://www.kielce.eu/pl/aktualnosci/kolejna-klasa-patronacka-w-kieleckim-elektryku.html>, (dostęp: 12.09.2023).

- Volkswagen objął patronatem kształcenie uczniów w zawodach automatyk, elektromechanik pojazdów samochodowych, mechanik precyzyjny, mechatronik prowadzone w Zespole Szkół nr 1 w Swarzędzu lub Zespole Szkół Politechnicznych we Wrześni⁷,
- Peugeot Polska objął patronatem kilkanaście klas w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych, w tym m.in. w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 – Centrum Kształcenia Ustawicznego w Kluczborku⁸, Zespole Szkół Samochodowych w Warszawie⁹,
- BSH Sprzęt Gospodarstwa Domowego Sp. z o. o., Dalkia Łódź S.A., „Engorem” Spółka z o.o. i PGE Dystrybucja Oddział Miasto – Łódź od roku 2008 objęły patronatem klasy, kształcące w zawodzie technik energetyk w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 9 (obecnie: Zespół Szkół Politechnicznych im. KEN) w Łodzi¹⁰,
- Five Spanish programs of good practices in Dual vocational training have been selected by the ministry: <https://www.navarra.es/es/-/cinco-programas-navarros-de-buenas-practicas-en-fp-dual-seleccionados-por-el-ministerio-en-el-listado-de-ejemplos-autonomicos-de-calidad-europea>
LA FORMACIÓN DUAL EN ESPAÑA: SITUACIÓN Y PERSPECTIVAS:
<https://www.ces.es/documents/10180/5232164/Inf0123.pdf>
Presentation of Good Practices in Dual Vocational Training:
https://www.youtube.com/watch?v=0GH7Xx9IB_0
- uński system kształcenia i szkolenia zawodowego (VET) wykorzystuje model kształcenia dualnego, w którym uczniowie dzielą swój czas między szkołę a naukę w miejscu pracy w firmach takich jak Maersk i Novo Nordisk¹¹.

Działania podejmowane w ramach klasy patronackiej – przykłady

Przykład 1. Zespół Szkół numer 3 w Ostrowcu Świętokrzyskim i CELSA Huta Ostrowiec podpisały umowę o współpracy w zakresie kształcenia w zawodzie technik mechatronik. W jej ramach firma zapewni młodzieży m.in.:

- dodatkowe lekcje z przedmiotów zawodowych prowadzone przez pracowników firmy,
- praktykę zawodową w zakładzie,
- wizyty poznawcze oraz szkolenia z TQM,

⁷ Strony internetowe Volkswagen informujące o objęciu patronatem szkół prowadzących kształcenie zawodowe w zawodach szkolnictwa branżowego: <https://www.uczesiewvwp.pl/> lub [volkswagen-poznan.pl/pl/kariera/uczniowie](https://www.volkswagen-poznan.pl/pl/kariera/uczniowie), (dostęp: 12.09.2023).

⁸ Strona internetowa Powiatu Kluczborskiego: Inauguracja z mistrzem kierownicy, https://www.powiatkluczborski.pl/aktualnosci/peugeot_otwarcie.htm (dostęp: 14.09.2023).

⁹ Strona internetowa portalu motofakty.pl: Edukacja wspomagana: <https://motofakty.pl/edukacja-wspomagana/ar/c4-16138769> (dostęp: 14.09.2023).

¹⁰ Strona internetowa Obserwatorium edukacji: <http://obserwatoriumedukacji.pl/klasy-patronackie-w-szkolach-zawodowych/> (dostęp: 14.09.2023).

¹¹ Danish Ministry of Education, "The Danish Vocational Education and Training System," (2019). Available at: <https://eng.uvm.dk/upper-secondary-education/vocational-education-and-training-in-denmark> (dostęp: 12.09.2023).

- najlepsi uczniowie zostaną zatrudnieni w tym przedsiębiorstwie lub w zakładach partnerskich¹².

Przykład 2. Zespół Szkół Elektrycznych w Kielcach i Kielecki Park Technologiczny, firma EkoEnergia Polska w ramach klasy patronackiej umożliwiają uczniom uczestnictwo w stażach w firmach, zajęciach praktycznych związanych z instalacjami fotowoltaicznymi, elektrowniami słonecznymi, ich serwisem oraz obsługą eksploatacyjną, co przełoży się na lepszą zdawalność egzaminów zawodowych¹³.

Przykład 3. Zespół Szkół nr 1 w Swarzędzu, Zespół Szkół Politechnicznych we Wrześni i Volkswagen Polska w Poznaniu w ramach prowadzonych klas patronacki zapewnia:

- praktyczną naukę zawodu w specjalnie przygotowanych, nowoczesnych warsztatach uczniowskich w Centrum Szkoleniowo-Treningowym Volkswagen Poznań,
- udział najlepszych uczniów w dodatkowych szkoleniach z oferty Centrum Rozwoju Kompetencji i Organizacji Volkswagen Poznań,
- udział w wymianach oraz projektach międzynarodowych, w których z kolegami z innych fabryk budują pojazdy elektryczne, programują sterowniki itd. W zależności od zawodu oraz charakteru wymiany organizowane są wyjazdy m.in. do Kassel, Hanoweru, Berlina czy Mladá Boleslav,
- uczestnictwo najlepszych absolwentów w programie Wanderjahre – rocznym pobycie w jednym w zagranicznych zakładów koncernu,
- koncernową nagrodę w ramach programu Best-Apprentice-Award dla absolwent z najlepszymi wynikami z rocznika,
- praktyczną naukę zawodu od 2 klasy, dodatkowe szkolenia dla uczniów¹⁴.

Rekrutacja do klasy patronackiej Volkswagen odbywa się poprzez zaproszenie potencjalnego kandydata na ucznia na spotkanie rekrutacyjne, podczas którego m.in. opowiada komisji o sobie i o tym, dlaczego wybrał klasę patronacką. Kolejny etap procesu rekrutacji związany jest z przejściem obowiązkowego badania lekarskiego, którego wynik warunkuje naukę w danym zawodzie szkolnym. O wynikach procesu rekrutacji potencjalny kandydat na ucznia klasy patronackiej jest informowany przez komisję rekrutacyjną.

Przykład 4. Zespół Szkół Politechnicznych im. KEN w Łodzi i firmy BSH Sprzęt Gospodarstwa Domowego Sp. z o. o., Dalkia Łódź S.A., „Engorem” Spółka z o.o., PGE Dystrybucja Oddział Miasto – Łódź, Zakładu Gazowniczego Łódź, Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. zo.o. w Łodzi umożliwiają szkole i uczniom m.in.:

- uczestnictwo uczniów w wycieczkach zawodowych, podczas których prezentowane są różne stanowiska, na których w przyszłości mogą pracować,
- udział uczniów w praktykach zawodowych i zajęciach dydaktycznych, które są prowadzone pod czujnym okiem opiekunów praktycznej nauki zawodu – specjalistów wysokiej klasy, dzięki czemu uczniowie poznają specyfikę pracy w zawodzie,
- umożliwiają uczniom zapoznanie się z najnowocześniejszymi technologiami stosowanymi podczas produkcji wyrobów,
- uczniom klas patronackich uczestnictwo w wycieczkach integracyjnych organizowanych przez firmę,
- udział uczniom w nieodpłatnych kursach języka niemieckiego,

¹² Strona internetowa portalu branżowego AutomatykaB2B, artykuł: „Nowa, mechatroniczna klasa patronacka Celsy”: <https://automatykab2b.pl/gospodarka/45897-nowa-mechatroniczna-klasa-patronacka-celsy>, (dostęp: 12.09.2023).

¹³ Strona internetowa Urzędu Miasta Kielce, artykuł „Kolejna klasa patronacka w kieleckim „Elektryku””: <https://www.kielce.eu/pl/aktualnosc/kolejna-klasa-patronacka-w-kieleckim-elektryku.html>, (dostęp: 12.09.2023).

¹⁴ Kształcenie zawodowe w Volkswagen Polska: https://www.uczesiewwvp.pl/_files/ugd/fa8364_14c4c59703184de9b33caa8f1599eda6.pdf, (dostęp: 12.09.2023).

- uczestnictwo uczniów w wakacje w dodatkowych stażach zawodowych, za które otrzymują wynagrodzenie,
- zapewnienie uczniom podręczników do przedmiotów zawodowych,
- uczniom – absolwentom klas patronackich szybkie znalezienie pracy w firmach patronackich,
- otrzymanie przez najlepszych uczniów stypendiów, czy też nagród za wyniki w nauce, które są wręczone z okazji zakończenia roku szkolnego,
- szkole – pokrycie kosztów organizacji szkolnego stoiska na Łódzkich Targach Edukacyjnych,
- szkole – opiniowanie przez pracodawców programów nauczania w zawodzie,
- szkole – realizację wspólnych z pracodawcami projektów ukierunkowanych, np. na wyposażenie pracowni, dodatkowe zajęcia dla uczniów, specjalistyczne szkolenia,
- szkole – wsparcie pracodawcy przy rekrutacji uczniów,
- szkole – wyposażenie ośrodka egzaminacyjnego i współorganizowanie egzaminów,
- szkole – stworzenie i wyposażenie w pomoce dydaktyczne patronackiej sali dydaktycznej,
- szkole – przygotowanie wspólnie z firmą programu zajęć praktycznych w firmie,
- uzyskanie przez szkołę wsparcia finansowego w formie darowizny¹⁵.

Przykład 5. Zespół Szkół Samochodowych w Warszawie i Peugeot Polska w ramach klasy patronackiej umożliwia:

- uczniom korzystanie na zajęciach praktycznych z pomocy nowoczesnych pojazdów samochodowych marki Peugeot,
- uczniom zapoznanie się z nowinkami technicznymi w Centrum Naukowo-Szkoleniowym Peugeota,
- uczniom odbycie praktyk zawodowych w autoryzowanych salonach,
- uczniom zdobycie certyfikatu Technika Dyplomowanego Peugeot, który jest wręczany na zakończenie nauki uczniom osobiście przez prezesa Peugeot Polska,
- szkołom wyposażenie w pomoce dydaktyczne pracowni diagnostycznych, np. samochód Peugeot 607 oraz makiety różnych części mechanicznych,
- szkołom udzielenie wsparcia logistyczno-technicznego¹⁶.

Przykład 6. W Hiszpanii nie jest powszechne, że firmy wspierają centra szkoleniowe, ale pomagają na różne sposoby. Sposób patronatu pomaga studentom, którzy chcą uczestniczyć w szkoleniu zawodowym lub studiach, za pomocą nowych rodzajów dotacji:

- Zmniejszenie finansowania publicznego dla hiszpańskich uniwersytetów zmusza je do poszukiwania nowych sposobów finansowania. Firmy wymagają i domagają się talentów, badań, innowacji, przedsiębiorczości. Zmusza to do ustanowienia między firmami a uniwersytetami nowych procedur i form współpracy, takich jak programy patronatu. Celem programu patronatu jest generowanie stabilnych źródeł finansowania, które pozwalają uniwersytetom kontynuować rozwijanie projektów ze swoimi studentami, które mają niezwykle wpływ na środowisko społeczno-ekonomiczne i w przeciwnym razie te projekty nie mogłyby się odbyć.
- Stypendium Fundacji ONCE: dla osób niepełnosprawnych stypendium to zapewnia wsparcie finansowe studentom kształcenia zawodowego, aby ułatwić im dostęp do edukacji i szkoleń.

¹⁵ Opracowano na podstawie: Klasy patronackie jako forma współpracy pracodawców ze szkołami. Doświadczenia łódzkie: <http://obserwatoriumedukacji.pl/klasy-patronackie-w-szkolach-zawodowych/>, (dostęp: 12.09.2023).

¹⁶ Klasa patronacka firmy Peugeot Polska: https://www.powiatkluczborski.pl/aktualnosci/peugeot_otwarcie.htm, (dostęp: 12.09.2023).

- Stypendium Fundación Mapfre: celem stypendium jest pokrycie opłat, materiałów szkolnych i innych kosztów związanych ze szkoleniem zawodowym.
- Stypendium Fundacji Repsol: stypendium pomaga uczniom szkół zawodowych w zakresie energii i zrównoważonego rozwoju.
- Stypendium Fundacji Amancio Ortega: stypendium daje możliwość studiowania przez rok akademicki za granicą uczniom szkół zawodowych, promując internacjonalizację i naukę języków.

Przykład 7. W Danii zajęcia w stylu patronatu i kształcenie zawodowe są głęboko zintegrowane w ramach dualnego systemu kształcenia i szkolenia zawodowego (VET). Firmy odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu programu nauczania, zapewnianiu praktyk i przygotowywaniu uczniów do pracy.

Na przykład TECHCOLLEGE w Aalborgu współpracuje z różnymi branżami, aby oferować szkolenia zawodowe, które łączą edukację teoretyczną z praktycznym doświadczeniem zawodowym. Uczniowie naprzemiennie uczą się w klasie i odbywają szkolenia praktyczne w takich branżach jak IT, budownictwo i mechanika. Firmy zapewniają specjalistyczne warsztaty, mentoring i dostęp do nowoczesnych technologii, pomagając uczniom rozwijać umiejętności bezpośrednio przydatne w pracy. Najlepsi uczniowie często znajdują zatrudnienie w tych firmach partnerskich po ukończeniu studiów. Inną inicjatywą jest program „Nowe praktyki”, w ramach którego uczniowie mogą rozpocząć naukę zawodową bezpośrednio w firmie. Firmy te zapewniają szkolenia, które pozwalają uczniom zdobyć zarówno umiejętności praktyczne, jak i wiedzę teoretyczną, która jest zwykle przekazywana w szkołach zawodowych¹⁷.

3.1.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia

Ćwiczenie 1.

Zaznacz stwierdzenia, które korespondują z definicją pojęcia **klasa patronacka**:

☐	objęcie patronatem konkretnej klasy przez firmę lub instytucję.
☐	w ramach klasy patronackiej, przedstawiciel firmy prowadzi rady pedagogiczne.
☐	to przedsięwzięcie, w którym firma obejmuje patronatem całą szkołę.
☐	zakres wsparcia szkoły (klasy) określony jest w umowie lub porozumieniu zawartym między szkołą i firmą.

¹⁷ <https://techcollege.dk/english/> (dostęp: 12.09.2023).

Ćwiczenie 2.

Oceń prawdziwość poniższych działań pod kątem możliwości ich podejmowania w ramach klasy patronackiej. Zaznacz opcję „Prawda”, jeśli działanie jest możliwe do podjęcia w ramach klasy patronackiej lub „Fałsz” – jeśli nie jest możliwe do podjęcia.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
przyjęcia uczniów na praktyki zawodowe		
zakup przez firmę wyposażenia pracowni szkolnych		
współorganizowanie przez szkołę i firmę egzaminów		
przygotowanie przez szkołę wspólnie z firmą programu zajęć praktycznych w firmie		
zasponsorowanie uczniom podręczników do przedmiotów zawodowych		
pokrycie kosztów udziału uczniów w kursach języka niemieckiego		
przyznanie stypendiów przez firmę najlepszym uczniom		
zapoznanie uczniów z nowinkami technicznymi		
prowadzenie przez firmę doradztwa zawodowego		
organizowanie wycieczek dla nauczycieli sprzedających produkty firmy		

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia**Ćwiczenie 1. Burza mózgów****Przebieg:**

Metoda polega na gromadzeniu w krótkim czasie dużej liczby skojarzeń i pomysłów rozwiązań do danego hasła/problemu. Prowadzący wyjaśnia grupie, na czym polega ta metoda, przedstawia zasady w niej obowiązujące. Można wywiesić w sali plakat z zapisanymi regułami (zobacz załącznik nr 1).

Hasło/problem: jakie działania mogą podejmować przedstawiciele szkoły zawodowej i pracodawcy w ramach klasy patronackiej?

Metoda ma przebieg etapowy:

I. Generowanie pomysłów

Generowanie pomysłów możesz zainspirować poprzez stawianie pytań lub zagadnień np.

- jakie macie skojarzenia,
- podajcie możliwe rozwiązania,
- jaki/-e macie pomysł/-y na...?
- z czym wam się kojarzy...? itp.

Pytania prowadzący kieruje do całej grupy. Odpowiedzi zapisuje prowadzący na tablicy lub prosi o to jednego z uczestników szkolenia. Notujemy wszystkie pomysły. Na zakończenie prowadzący odczytuje wszystkie zapisane propozycje. Uczestnicy mogą stawiać pytania dotyczące poszczególnych pomysłów, prosić o wyjaśnienie i doprecyzowanie ich znaczenia. Odpowiedzi udzielają autorzy pomysłów.

II. Ocena i analiza zgłoszonych pomysłów

Ten etap służy selekcji zgłoszonych pomysłów. Możesz dokonać jej w różny sposób:

- wspólnie z uczestnikami pogrupować pomysły dotyczące takich samych lub podobnych rozwiązań. Następnie podzielić uczestników na tyle zespołów, ile powstało grup pomysłów. Zespoły analizują i wybierają najlepsze rozwiązanie, przedstawiają sobie wzajemnie wyniki pracy. Wspólnie z całą grupą wybieramy najlepsze rozwiązanie;
- prowadzący dzieli uczestników na zespoły i każdemu z nich przydziela z powstałej listy proporcjonalną liczbę pomysłów. Zespoły dokonują ich analizy i wybierają jeden spełniający ustalone wcześniej kryteria. Przedstawiają swój wybór pozostałym uczestnikom wraz z uzasadnieniem. Wszyscy uczestnicy decyduje o wyborze najlepszego rozwiązania;
- jeżeli liczba uczestników jest mała, można każdemu uczestnikowi przydzielić po dwa punkty, wyznaczyć czas na zastanowienie się nad przedstawioną listą rozwiązań i polecić dokonanie wyboru dwóch – ich zdaniem – najlepszych. Suma punktów przy poszczególnych rozwiązaniach decyduje o tym, które będzie wzięte pod uwagę.

III. Zastosowanie pomysłów/rozwiązań w praktyce

Cały zespół pod kierunkiem prowadzącego pracuje nad opracowaniem zastosowania wybranego pomysłu w praktyce. Można także podzielić uczestników na zespoły, których zadaniem będzie opracowanie wdrożenia danego rozwiązania.

Ramy organizacyjne:

Będą potrzebne: tablica lub plakat do zapisania pomysłów, plakat z zasadami obowiązującymi w Burzy mózgów.

Czas na realizację 10–20 min, w zależności od wybranego wariantu.

Załącznik nr 1. Plakat - zasady Burzy mózgów:

1. Każdy pomysł jest dobry, nawet te najbardziej szalone.
2. Ważniejsza jest ilość pomysłów niż ich jakość.
3. Inspiruj swoimi pomysłami innych.
4. Każdy pomysł jest zapisywany w formie podanej przez autora.
5. Nie komentujemy pomysłów.
6. Nie krytykujemy pomysłów.
7. Nie dodajemy własnych propozycji do pomysłów innych.
8. Zabieramy głos na znak prowadzącego.
9. Wszyscy na równych prawach bierzemy udział w zgłaszaniu pomysłów.
10. Czas na zgłaszanie pomysłów 5 minut.

3.1.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zdefiniować termin klasa patronacka?		
2) nazwać i wyjaśnić działania jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej?		
3) rozpoznać termin klasa patronacka?		
4) rozróżniać działania jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej?		
5) sporządzać wykaz działań jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej?		
6) przedstawiać stronom działania jakie można podejmować w ramach klasy patronackiej?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.1.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Baldysz B.: *Klasa Patronacka zakładu Opla w Gliwicach*: <http://radasektorowa-motoryzacja.pl/wp-content/uploads/2018/09/Klasa-Patronacka-Zak%C5%82adu-Opla-w-Gliwicach.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
2. *Klasa patronacka Gestamp Polska*, http://zspwrzesnia.pl/pliki/pliki_2019-2020/gestamp_2020.pdf (dostęp: 20.12.2023).
3. Komorniczak J.: *Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019*. <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
4. *Przewodnik prawny dla polskiej rodziny za granicą – Hiszpania*: <https://dziecizagranica.gov.pl/hiszpania/> (dostęp: 20.12.2023).
5. *Przewodnik prawny dla polskiej rodziny za granicą – Grecja*: <https://dziecizagranica.gov.pl/grecja/> (dostęp: 20.12.2023).
6. *Przewodnik prawny dla polskiej rodziny za granicą – Dania*: <https://dziecizagranica.gov.pl/dania/> (dostęp: 20.12.2023).
7. *Patronage system in Spain* <https://culturaymecenazgo.cultura.gob.es/blog/12-otras-formas-de-mecenazgo.html> (dostęp: 20.12.2023).
8. *Ministry of Children and Education - Vocational Education and Training in Denmark*: <https://eng.uvm.dk/> (dostęp: 20.12.2023).
9. *TECHCOLLEGE collaborates with companies to offer practical vocational training*. <https://techcollege.dk/english/> (dostęp: 20.12.2023).

3.2. Wskazywanie korzyści różnych grup interesariuszy z utworzenia klasy patronackiej

3.2.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- wymienić grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w klasy patronackie,
- zdefiniować czym jest korzyść,
- wyjaśnić stronie pracodawcy korzyści jakie ma ze współpracy ze szkołą w związku z utworzeniem klasy patronackiej,
- wyjaśnić pozostałym stronom ich korzyści w związku z utworzeniem klasy patronackiej,
- rozpoznać grupy interesariuszy zaangażowanych bezpośrednio i pośrednio w klasy patronackie w firmach,
- opracować zestawy korzyści dla różnych grup interesariuszy wynikające z utworzenia klasy patronackiej.

3.2.2. Materiał nauczania

Grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w klasy patronackie

1. Bezpośrednio – strony podpisujące porozumienie lub umowę o utworzeniu klasy patronackiej (rys. 2):

- 1) przedstawiciel organu prowadzącego, kierującego pracą szkoły lub dyrektor szkoły lub wyznaczona osoba posiadająca w tym zakresie pełnomocnictwo;
- 2) przedstawiciel prawny pracodawcy.

Rys. 2. Bezpośredni interesariusze – strony podpisujące umowę o utworzeniu klasy patronackiej

Źródło: rysunek wygenerowany w wykorzystaniem AI: <https://tiny.pl/cbfcn> (dostęp: 20.01.2024).

2. Pośrednio – podmioty korzystające lub uczestniczące w realizacji działań wynikających z umowy partnerskiej utworzenia klasy patronackiej (uwaga ich wykaz może być inny, gdyż wynika bezpośrednio z zakresu zawartej umowy):

- 1) uczniowie klasy objętej patronatem (rys. 3);
- 2) nauczyciele przedmiotów zawodowych uczący w klasie objętej patronatem;
- 3) doradcy zawodowi, którzy chcą np. zorganizować dla młodzieży wycieczkę do firmy sprawującej patronat;
- 4) pracownicy w firmie sprawującej patronat, oddelegowani do działań związanych z zakresem umowy patronackiej (np. pracownicy opiekunowie instruktorzy praktycznej nauki zawodu, pracownicy działu HR);
- 5) prawnicy reprezentujący strony umowy lub porozumienia.

Rys. 3. Uczeń odbywający zajęcia praktyczne w przedsiębiorstwie ze swoim instruktorem
Źródło: rysunek wygenerowany w wykorzystaniu AI: <https://tiny.pl/cbff2> (dostęp: 20.01.2024).

3. Inni interesariusze:

- 1) przedstawiciele organu kierującego pracą szkoły (lokalnego samorządu);
- 2) rodzice uczniów;
- 3) społeczność lokalna.

Podstawą współpracy są korzyści stron zaangażowanych we współpracę.

Jeżeli strony zawierające umowę o współpracy chcą osiągnąć jak najlepsze korzyści z tego, to podejmowane przez nich wspólne działania wskazane, aby:

- 1) przyniosły korzyści obu stronom;
- 2) w pełni wykorzystwały posiadany przez strony potencjał;
- 3) podejmowane działania miały charakter długofalowych, kompleksowy i były możliwe do zrealizowania.

Chcąc, aby współpraca szkoły zawodowej z przedsiębiorstwem w ramach klasy patronackiej była efektywna należy także:

- 1) ustalić wspólne cele i oczekiwania;
- 2) w centrum uwagi postawić ucznia i jego korzyści;
- 3) prowadzić otwartą wymianę informacji i doświadczeń między stronami;
- 4) budować zaufanie i partnerstwo na wzajemnym szacunku i korzyściach;
- 5) monitorować efekty współpracy i wprowadzać niezbędne zmiany.

Korzyści jakie może mieć pracodawca ze współpracy ze szkołą w związku z utworzeniem klasy patronackiej¹⁸:

- 1) kształcić pracowników zgodnie z własnymi potrzebami i oczekiwaniami;
- 2) wykorzystać potencjał i zainteresowania uczniów;
- 3) dostosować program nauczania do specyfiki branży i firmy;
- 4) wpływać na jakość i efektywność kształcenia;
- 5) zapewnić uczniom praktyczną naukę zawodu na nowoczesnym sprzęcie;
- 6) zwiększyć swoją atrakcyjność i rozpoznawalność na rynku pracy;
- 7) budować pozytywny wizerunek i relacje z lokalną społecznością;
- 8) nawiązać długofalową współpracę ze szkołą i władzami samorządowymi;
- 9) zyskać dostęp do najlepszych talentów i przyszłych liderów;
- 10) oszczędzić czas i pieniądze na rekrutacji i szkoleniu nowych pracowników;
- 11) zatrudnić absolwentów, którzy już znają firmę i jej kulturę;
- 12) zwiększyć innowacyjność i konkurencyjność firmy;
- 13) wpłynąć na rozwój kompetencji i kwalifikacji pracowników;
- 14) wspierać ciągłe doskonalenie zawodowe pracowników;
- 15) wykorzystać doświadczenie i wiedzę pracowników do szkolenia uczniów;
- 16) stworzyć ścieżki kariery i awansu dla pracowników z uwzględnieniem udziału w projekcie klasa patronacka;
- 17) zwiększyć satysfakcję i zaangażowanie pracowników, którzy będą uczestniczyć w projekcie klasa patronacka
- 18) poprawić klimat i atmosferę pracy;
- 19) zwiększyć zaufanie i partnerstwo między pracownikami a pracodawcą;
- 20) skorzystać z różnych form wsparcia finansowego i prawno-podatkowego;
- 21) uzyskać zwrot kosztów kształcenia uczniów;
- 22) otrzymać ulgi podatkowe i dopłaty do wynagrodzeń;
- 23) uzyskać dofinansowanie do zakupu sprzętu i materiałów;
- 24) korzystać z dotacji na organizację staży i praktyk;
- 25) ubiegać się o środki na promocję i rozwój klas patronackich;
- 26) wyróżnić się na tle innych firm i zwiększyć swoją przewagę rynkową.

¹⁸ Opracowano z wykorzystaniem: Klasa patronacka - czym jest i jak może pomóc? Edunet - Poland: <https://edunet-poland.pl/czym-jest-i-w-czym-moze-pomoc-klasa-patronacka/>; Czym jest klasa patronacka i jakie są jej zalety? ABCrozwoju.pl: <https://abcrozwoju.pl/czym-jest-klasa-patronacka-i-jakie-sa-jej-zalety/>; Zalety współpracy przedsiębiorstw ze szkołami zawodowymi - Asystent4You.pl: <https://www.asystent4you.pl/zalety-wspolpracy-przedsiębiorstw-ze-szkolami-zawodowymi/>; Komorniczak J.: Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019. <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).

Korzyści jakie może mieć szkoła zawodowa ze współpracy z pracodawcą w związku z utworzeniem klasy patronackiej¹⁹:

- 1) podnieść jakość i atrakcyjność kształcenia zawodowego;
- 2) dostosować program nauczania do potrzeb rynku pracy i branży;
- 3) zapewnić uczniom praktyczną naukę zawodu w rzeczywistych warunkach pracy;
- 4) poprawić wyniki egzaminów zawodowych uczniów;
- 5) zwiększyć szanse absolwentów na znalezienie zatrudnienia;
- 6) nawiązać trwałą współpracę z przedsiębiorstwem i innymi partnerami;
- 7) budować pozytywny wizerunek i relacje z lokalną społecznością;
- 8) uzyskać wsparcie merytoryczne i finansowe od przedsiębiorstwa;
- 9) skorzystać z doświadczenia i wiedzy pracowników firmy;
- 10) wykorzystać sprzęt i materiały dostarczone przez przedsiębiorstwo;
- 11) organizować wycieczki i warsztaty dla uczniów w siedzibie firmy;
- 12) zapewnić uczniom opiekę i doradztwo ze strony pracowników firmy;
- 13) liczyć na pomoc przedsiębiorstwa w promocji i rekrutacji do klasy patronackiej;
- 14) zwiększyć prestiż i konkurencyjność szkoły;
- 15) poprawić klimat i atmosferę pracy w szkole;
- 16) skorzystać z różnych form wsparcia finansowego i prawno-podatkowego;
- 17) liczyć na dofinansowanie do zakupu sprzętu i materiałów;
- 18) korzystać z dotacji na organizację staży i praktyk;
- 19) ubiegać się o środki na promocję i rozwój klas patronackich;
- 20) wyróżnić się na tle innych szkół i zwiększyć swoją przewagę rynkową;
- 21) wpłynąć na rozwój gospodarczy i społeczny regionu;
- 22) zwiększyć liczbę i jakość ofert edukacyjnych dla uczniów.

Korzyści jakie mogą mieć nauczyciele pracujący w szkole zawodowej, w której utworzona jest klasa patronacka:

- 1) wpłynąć na rozwój kompetencji i kwalifikacji nauczycieli;
- 2) wspierać ciągłe doskonalenie zawodowe nauczycieli;
- 3) umożliwić nauczycielom odbywanie staży i szkoleń w firmie;
- 4) zwiększyć satysfakcję i zaangażowanie nauczycieli;
- 5) zwiększyć zaufanie i partnerstwo między nauczycielami a dyrekcją szkoły.

Korzyści jakie mogą mieć uczniowie uczęszczający w szkole zawodowej do klasy patronackiej:

- 1) zapewnić uczniom praktyczną naukę zawodu w rzeczywistych warunkach pracy;
- 2) zwiększyć motywację i zaangażowanie uczniów w proces edukacyjny;
- 3) zwiększyć szanse absolwentów na znalezienie zatrudnienia;
- 4) dostarczyć uczniom certyfikaty i zaświadczenia potwierdzające ich umiejętności;
- 5) zapewnić uczniom możliwość kontynuowania nauki na poziomie wyższym;

¹⁹ Opracowano z wykorzystaniem: Klasa patronacka - czym jest i jak może pomóc? Edunet - Poland: <https://edunet-poland.pl/czym-jest-i-w-czym-moze-pomoc-klasa-patronacka/>; Czym jest klasa patronacka i jakie są jej zalety? ABCrozwoju.pl: <https://abcrozwoju.pl/czym-jest-klasa-patronacka-i-jakie-sa-jej-zalety/>; Zalety współpracy przedsiębiorstw ze szkołami zawodowymi - Asystent4You.pl: <https://www.asystent4you.pl/zalety-wspolpracy-przedsiębiorstw-ze-szkolami-zawodowymi/>; Komorniczak J.: Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019. <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf>; Klasy patronackie przyszłością edukacji zawodowej. ORE, Warszawa: dorzadztwo.ore.edu.pl/klasy-patronackie-przyszloscia-edukacji-zawodowej/ (dostęp: 20.12.2023).

- 6) zwiększyć mobilność i elastyczność uczniów na rynku pracy;
- 7) rozwijać u uczniów postawę przedsiębiorczości i innowacyjności;
- 8) kształtować u uczniów umiejętności miękkie i społeczne;
- 9) przygotować uczniów do pracy w zespołach i w różnych kulturach;
- 10) rozwijać u uczniów umiejętności językowe i cyfrowe;
- 11) wzbogacić uczniów o wiedzę o branży i firmie;
- 12) zwiększyć poczucie wartości i dumy uczniów ze swojego zawodu.

Korzyści jakie mogą mieć rodzice uczniów w związku z utworzeniem w szkole zawodowej klasy patronackiej:

- 1) zwiększyć liczbę i jakość ofert edukacyjnych dla rodziców;
- 2) zapewnić rodzicom informacje i doradztwo zawodowe dotyczące kariery zawodowej ich dzieci;
- 3) zwiększyć zaangażowanie i współpracę rodziców w proces edukacyjny;
- 4) zwiększyć satysfakcję i zaufanie rodziców do szkoły;
- 5) zwiększyć poczucie odpowiedzialności i dumy rodziców ze swoich dzieci.

Korzyści jakie może mieć społeczność lokalna w związku z utworzeniem w szkole zawodowej klasy patronackiej:

- 1) zwiększyć liczbę i jakość ofert edukacyjnych dla społeczności lokalnej;
- 2) zapewnić społeczności lokalnej dostęp do sprzętu i materiałów szkoły i firmy;
- 3) organizować dla społeczności lokalnej warsztaty i szkolenia z zakresu branży i firmy;
- 4) zwiększyć zaangażowanie i współpracę społeczności lokalnej w działania szkoły i firmy;
- 5) zwiększyć poczucie tożsamości i dumy społeczności lokalnej z regionu.

Reasumując, klasa patronacka pozwala na:

- kompleksowe zaspokojenie potrzeb stron,
- pełne wykorzystanie ich potencjału,
- najpełniejsze dostosowanie współpracy do potrzeb konkretnego przedsiębiorstwa,
- stworzenie największej szansy, by proces edukacyjny przełożył się na przyszłe zatrudnienie ucznia w firmie²⁰.

²⁰ Komorniczak J.: Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019. <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).

3.2.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Wskaż, które z podanych stron są zaangażowane bezpośrednio (ze względu na podpisaną umowę), a które pośrednio (korzystają z efektów podpisania umowy) w działania związane z utworzeniem w szkole zawodowej klasy patronackiej.

Strona	Bezpośrednio	Pośrednio
przedstawiciel organu prowadzącego, kierującego pracą szkoły lub dyrektor szkoły lub wyznaczona osoba posiadająca w tym zakresie pełnomocnictwo;		
przedstawiciel prawny pracodawcy		
uczniowie klasy objętej patronatem		
nauczyciele przedmiotów zawodowych uczący w klasie objętej patronatem		
doradcy zawodowi, którzy chcą np. zorganizować dla młodzieży wycieczkę do firmy sprawującej patronat		
pracownicy w firmie sprawującej patronat, oddelegowani do działań związanych z zakresem umowy patronackiej (np. pracownicy		
opiekunowie instruktorzy praktycznej nauki zawodu, pracownicy działu HR)		
prawnicy reprezentujący strony umowy lub porozumienia		

Ćwiczenie 2.

Przypnij podane korzyści właściwym stronom jakie mogą bezpośrednio i pośrednio korzystać z faktu utworzenia w szkole zawodowej klasy patronackiej

Uczeń

przygotować do pracy w zespołach i w różnych kulturach

zwiększyć motywację i zaangażowanie w proces edukacyjny

zwiększyć poczucie wartości i dumy ze swojego zawodu

zwiększyć swoją atrakcyjność i rozpoznawalność na rynku pracy

Pracodawca

zatrudnić absolwentów, którzy już znają firmę i jej kulturę

wyróżnić się na tle innych firm i zwiększyć swoją przewagę rynkową

Szkoła

poprawić wyniki egzaminów zawodowych

dostosować program nauczania do potrzeb rynku pracy i branży

zwiększyć szanse absolwentów na znalezienie zatrudnienia

Rodzic

zwiększyć satysfakcję i zaufanie do szkoły

zwiększyć poczucie odpowiedzialności i dumy ze swoich dzieci

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Informacja błyskawiczna: Kto i jaki ma korzyści w związku z utworzeniem klasy patronackiej w szkole zawodowej?

Przebieg:

Uczestnicy siedzący w kręgu wypowiadają kolejno jedno zdanie na zadany temat. Zasadą jest, że mówią wszyscy po kolei, a ich wypowiedzi są związane. Prowadzący może zapisywać wypowiedzi uczestników na flitcharcie. Na zakończenie prowadzący podsumowuje zasłyszane wypowiedzi i formułuje wniosek lub rozpoczyna dyskusję.

Ramy organizacyjne:

Czas: 15 do 25 minut

Ważne:

- Każdy uczestnik powinien zabrać głos i w jak najkrótszym zdaniu nazwać problem lub opisać swój stan ducha (w zależności od celu rundki informacji błyskawicznej).
- Nikt nie komentuje wypowiedzi innych.
- Dyskusja na temat zebranych problemów może rozpocząć się dopiero wtedy, gdy wszyscy się wypowiedzą.

3.2.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) wymienić grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w klasy patronackie?		
2) zdefiniować czym jest korzyść?		
3) wyjaśnić stronie pracodawcy korzyści jakie ma ze współpracy ze szkołą w związku z utworzeniem klasy patronackie?		
4) wyjaśnić pozostałym stronom ich korzyści w związku z utworzeniem klasy patronackie?		
5) rozpoznać grupy interesariuszy zaangażowanych bezpośrednio i pośrednio w klasy patronackie w firmach?		
6) opracować zestawy korzyści dla różnych grup interesariuszy wynikające z utworzenia klasy patronackiej?		

W przypadku gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.2.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Klasa patronacka – czym jest i jak może pomóc? Edunet – Poland: <https://edunet-poland.pl/czym-jest-i-w-czym-moze-pomoc-klasa-patronacka/> (dostęp: 20.12.2023).
2. Czym jest klasa patronacka i jakie są jej zalety? ABCrozwoju.pl: <https://abcrozwoju.pl/czym-jest-klasa-patronacka-i-jakie-sa-jej-zalety/> (dostęp: 20.12.2023).
3. Zalety współpracy przedsiębiorstw ze szkołami zawodowymi - Asystent4You.pl: <https://www.asystent4you.pl/zalety-wspolpracy-przedsiębiorstw-ze-szkolami-zawodowymi/> (dostęp: 20.12.2023).

4. Komorniczak J.: *Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019.* <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
5. *Klasy patronackie przyszłości edukacji zawodowej.* ORE, Warszawa: doradztwo.ore.edu.pl/klasy-patronackie-przyszloscia-edukacji-zawodowej/ (dostęp: 20.12.2023).
6. *¿Qué beneficios tiene para la empresa su colaboración con el sector educativo? Un análisis de la Formación en Centros de Trabajo desde la perspectiva empresarial:* <https://vlex.es/vid/colaboracion-educativo-centros-empresarial-52475754> (dostęp: 20.12.2023).
7. *Partnership between Copenhagen School of Design and companies like Lego.* <https://www.globalpartnership.org/news/denmark-lego-foundation-pledge-over-us15-million-contributions-girls-education-accelerator> (dostęp: 20.12.2023).

3.3. Tworzenie klasy patronackiej i sporządzanie umowy pomiędzy szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej

3.3.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- wyjaśnić jak założyć klasę patronacką;
- zidentyfikować elementy składowe umowy między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej;
- opisać procedurę sporządzania umowy między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej;
- opracować procedurę utworzenia klasy patronackiej;
- zainicjować proces sporządzania umowy między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej;
- opracować w porozumieniu z prawnikiem umowę między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej;
- przedstawić i uzgodnić ze stroną przedsiębiorstwa treść umowy na utworzenie klasy patronackiej;
- zarekomendować podpisanie przez strony umowy na utworzenie klasy patronackiej.

3.2.2. Materiał nauczania

Jak założyć klasę patronacką?

Nie ma jednej wystandaryzowanej procedury opisującej jak założyć klasę patronacką.

Więc od czego zacząć?

Z pewnością od tego by wybrać klasę i zawód, który chcesz by objąć patronatem w Twojej szkole. Wstępnie zorientować się czy jest na lokalnym lub krajowym rynku pracy firma lub firmy, które mogłyby objąć klasę patronatem. Można zrobić wstępne rozeznanie ich zainteresowaniem takim pomysłem. Można skorzystać z pomocy absolwentów szkoły zatrudnionych w firmie. Masz wówczas argumenty by zacząć konkretną rozmową w szkole.

Potem należy przekonać dyrekcję szkoły do tego pomysłu i organ prowadzący, finansujący szkołę. Ich zgoda jest przepustką do poważnych rozmów z przedstawicielem firmy. Z dyrekcją ustalisz propozycję zakresu współpracy w ramach objęcia patronatu przez firmę.

Teraz zaczną się schody, należy znaleźć firmę lub firmy, zainteresowane objęciem patronatem klasę lub zawód. Dlaczego firmy? Ogólnie zwykle dzieje się tak, że klasę patronacką szkoła prowadzi się we współpracy z jednym konkretnym przedsiębiorcą. Lecz nie ma przeciwwskazań, aby kilku przedstawicieli firm wspólnie wspierało szkołę. Szczególnie na lokalnych rynkach pracy, gdzie nie działają duże firmy zaleca się „sojusz” kilku niewielkich firm powiązanych z branżą, zawodem. Jedna nieduża firma może nie dać rady, a kilka tak. To może być też jeden z argumentów, gdy przedstawiciel małej firmy odmówi, gdyż nie dysponuje odpowiednim potencjałem do wsparcia klasy patronackiej. Lecz gdy powiesz, że planujesz sojusz kilku firm

na rzecz klasy patronackiej, to może podjąć działanie. Minus – trudniej namówić kilka osób do współpracy niż jedną.

Jak wspomniano wcześniej, do nawiązania kontaktu z przedstawicielem firm, możesz wykorzystać absolwentów szkoły pracujących w różnych firmach w regionie. Idealnie jeśli przy szkole działa stowarzyszenie absolwentów, wówczas masz ułatwione zadanie z dotarciem do nich. Jeśli nie, to będzie trudniej, lecz nie zniechęcaj się tym. Możesz poszukać kontaktu z firmą, także za pośrednictwem rodziców młodzieży, którzy aktualnie uczą się w Twojej szkole. A może masz właścicieli firm wśród rodziców, którzy mogą być zainteresowani wsparciem klasy patronackiej.

Jak znajdziesz taką osobę lub osoby wyjaśnij o co chodzi w tym projekcie. Poproś o możliwość kontaktu z osobą decyzyjną w firmie i umów się na rozmowę.

Na rozmowę przyjdź profesjonalnie przygotowany. Może opracuj krótką prezentację, gdzie na kilku slajdach przedstawisz różne możliwości współpracy, korzyści stron. Pamiętaj, ty jako przedstawiciel szkoły musisz wcielić się w rolę przewodnika dla firmy w specyfice kształcenia zawodowego, w gąszczu przepisów prawa oświatowego i wymogach formalnych, jakie nakłada na szkołę program nauczania i zawarte w nim efekty kształcenia. Zapoznając przedstawiciela firmy rekomenduje się, abyś „przetłumaczył” przepisy na język łatwo zrozumiały dla przedsiębiorcy, pokazywać mu jakie możliwości jego zaangażowania są prawnie dopuszczalne, a także w jaki sposób zaimplementować jego indywidualne potrzeby do procesu edukacyjnego. Jest to szczególnie ważne na etapie ustalania programu nauczania w klasie, tak aby pozwalał on w pełni zrealizować nie tylko wytyczne ministerstwa, ale również specyficzne potrzeby firmy patronackiej.

Pamiętaj zawsze podczas rozmów wykorzystuj argumenty związane z korzyściami jakie twój partner może odnieść ze współpracy. Postaw na społeczną odpowiedzialność biznesu.

Jeśli ustalicie z przedstawicielem firmy zgodę na współpracę i jej zakres, to możecie przystąpić do zawierania umowy. Najlepiej to zostawić jednak prawnikom.

Na początku proponujemy, aby ten zakres nie był zbyt szeroki, by zachęcić partnera do rozpoczęcia współpracy a z czasem można ją rozszerzyć. Na początek może skoncentrować się na 2-3 działaniach.

Jakie są potrzebne zasoby po stronie szkoły i przedsiębiorcy by założyć klasę patronacką?

Na tak postawione pytanie znajdujemy odpowiedź w poradniku J. Komorniczak²¹, która wskazuje, że po stronie:

- 1) szkoły potrzebne są:
 - otwartość na współpracę pozwalająca uwzględnić potrzeby, oczekiwania i pomysły firmy. Jest to kluczowy element, ze względu na potrzebę przedsiębiorcy, by głęboko zaangażować się w całość procesu edukacyjnego;
 - kształcenie w zawodzie zgodnym z potrzebami przedsiębiorcy, lub też możliwość otwarcia klasy kształcącej w zawodzie spełniającym potrzebę partnera;
 - zasoby niezbędne do konkretnych zadań – zależą one od konkretnych zadań zaplanowanych w umowie o klasie patronackiej. Z pewnością niezbędna jest właściwa kadra.

²¹ Komorniczak J.: *Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019.* <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).

2) firmy potrzebne są:

- pracownik odpowiedzialny za planowanie, ewaluowanie i przeprowadzanie poszczególnych etapów współpracy wynikających z podpisanej umowy;
- kadra pracownicza otwarta na współpracę ze szkołą i potrafiąca uwzględnić stałą obecność uczniów (w różnych formach) na terenie zakładu;
- zasoby techniczno-finansowe zależne od konstrukcji umowy patronackiej (np. jeżeli umowa przewiduje staże lub płatne praktyki, niezbędne będą środki na ich sfinansowanie, podobnie jak ewentualne wyposażenie szkoły w urządzenia czy narzędzia, bądź też przeprowadzenie szkoleń dla nauczycieli);
- udział przedsiębiorstwa w jak największej liczbie różnych elementów procesu edukacyjnego;
- połączenie procesu edukacyjnego w klasie patronackiej z planem rekrutacyjnym firmy, a także uwzględnienie uczniów klasy patronackiej jako podstawowej grupy, z której przedsiębiorca wyłania pracowników;
- właściwe przeszkolenie personelu i uwzględnienie współpracy ze szkołami we wszystkich obszarach jej funkcjonowania;
- systematyczna ewaluacja współpracy i modyfikacja działań edukacyjnych zgodnie ze zmianami w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.

Jak udokumentować nawiązanie współpracy szkoły z firmą w zakresie klasy patronackiej?

Są dwie możliwe formy udokumentowania współpracy:

- 1) pisemne porozumienie lub
- 2) umowa.

Zaleca się zawarcie porozumienia na początku a docelowo umowy, za pomocą której doprecyzowany zostanie zakres współpracy.

Co powinna zawierać umowa o współpracę w zakresie objęcia patronatem klasy przez firmę?

1. Tytuł umowy, datę i miejsce jej zawarcia.
2. Dane stron zawierających umowę wraz ze wskazaniem prawomocnych reprezentantów.
3. Zakres współpracy.
4. Cel i zakres umowy.
5. Dane osób koordynujących po stronie partnerów.
6. Datę wejścia w życie, zasady jej odwołania i inne postanowienia końcowe.

Poniżej przykład umowy:

Umowa Patronacka²²

zawarta w dniu: W

(data)

(miejsowość)

pomiędzy:

1)

(dane firmy)

reprezentowanym przez (imię i nazwisko oraz funkcja)

zwanym dalej Patronem,

a

2)

(Dane szkoły)

reprezentowanym przez Dyrektora Szkoły

(imię i nazwisko)

zwanym dalej Szkołą.

Strony wspólnie i w porozumieniu, dostrzegając liczne możliwości wzajemnej współpracy w zakresie poprawy jakości kształcenia zawodowego i zapewnienia jego wysokiej efektywności, wyrażają wolę wzajemnej współpracy w celu zapewnienia realizacji tych celów.

Współpraca będzie realizowana poprzez stworzenie **klasy patronackiej** zgodnie z zasadami niniejszej umowy.

§ 1. Zakres i cel współpracy

1. Patron obejmuje patronatem klasę/klasę kształcącą/kształcące w zawodzie/zawodach:

.....

2. Celem patronatu jest podniesienie jakości praktycznego kształcenia zawodowego, nabycie umiejętności przydatnych na rynku pracy oraz przygotowanie absolwentów do podjęcia zatrudnienia, poprzez wspólne działania uwzględniające potrzeby i możliwości każdej ze stron, a w szczególności:

a)

b)

c)

(szczegółowe formuły współpracy)

²² Opracowano z wykorzystaniem: Komorniczak J.: *Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019.* <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).

3. Szczegółowe formy i zasady przeprowadzanie poszczególnych formuł współpracy o których mowa w paragrafie 1 ust 2 będą uzgadniane przez strony w trakcie współpracy w formie dodatkowych porozumień.

§2. Zobowiązania stron

1. Patron dołoży wszelkich starań w celu zapewnienia dobrych kontaktów ze Szkołą, a także informowania o wzajemnej współpracy za pomocą posiadanych kanałów komunikacyjnych.
2. Szkoła dołoży wszelkich starań w celu zapewnienia dobrych kontaktów z Patronem, zobowiązuje się umieścić jego logo i nazwę na materiałach promocyjnych szkoły, a także informować o wzajemnej współpracy za pomocą posiadanych kanałów komunikacyjnych.

§3. Koordynatorzy ds. współpracy

Osobami koordynującymi współpracę, oraz realizację niniejszej umowy będą:

1) w imieniu Patrona:

.....

2) w imieniu Szkoły

.....

§4. Postanowienia końcowe

1. Niniejsza umowa została zawarta na czas nieokreślony i wchodzi w życie z dniem jej podpisania.
2. Umowa może zostać rozwiązana przez każdą ze stron z zachowaniem miesięcznego okresu wypowiedzenia.
3. Wszelkie zmiany umowy winny być sporządzane w formie pisemnego aneksu.
4. Umowa została zawarta w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze Stron.
5. W sprawach nie uregulowanych niniejszą umową obowiązują przepisy Kodeksu Cywilnego.

Strony podpisujące umowę:

W imieniu Patrona – firmy

W imieniu Szkoły

.....

(podpis, pieczęć)

.....

(podpis, pieczęć)

.....

(miejsowość)

(data zawarcia)

3.3.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Przypnij odpowiednim stronom podane zasoby potrzebne do założenia klasy patronackiej.

Zasoby potrzebne po stronie szkoły by założyć klasę patronacką

Uwzględnienie potrzeb firmy

Kształcenie w zawodzie zgodnym z branżą firmy

Zasoby potrzebne po stronie przedsiębiorcy by założyć klasę patronacką

Zasoby techniczno-finansowe

Właściwe przeszkolenie personelu

Ćwiczenie 2. Wielokrotnego wyboru

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi pasujące do zdania. Umowa o współpracę w zakresie objęcia patronatem klasy przez firmę może zawierać...

Tytuł umowy, datę i miejsce jej zawarcia	☐
Listę uczniów objętych umową	☐
Dane stron zawierających umowę wraz ze wskazaniem prawomocnych reprezentantów	☐
Datę wejścia w życie, zasady jej odwołania i inne postanowienia końcowe	☐

Ćwiczenie 3.

Uzupełnij luki w poniższym tekście, wybierając poprawne wyrazy spośród znajdujących się pod tekstem.

Strony wspólnie i w porozumieniu, dostrzegając liczne możliwości wzajemnej w zakresie poprawy kształcenia zawodowego i zapewnienia jego wysokiej, wyrażają wolę wzajemnej współpracy w celu realizacji tych celów.

2. Celem jest podniesienie jakości praktycznego kształcenia zawodowego, nabycie umiejętności na rynku pracy oraz przygotowanie absolwentów do podjęcia zatrudnienia, poprzez wspólne działania uwzględniające potrzeby i możliwości każdej ze stron, a w szczególności:

współpracy	jakości	efektywności
zapewnienia	patronatu	przydatnych

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Procedura zawierania umowy na rzecz klasy patronackiej.

Prowadzący dzieli grupę na 4-5 osobowe zespoły. Zadaniem dla każdego zespołu jest wcielenie się w rolę koordynatora ds. współpracy zewnętrznej i opracowanie procedury prowadzącej do zawarcie umowy między szkołą a przedsiębiorcą. Opracowując procedurę, członkowie grupy wymieniają się swoimi doświadczeniami w tym zakresie oraz postarają się uwzględnić specyfikę swoich szkół.

Efekty swoich prac grupa przedstawi na flipcharcie w formie mapy myśli.

Przedstawiciel grupy prezentuje na forum efekty pracy.

Na koniec uczestnicy próbują wypracować wspólną procedurę tworzenia klasy patronackiej.

Prowadzący zajęcia podsumowuje je.

Ćwiczenie 2.

Negocjacje stron zawierających umowę na rzecz klasy patronackiej.

Prowadzący dzieli grupę na parzystą liczbę podgrup 4-5 osobowych. Każdej z podgrup przypisuje liczbę od 1.

Grupy nieparzyste wcielą się w rolę przedstawicieli szkoły negocjujących umowę o klasę patronacką.

Grupy o numerach parzystych będą reprezentowały stronę pracodawcy.

Etapy prac grup:

- 1) grupy reprezentujące szkoły przygotowują się do negocjacji z przedstawicielami pracodawców, w tym w zakresie możliwych trudności, obaw, wskażą korzyści, przygotowują może prezentację i inne pomysły, które zachęcić mają pracodawcę do zawarcia umowy;
- 2) przedstawiciele pracodawców postarają się maksymalnie utrudnić pracę szkołom, w trakcie wykażą wszelkie trudności jakie mogą wystąpić po stronie ich firmy;
- 3) prowadzący tworzy pary negocjacyjne z grup pracodawcy – szkoły;
- 4) grupy prowadzą negocjacje mające doprowadzić do zawarcia umowy partnerskiej na rzecz klasy patronackiej;
- 5) po zakończeniu negocjacji, w ramach podsumowania uczestnicy dzielą się swoimi doświadczeniami i radami.

Ćwiczenie 3.**Umowa o współpracy – klasa patronacka.**

Prowadzący dzieli grupę na 3-4 osobowe zespoły. Zadaniem zespołu jest przygotowanie umowy o współpracy na rzecz utworzenia klasy patronackiej między szkołą a przedsiębiorstwem.

Efekty prac zapisują na flipcharcie i przedstawiają na forum grupy.

W ramach podsumowania, uczestnicy wypracowują wspólną umowę.

3.3.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) wyjaśnić jak założyć klasę patronacką?		
2) zidentyfikować elementy składowe umowy między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej?		
3) opisać procedurę sporządzania umowy między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej?		
4) opracować procedurę utworzenia klasy patronackiej?		
5) zainicjować proces sporządzania umowy między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej?		
6) opracować w porozumieniu z prawnikiem umowę między szkołą a przedsiębiorstwem na utworzenie klasy patronackiej?		
7) przedstawić i uzgodnić ze stroną przedsiębiorstwa treść umowy na utworzenie klasy patronackiej?		
8) zarekomendować podpisanie przez strony umowy na utworzenie klasy patronackiej?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.3.5. Rekomendowane źródła informacji**Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:**

1. *Klasa patronacka – czym jest i jak może pomóc?* Edunet – Poland: <https://edunet-poland.pl/czym-jest-i-w-czym-moze-pomoc-klasa-patronacka/> (dostęp: 20.12.2023).
2. Komorniczak J.: *Klasa Patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019.* <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).

3. *How to start collaborating with vocational training centers?* <https://www.alianzafpdual.es/fpdual/empresas/como-empezar/> (dostęp 20.12.2023).
4. *Vocational training development* <https://online.flippingbook.com/view/871307684/10/> (dostęp 20.12.2023).
5. *The agreement used by Aalborg University with local businesses for technical training.* <https://www.aau.dk/> (dostęp 20.12.2023).

3.4. Definiowanie terminu „kształcenie dualne” i wskazywanie korzyści z wprowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego jakie mają różne grupy interesariuszy

3.4.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zdefiniować termin kształcenie dualne,
- wymienić grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w proces kształcenia dualnego w firmach,
- zdefiniować czym jest korzyść,
- wyjaśnić stronie pracodawcy korzyści jakie ma ze współpracy ze szkołą w obszarze kształcenia dualnego,
- wyjaśnić pozostałym stronom ich korzyści w związku z wprowadzeniem kształcenia w systemie dualnym dla uczniów,
- rozpoznać termin kształcenia dualnego,
- rozpoznać grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w proces kształcenia dualnego w firmach,
- opracować zestawy korzyści dla różnych grup interesariuszy wynikające z wprowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego mają różne grupy interesariuszy.

3.4.2. Materiał nauczania

Co oznacza termin kształcenie dualne?

Termin „kształcenie dualne” jest różnie definiowany w literaturze. Poniżej podano przykładowe definicje.

Według UNESCO²³ kształcenie dualne łączy możliwości odbywania praktyki zawodowej w przedsiębiorstwie i kształcenia zawodowego w szkole zawodowej w jeden cykl edukacyjny, czyli w firmie uczeń/praktykant przechodzi szkolenie praktyczne, które uzupełniane jest wiedzą teoretyczną w szkole zawodowej.

Według Cedefop²⁴ kształcenie dualne dotyczy edukacji lub szkolenia łączącego okresy naprzemiennego kształcenia w instytucji edukacyjnej lub ośrodku szkoleniowym oraz w miejscu pracy.

Z opracowania (S. Chatzichristou, D. Ulicna, I. Murphy, A. Curth, 2013), wynika, że termin „kształcenie dualne” odnosi się do faktu, że nauczanie i uczenie się w edukacji i szkoleniu zawodowym charakteryzuje się dualizmem pod dwoma względami:

²³ UNESCO (1984), Терминология технического и профессионального образования. Unesco, 1984, http://books.google.de/books/about/Terminology_of_Technical_and_Vocational.html?id=BTo6nQEACAAJ&redir_esc=y. (dostęp: 20.12.2023).

²⁴ Cedefop (2014), On the way to 2020: data for VET policies, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- odnoszącym się do miejsc uczenia się uczniów (szkoła oraz firma/przedsiębiorstwo), dzielący się przy tym odpowiedzialnością za zapewnienie jakości szkolenia teoretycznego i praktycznego;
- dualizm podmiotów (publicznych i prywatnych), dzielących odpowiedzialność za politykę i praktykę kształcenia i szkolenia zawodowego²⁵.

W Polsce kwestie kształcenia dualnego reguluje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz.U. 2019 poz. 391 z późn. zm.), w którym podano, że zajęcia praktyczne organizuje się dla uczniów i młodocianych w celu opanowania przez nich umiejętności zawodowych niezbędnych do podjęcia pracy w danym zawodzie, a w przypadku zajęć praktycznych odbywanych u pracodawców, w tym na zasadach dualnego systemu kształcenia – również w celu zastosowania i pogłębienia zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy (§ 4, ust. 2). Podstawą do przeprowadzenia zajęć praktycznych na zasadach dualnego systemu kształcenia u pracodawców jest zawarcie:

- 1) umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego, zawartej między młodocianym a pracodawcą albo
- 2) umowy o praktyczną naukę zawodu, zawartej między dyrektorem szkoły a pracodawcą przyjmującym uczniów na praktyczną naukę zawodu (§ 4, ust. 2).

Reasumując, kształcenie dualne uczniów w firmach jest jedną z form współpracy jaka może być podejmowana między szkołą a pracodawcą w ramach objętego patronatu.

Przykład dobrych praktyk kształcenia dualnego uczniów w firmach

W roku 2011 z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej na mocy Umowy Powiązania Kooperacyjnego Branży Metalowe powołany został Radomski Klaster Metalowy, który zawiązało 13 firm.

Radomski Klaster Metalowy jest z jednej strony odpowiedzią na potrzeby lokalnego (radomskiego) rynku pracy i potrzeb pracodawców związanych z pozyskiwaniem pracowników, a z drugiej strony na potrzeby szkół prowadzących kształcenie w zawodzie szkolnictwa branżowego operator obrabiarek, które poszukują miejsc do odbywania zajęć praktycznych przez uczniów.

Obecnie w Klastrze w działania koordynowane przez Izbę Przemysłowo-Handlową Ziemi Radomskiej zaangażowanych jest:

- 25 przedsiębiorstw z branży metalowej, które są zrzeszone w charakterze członków (patrz: <https://klastermetalowy.radom.pl/czlonkowie/>, (data dostępu: 12.06.2023 r.);
- 8 partnerów wspierających, w tym m.in. Urząd Miasta Radom, Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu, Uniwersytet Radomski Wydział Mechaniczny;
- 3 placówki prowadzące kształcenie uczniów w zawodzie szkolnictwa branżowego operator obrabiarek skrawających (Zespół Szkół Zawodowych im. mjr H. Hubala w Radomiu, Zespół Szkół Technicznych im. T. Kościuszki w Radomiu, Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 2 w Radomiu).

W radomskim modelu kształcenia dualnego przyjęto założenie, że uczeń branżowej szkoły I stopnia uczący się w zawodzie „operator obrabiarek skrawających” w pierwszym semestrze rozpoczyna zajęcia praktyczne w Centrum Kształcenia Zawodowego i Praktycznego, gdzie zapoznaje się podstawami wykonywania części maszyn metodą obróbki ręcznej oraz z wykonywaniem pomiarów warsztatowych. Uczeń wyposażony w podstawowe kompetencje zawodowe od drugiego do piątego semestru kontynuuje zajęcia praktyczne w przedsiębiorstwie, gdzie poszerza swoje kompetencje o obsługę maszyn konwencjonalnych i sterowanych numerycznie. W semestrze szóstym wraca do Centrum Kształcenia Zawodowego i Praktycznego, gdzie przygotowuje się do zewnętrznego egzaminu potwierdzającego kwalifikację zawodową.

²⁵ Chatzichristou S., Ulicna D., Murphy I., Curth A. (2013), Dual education: a bridge over troubled waters? Study. European Parliament’s Committee on Culture and Education.

Z danych Izby Przemysłowo-Handlowej Ziemi Radomskiej wynika, że z oferty kształcenia dualnego skorzystało około 530 uczniów, przy czym w roku szkolnym 2022/2023 zajęcia praktyczne w przedsiębiorstwa wchodzących w skład Radomskiego Klastra Metalowego rozpoczęło 50 uczniów.

Środki finansowe pochodzą głównie z dobrowolnych składek rocznych firm zrzeszonych w ramach Radomskiego Klastra Metalowego. Wysokość rocznej składki uzależniona jest od poziomu zatrudnienia w firmie. Zebrane środki finansowe przeznaczane są m.in. na sfinansowanie:

- wyprawek dla uczniów (każdy uczeń przed rozpoczęciem zajęć praktycznych w przedsiębiorstwie otrzymuje: podręczniki, ubranie robocze);
- nagrody dla uczniów z najwyższą średnią oceną na dyplomie;
- prowadzenia działalności promocyjnej i reklamowej (np. opracowanie i druk ulotek informacyjnych, prowadzenie strony internetowej, zakup i ustawienie przy szkołach banerów promujących kształcenie dualne w firmach w zawodzie operator obrabiarek skrawających).

Koszty wynagradzanie pracowników – instruktorów praktycznej nauki zawodu są częściowo refundowane firmom przez Wydział Edukacji miasta Radom ze środków przeznaczonych na subwencję oświatową.

Kto jest zaangażowane bezpośrednio w proces kształcenia dualnego uczniów w firmach?

Aktorem grającym główną rolę w procesie kształcenia dualnego w firmie jest **uczeń** uczący się konkretnego zawodu.

Stronami zawierającymi umowę są prawni reprezentanci **szkoły zawodowej**, w której uczy się uczeń oraz **pracodawcy**, u którego odbywa zajęcia praktyczne zorganizowane w formie kształcenia dualnego.

W przypadku młodocianych (niepełnoletnich) pracowników w imieniu ucznia decyzje prawne podejmuje **rodzic** lub prawny **opiekun**.

Jakie korzyści ma firma ze współpracy ze szkołą w obszarze kształcenia dualnego uczniów szkół zawodowych?

Kształcenie dualne ma potencjał, gdyż jest w stanie zaoferować wiele korzyści stronom w nim uczestniczącym. Przy czym korzyści te mogą być zarówno materialne, związane z nowymi kompetencjami, zwiększeniem szans na znalezienie „dobrej” pracy z satysfakcjonującym poziomem wynagrodzenia, jak i niematerialne, np. poprawa samooceny, większa świadomość zawodowa.

Poniżej podano wybrane przykłady **korzyści dla przedsiębiorstw** uczestniczących w dualnym kształceniu uczniów szkół zawodowych w różnych krajach:

Polska:

1. Nawiązanie współpracy ze szkołą prowadzącą kształcenie w zawodach szkolnictwa branżowego, a tym samym realizacji idei społecznej odpowiedzialności biznesu.
2. Reklama na terenie szkoły a tym samym zwiększenie rozpoznawalności przedsiębiorstwa na lokalnym rynku pracy.
3. Pozyskiwanie w przyszłości potencjalnej kadry zgodnie z potrzebami poprzez zatrudnienia absolwentów²⁶.
4. Doskonalenie zawodowe pracowników oddelegowanych do pełnienia roli instruktora praktycznej nauki zawodu.

²⁶ Staż uczniowski – Ministerstwo Edukacji Narodowej i Nauki – Portal Gov.pl:
<https://www.gov.pl/web/edukacja/staz-uczniowski> (dostęp: 22.11.2023).

5. Skrócenie okresu adaptacyjnego dla nowozatrudnionych pracowników, którzy byli uczestnikami zajęć praktycznych odbywających się w przedsiębiorstwie.
6. Możliwość zorientowania się w zakresie kształcenia uczniów w zawodach szkolnictwa branżowego, poziomie kształcenia uczniów w szkołach.
7. Możliwość wykorzystania potencjału i energii młodych uczniów do rozwoju firmy²⁷.

Hiszpania²⁸:

1. Aktywne uczestnictwo w kształceniu przyszłych profesjonalistów.
2. Możliwość późniejszego zatrudnienia dobrze przygotowanych praktykantów.
3. Praktykanci przynoszą wartość do firmy od pierwszego dnia.
4. Wzrost kompetencji zawodowych i osobistych praktykantów.
5. Praktykanci otrzymują wynagrodzenie i są zarejestrowani w systemie zabezpieczenia społecznego.

Grecja²⁹:

1. Przygotowanie uczniów bezpośrednio do rynku pracy.
2. Uczniowie zdobywają praktyczne doświadczenie w prawdziwym środowisku pracy.
3. Programy nauczania są dostosowane do rzeczywistych potrzeb rynku.
4. Uczniowie są lepiej przygotowani do wejścia na rynek pracy.
5. Uczniowie zdobywają umiejętności, które są coraz bardziej poszukiwane na globalnym rynku pracy.

Dania³⁰:

1. Przedsiębiorstwa odgrywają kluczową rolę w kształceniu przyszłych pracowników.
2. Praktykanci przynoszą wartość do firmy od pierwszego dnia.
3. Praktykanci zdobywają praktyczne doświadczenie w prawdziwym środowisku pracy.
4. Praktykanci są lepiej przygotowani do wejścia na rynek pracy.
5. Praktykanci zdobywają umiejętności, które są coraz bardziej poszukiwane na globalnym rynku pracy.

²⁷ J. Strykowski: Organizowanie praktyk studenckich i zawodowych: przewodnik dla pracodawców - Aplikuj.pl: <https://www.aplikuj.pl/porady-dla-pracodawcow/1450/organizowanie-praktyk-studenckich-i-zawodowych-przewodnik-dla-pracodawcow#:~:text=Dla%20pracodawc%C3%B3w%2C%20praktyki%20zawodowe%20to%20szansa%20na,wspieranie%20m%C5%82odych%20talent%C3%B3w%20i%20mo%C5%BCliwo%C5%9B%C4%87%20znalezienia%20potencjalnych%20pracownik%C3%B3w.> (dostęp: 22.11.2023).

²⁸ ¿QUÉ ES LA FP DUAL Y CÓMO FUNCIONA PARA UNA EMPRESA? 2021, <https://fundacionuniversidadempresa.es/es/blog-formacion-profesional-dual-empresas/> (dostęp: 20.12.2023); 10 ventajas que debes conocer de la Formación Profesional Dual | Cámara de España: <https://www.camara.es/blog/formacion-y-empleo/10-ventajas-que-debes-conocer-de-la-formacion-profesional-dual> (dostęp: 20.12.2023); Ventajas de la Formación Profesional Dual para las empresas - FEDA-Madrid, FP Dual Alemana con empresas internacionales: <https://www.feda-madrid.com/ventajas-formacion-profesional-dual-para-las-empresas/> (dostęp: 20.12.2023); Ventajas de la formación dual – CEEP: <https://www.grupoceep.com/ventajas-de-la-formacion-dual/> (dostęp: 20.12.2023).

²⁹ Η Επαγγελματική Εκπαίδευση & Κατάρτιση Στην Ελλάδα - Dianeosis: <https://www.dianeosis.org/2022/09/i-epaggelmatiki-ekpaidefsi-kai-katartisi-stin-ellada/> (dostęp: 20.12.2023).

³⁰ 13 erhvervsskoler er med i projekt for at fremme faglig stolthed hos landets erhvervsskoleelever: <https://www.via.dk/om-via/presse/nyheder-2020/13-erhvervsskoler-er-med-i-projekt-for-at-fremme-faglig-stolthed-hos-landets-erhvervsskoleelever> (dostęp: 20.12.2023); Erhvervsskoleelever bliver klar til arbejdslivet: <https://ufm.dk/uddannelse/tilskud-til-udveksling-og-internationale-projekter/erasmusplus/erhvervsrettet-grund-og-efteruddannelse/inspiration-og-projekteksempler-erhvervsrettet-grund-og-efteruddannelse/eud/erhvervsskoleelever-bliver-klar-til-arbejdslivet> (dostęp: 20.12.2023); Danske virksomheder løfter et kæmpe uddannelsesansvar på erhvervsuddannelserne: <https://www.da.dk/politik-og-analyser/uddannelse-og-kompetencer/2020/danske-virksomheder-loeffer-et-kaempe-uddannelsesansvar-paa-erhvervsuddannelserne/> (dostęp: 20.12.2023).

Jakie korzyści mają pozostałe strony zaangażowane w kształcenie dualne?

Uczniowie – korzyści z udziału w kształceniu dualnym:

- 1) Jedną z największych korzyści uczenia się w miejscu pracy jest z pewnością rozwijanie przez uczącego się umiejętności technicznych i zdobywania wiedzy³¹.
- 2) Uczenie się w miejscu pracy jest bardziej efektywne niż w systemie szkolnym, ponieważ uczący się mogą zapoznać się z metodami produkcji oraz wymaganiami pracy w rzeczywistych warunkach³².
- 3) Proces uczenia się przez obserwację i działanie wspiera rozwój wiedzy ukrytej (know-how i wiedzy proceduralnej)³³.
- 4) Uczenie się w środowisku pracy sprzyja socjalizacji uczestnika w środowisku pracy oraz zwiększa motywację do uczenia się (emocjonalny wymiar uczenia się) – bardzo ważny aspekt procesu uczenia się, który nie jest częstym przedmiotem badań³⁴.
- 5) Zgodnie z analizą SWOT kształcenia dualnego w powiecie giżyckim³⁵ uczeń ma możliwość:
 - nabycia praktycznych umiejętności związanych z obsługą narzędzi, urządzeń i maszyn, zapoznania się z procesem produkcji, stosowanymi technologiami, świadczonymi usługami w miejscu pracy;
 - poprzez kontakt z pracownikami kształtować swoje kompetencje personalne (np. współpraca w grupie, współpraca z klientem wewnętrznym i zewnętrznym, rozwiązywanie problemów występujących w miejscu pracy, praca w warunkach stresogennych);
 - zetknięcia się z rzeczywistymi potrzebami pracodawcy, poznania wymagań stawianych przyszłym kandydatom do pracy, a przez udział w zajęciach praktycznych uzupełnienia kompetencje zawodowe;
 - poznania rzeczywistego środowiska pracy, organizacji pracy.
- 6) Zapoznanie się z branżą w której uczeń uczy się³⁶.
- 7) Zdobycie pierwszego doświadczenia zawodowego³⁷.

³¹ Darche S., Nayar N., Bracco K. (2009), *Work-based learning in California: Opportunities and models for expansion*, Los Angeles: James Irvine Foundation; Fuller A., Unwin L. (2008), *Towards expansive apprenticeships: A commentary by the Teaching and Learning Research Programme*, London: Teaching and Learning Research Programme; Field S., Hoeckel K., Kis V., Kuczera M. (2009), *Learning for jobs: OECD reviews of vocational education and training, Initial Report*, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris.

³² Ryan P. (2011), *The apprentice: Employee, student, both, neither? Evidence from four countries*, Paper presented at the ETF International Panel on Work-based Learning, 14–15 November 2011, Turin: European Training Foundation, p. 2-3.

³³ Raelin J.R. (1997), *A model of work-based learning*, *Organization Science*, Vol. 8, No 6, pp. 563–578.

³⁴ Poortman C., Illeris K., Nieuwenhuis L. (2011), *Apprenticeship: From learning theory to practice*, *Journal of Vocational Education and Training – Special issue on apprenticeship as an evolving model of learning*, Vol. 63, No 3. London: Routledge.

³⁵ *Analiza kształcenia dualnego jako metody szkoleniowej*. Powiatowy Zespół Obsługi Szkół i Placówek Oświatowych, Giżycko 2015, s. 15–16, [https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/3094ae6c-ca24-4d2c-9156-a68689b76320/Apprenticicjon%20analyse%20\(PL\).pdf](https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/3094ae6c-ca24-4d2c-9156-a68689b76320/Apprenticicjon%20analyse%20(PL).pdf) (dostęp: 20.12.2023).

³⁶ J. Kopacz: *Praktyki zawodowe - wszystko, co powinieneś o nich wiedzieć - Poradnik GoWork.pl*: <https://www.gowork.pl/poradnik/22/rozwoj-osobisty/praktyki-zawodowe-wszystko-co-powinienes-o-nich-wiedziec/> (dostęp: 22.11.2023).

³⁷ M. Konczal: *Praktyki zawodowe w szkole branżowej. Czy są obowiązkowe? Ile godzin dziennie praktyk zawodowych trzeba odbyć?* *Strefa Edukacji*, 23.10.2023 r.: <https://strefaedukacji.pl/praktyki-zawodowe-w-szkole-branzowej-czy-sa-obowiazkowe-i-ile-sie-na-nich-zarobi-najwazniejsze-informacje-o-praktykach/ar/c5-17978785> (dostęp: 22.11.2023).

- 8) Umożliwienie uczniom udziału w kształceniu pod kierunkiem doświadczonych pracowników³⁸.
- 9) Zwiększenie świadomości dokonywanego wyboru zawodowego.
- 10) Możliwość nabycia praktycznych umiejętności związanych z obsługą narzędzi, urządzeń i maszyn, zapoznania się z procesem produkcji, stosowanymi technologiami, świadczonymi usługami w miejscu pracy.
- 11) Rozwój kompetencji personalnych (np. współpraca w grupie, współpraca z klientem wewnętrznym i zewnętrznym, rozwiązywanie problemów występujących w miejscu pracy, praca w warunkach stresogennych) poprzez kontakt z pracownikami i osobami z zewnątrz.
- 12) Poznanie wymagań stawianych przyszłym kandydatom do pracy, a przez udział w zajęciach praktycznych uzupełnienia kompetencji zawodowych zetknięcia się z rzeczywistymi potrzebami pracodawcy.
- 13) Poznanie rzeczywistego środowiska pracy, procesów organizacji pracy,
- 14) Zwiększenie szansy na uzyskanie wyższej oceny na egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie operator obrabiarek skrawających.

Szkoła – korzyści związane z udziałem uczniów w kształceniu dualnym:

- 1) Nawiązanie bezpośredniego kontaktu z przedsiębiorstwem³⁹.
- 2) Urealnienie celów kształcenia zgodnie z potrzebami firm.
- 3) Obniżenie kosztów związane z zakupem często bardzo drogich maszyn i urządzeń.
- 4) Zmniejszenie problemów z potrzebami zatrudnienia specjalistów – instruktorów praktycznej nauki zawodu.
- 5) Poprawa zdawalności przez uczniów zewnętrznego egzaminu zawodowego.
- 6) Podniesienie prestiżu szkoły i jej promocja, jako organizatora praktycznej nauki zawodu w rzeczywistym środowisku pracy.
- 7) Zaangażowanie pracodawców z doskonalenie programu nauczania a w efekcie lepsze dostosowanie jego do potrzeb lokalnego rynku pracy.
- 8) Uzyskanie przez szkołę wsparcia finansowego lub rzeczowego w formie podarowanego sprzętu, maszyn i urządzeń.
- 9) Możliwość doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego, poprzez obserwację zajęć praktycznych w których uczestniczą ich uczniowie.
- 10) Lepsze zrozumienie potrzeb lokalnego rynku pracy a tym samym prowadzenie kształcenia uczniów zgodnie z tymi potrzebami a nie tylko pod egzamin potwierdzający kwalifikację w zawodzie szkolnictwa branżowego.
- 11) Zwiększenie zadowolenia uczniów i ich rodziców.

Należy jednak podkreślić, że wymienione korzyści nie zawsze wystąpią, gdyż nie wszystkie firmy, w których uczniowie odbywają zajęcia praktyczne, są efektywnymi środowiskami uczenia się⁴⁰ (ETF, 2013, s. 14).

³⁸ KGHM. Praktyki uczniowskie: <https://kghm.com/pl/kariera/dla-uczniow/praktyki-uczniowskie> (dostęp: 22.11.2023).

³⁹ Przykład współpracy szkoły zawodowej z pracodawcą: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/przyklad-dobrej-wspolpracyszkoly-zawodowej-z-pracodawca-technikum-mechaniczne-nr-15.pdf> (dostęp: 22.11.2023).

⁴⁰ ETF (2013), Work-based learning: benefits and obstacles a literature review for policy makers and social partners in ETF partner countries, European Training Foundation.

3.4.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Przypnij odpowiednim stronom podane korzyści związane z ich udziałem w kształceniu dualnym.

Uczniowie – korzyści z udziału w kształceniu dualnym

Zapoznanie się z branżą

Rozwijanie umiejętności technicznych i zdobywanie wiedzy

Szkoła – korzyści związane z udziałem uczniów w kształceniu dualnym

Nawiązanie bezpośredniego kontaktu z przedsiębiorstwem

Lepsze zrozumienie potrzeb lokalnego rynku pracy i dopasowanie efektów uczenia się

Ćwiczenie 2.

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi wskazujące na korzyści dla przedsiębiorstw uczestniczących w dualnym kształceniu uczniów szkół zawodowych.

Nawiązanie współpracy ze szkołą prowadzącą kształcenie w zawodach szkolnictwa branżowego	☐
Zwiększenie rozpoznawalności przedsiębiorstwa na lokalnym rynku pracy	☐
Realizacji idei społecznej odpowiedzialności biznesu	☐
Doskonalenie zawodowe pracowników oddelegowanych	☐
Zwiększenie poziomu zdawalności egzaminów zawodowych przez uczniów	☐
Możliwość zatrudnienia nauczycieli kształcenia ogólnego	☐

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Korzyści pracodawców organizujących kształcenie dualne uczniów.

Prowadzący dzieli grupę na 4-5 osobowe zespoły. Zadaniem dla każdego zespołu jest wymienienie korzyści jakie mają pracodawców organizujących kształcenie dualne uczniów.

Efekty swoich prac grupa przedstawi na flipcharcie w formie opisu lub rysunku.

Przedstawiciel grupy prezentuje na forum efekty pracy.

Na koniec uczestnicy próbują wypracować wspólną listę korzyści pracodawców organizujących kształcenie dualne uczniów.

Prowadzący zajęcia podsumowuje ćwiczenie.

3.4.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zdefiniować termin kształcenie dualne?		
2) wymienić grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w proces kształcenia dualnego w firmach?		
3) zdefiniować czym jest korzyść?		
4) wyjaśnić stronie pracodawcy korzyści jakie ma ze współpracy ze szkołą w obszarze kształcenia dualnego?		
5) wyjaśnić pozostałym stronom ich korzyści w związku z wprowadzeniem kształcenia w systemie dualnym dla uczniów?		
6) rozpoznać termin kształcenia dualnego?		
7) rozpoznać grupy interesariuszy zaangażowane bezpośrednio i pośrednio w proces kształcenia dualnego w firmach?		
8) opracować zestawy korzyści dla różnych grup interesariuszy wynikające z wprowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego mają różne grupy interesariuszy?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.4.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. ¿QUÉ ES LA FP DUAL Y CÓMO FUNCIONA PARA UNA EMPRESA? 2021, <https://fundacionuniversidadempresa.es/es/blog-formacion-profesional-dual-empresas/> (dostęp: 20.12.2023).
2. 10 ventajas que debes conocer de la Formación Profesional Dual | Cámara de España: <https://www.camara.es/blog/formacion-y-empleo/10-ventajas-que-debes-conocer-de-la-formacion-profesional-dual> (dostęp: 20.12.2023).
3. 13 erhvervsskoler er med i projekt for at fremme faglig stolthed hos landets erhvervsskoleelever: <https://www.via.dk/om-via/presse/nyheder-2020/13-erhvervsskoler-er-med-i-projekt-for-at-fremme-faglig-stolthed-hos-landets-erhvervsskoleelever> (dostęp: 20.12.2023).
4. Danske virksomheder løfter et kæmpe uddannelsesansvar på erhvervsuddannelserne: <https://www.da.dk/politik-og-analyser/uddannelse-og-kompetencer/2020/danske-virksomheder-loefter-et-kaempe-uddannelsesansvar-paa-erhvervsuddannelserne/> (dostęp: 20.12.2023).
5. Dualny system kształcenia: rozwiązanie na trudne czasy? https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI%282014%29529082_PL.pdf (dostęp: 20.12.2023).
6. Erhvervsskoleelever bliver klar til arbejdslivet: <https://ufm.dk/uddannelse/tilskud-til-udveksling-og-internationale-projekter/erasmusplus/erhvervsrettet-grund-og-efteruddannelse/inspiration-og-projekteksempler-erhvervsrettet-grund-og-efteruddannelse/eud/erhvervsskoleelever-bliver-klar-til-arbejdslivet> (dostęp: 20.12.2023).
7. ETF (2013), *Work-based learning: benefits and obstacles a literature review for policy makers and social partners in ETF partner countries*, European Training Foundation.
8. Promocja kształcenia zawodowego przez pracodawców, Związek Rzemiosła Polskiego, Rada Dialogu Społecznego, Warszawa, 2018, https://zrp.pl/wp-content/uploads/2018/11/Informator_2018-3.pdf (dostęp: 20.12.2023).
9. Przykład dobrej współpracy szkoły zawodowej z pracodawcą: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/przyklad-dobrej-wspolpracyszkoly-zawodowej-z-pracodawca-technikum-mechaniczne-nr-15.pdf> (dostęp: 22.11.2023).
10. Szkolnictwo zawodowe w Polsce – szkoły muszą kształcić na potrzeby rynku pracy. <https://fpg24.pl/szkolnictwo-zawodowe-w-polsce-szkoly-musza-ksztalcic-ludzi-na-potrzeby-ryнку-pracy/> (dostęp: 20.12.2023).
11. Ventajas de la Formación Profesional Dual para las empresas - FEDA-Madrid, FP Dual Alemana con empresas internacionales: <https://www.feda-madrid.com/ventajas-formacion-profesional-dual-para-las-empresas/> (dostęp: 20.12.2023); Ventajas de la formación dual – CEEP: <https://www.grupoceep.com/ventajas-de-la-formacion-dual/> (dostęp: 20.12.2023).
12. Η Επαγγελματική Εκπαίδευση & Κατάρτιση Στην Ελλάδα - Dianeosis: <https://www.dianeosis.org/2022/09/i-epaggelmatiki-ekpaidefsi-kai-katartisi-stin-ellada/> (dostęp: 20.12.2023).

3.5. Przeprowadzenie weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego

3.5.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

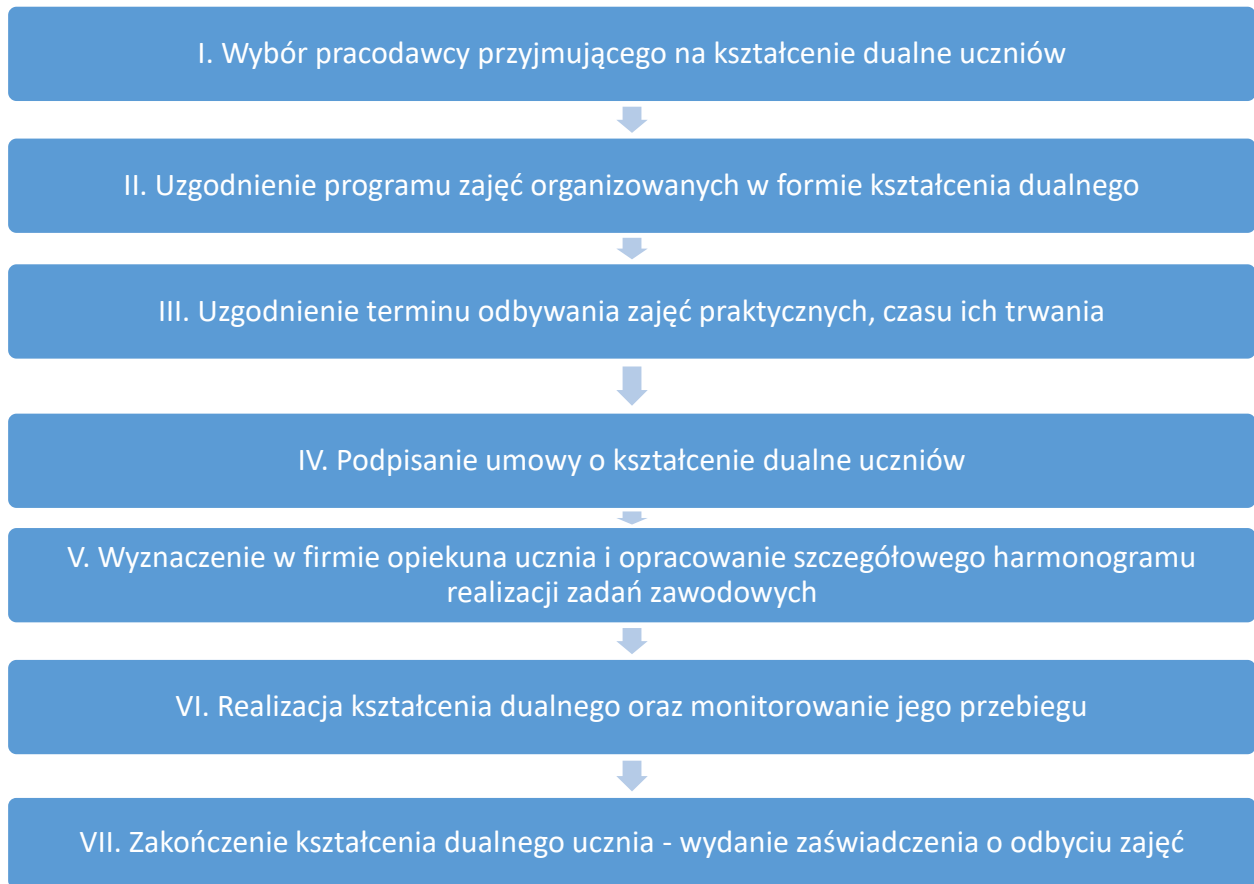
W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zidentyfikować i dobrać kryteria weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia przez nią zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- opisać procedurę konsultacji i przeprowadzenia weryfikacji firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- wyjaśnić jak sporządzić sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- wyrazić w formie ustnej i pisemnej opinię na temat możliwości przeprowadzenia przez firmę zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- sporządzić kryteria weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- skonsultować z przedstawicielami szkoły i pracodawców opracowane kryteria firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- przeprowadzić weryfikację firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- sporządzić sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- przedstawić przedstawicielom szkoły i przedsiębiorstwa sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- opracować wnioski, rekomendacje z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego,
- podejmować we współpracy z dyrekcją szkoły decyzję o organizacji kształcenia dualnego w poddanym weryfikacji przedsiębiorstwie.

3.5.2. Materiał nauczania

Schemat realizacji kształcenia dualnego w firmie

Poniżej przedstawiono schemat, który może ułatwić interesariuszom zewnętrznym i wewnętrznym, przede wszystkim właścicielom i kierownictwu firm, zainteresowanym uczniom i ich rodzicom oraz kierownictwu placówki oświatowej poprawne przygotowanie się do organizacji zajęć praktycznych na zasadzie kształcenia dualnego.

Rys. 4. Przykładowy schemat realizacji kształcenia dualnego w firmie

Źródło: opracowanie własne.

Kryteria weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia przez nią zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego

Niestety pomimo chęci nie we wszystkich przedsiębiorstwach jest możliwość przeprowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów zorganizowanych w formie kształcenia dualnego.

Dlatego też, przed nawiązaniem kontaktu z przedstawicielami firm, warto by było opracować wstępne kryteria jakie muszą spełnić firma do której szkoła chce wysłać uczniów na kształcenie dualne.

Na co w takim razie warto zwrócić uwagę weryfikując firmę? Poniżej kilka naszych odpowiedzi:

- 1) Zaczniemy do weryfikacja firmy w oficjalnym rejestrze firm, szczególnie ważne jest gdy nie znamy danej firmy.
- 2) Sprawdźmy czy firma nie widnieje na liście firm zadłużonych.
- 3) Przeprowadźmy wywiad środowiskowy na temat interesującej nas firmy.
- 4) Sprawdźmy, czy firma posiada doświadczenie w prowadzeniu zajęć praktycznych dla uczniów szkół zawodowych. Jeżeli tak, to możemy się pokusić o zebranie opinii od dyrektorów szkół, których uczniowie odbywali zajęcia praktyczne.
- 5) Pozyskajmy informację na temat kto z kadry w firmie będzie oddelegowany do prowadzenia zajęć z uczniami.
- 6) Ustalmy jakie kwalifikacje ma kadra w firmie oddelegowana do prowadzenia zajęć z uczniami.
- 7) Sprawdźmy jakie maszyny, urządzenia i narzędzia będą do dyspozycji uczniów podczas zajęć w firmie.

- 8) Sprawdźmy wykaz efektów uczenia się, które chcielibyśmy, aby uczniowie opanowali podczas zajęć praktycznych w firmie.
- 9) Zweryfikujmy, czy w przedsiębiorstwie uczeń będzie miał możliwość skorzystania z pomieszczeń socjalnych i urządzeń higieniczno-sanitarnych.
- 10) Ustalmy jaki zakres czynności zawodowych mógłby realizować uczeń podczas zajęć praktycznych w firmie.

Tworząc listę kontrolną, należy także zwrócić uwagę na stanowiska pracy na których uczeń ma odbywać praktyczną naukę. Na stanowiskach tych powinna być dostępna instrukcja obsługi maszyn i urządzeń będących wyposażeniem stanowiska pracy, instrukcja BHP, informacja o ryzykach zawodowych. Warto, aby pracodawca zapewnił przed rozpoczęciem pracy uczniowi instruktaż stanowiskowy.

Warunkiem koniecznym odbywania zajęć praktycznych jest, aby uczeń mógł wykonywać czynności i zadania zawodowe na stanowiskach pracy zgodnych z kierunkiem kształcenia w zawodzie, którego się uczy.

Aby przystąpić do zajęć praktycznych uczeń powinien posiadać stosowne badania lekarskie świadczące o braku przeciwwskazań do pracy w zawodzie. Brak przeciwwskazań do odbycia zajęć praktycznych powinien być potwierdzony zaświadczeniem od uprawnionego lekarza medycyny pracy.

Interesujące narzędzie pt. „Karta informacyjna pracodawcy zatrudniającego młodocianego pracownika w celu przygotowania zawodowego” umożliwiające przeprowadzenie samooceny i nadzoru nad przebiegiem przygotowania zawodowego młodocianych pracowników zatrudnionych u pracodawców rzemieślników przedstawiono na stronie internetowej: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-ksztalcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp 12.12.2023, patrz strony od 134 do 139).

Tworząc listę kryteriów warto zaprosić do współpracy innych pracowników szkoły.

Procedura konsultacji i przeprowadzenia weryfikacji firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego

Propozycja procedury nawiązania współpracy i weryfikacji firmy, w której uczeń ma odbywać zajęcia praktyczne:

- 1) Przed rozpoczęciem pierwszej rozmowy z przedstawicielem firmy w sprawie kształcenia dualnego uczniów warto się do niej przygotować. W tym celu można opracować listę pytań, aby nie pominąć jakiejś ważnej kwestii. Tworząc listę można skorzystać z powyżej sformułowanych podpowiedzi.
- 2) Ustalić kontakt do firmy, najlepiej do przedstawiciela dyrekcji i osoby odpowiedzialnej za koordynowanie szkoleń uczniów w firmie.
- 3) Umówić pierwsze spotkanie robocze z osobą odpowiedzialną za koordynowanie szkoleń uczniów w firmie.
- 4) W trakcie spotkania roboczego zrobić wstępny wywiad z koordynatorem w firmie w celu ustalenia możliwości przeprowadzenia zajęć praktycznych uczniów. Jeśli będzie potrzeba można poprosić o oprowadzenie po firmie. Ustalić jakie efekty uczenia się można zrealizować w firmie.
- 5) Sporządzić sprawozdanie ze spotkania roboczego i przedstawić jego wyniki dyrekcji szkoły.
- 6) W przypadku akceptacji firmy przez dyrekcję, zasadnym byłoby ustalenie terminu pierwszego spotkania oficjalnego.
- 7) W oficjalnym spotkaniu powinni uczestniczyć dyrektorzy firmy i szkoły, osoby odpowiedzialne za robocze kontakty, czy też instruktorzy zajęć w firmie.
- 8) W trakcie pierwszej oficjalnej rozmowy można poinformować o efektach pierwszego spotkania roboczego.
- 9) Warto, aby pierwsze oficjalne spotkanie zakończyło się podpisaniem porozumienia o współpracy, czy nawet zawarciem umowy o współpracy szkoły z firmą w zakresie zajęć praktycznych dla uczniów.
- 10) W umowie o współpracy warto wskazać osoby do kontaktów roboczych i rozpocząć współpracę.

Sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego

Sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego można sporządzić w firmie notatki ze spotkania, w której wskazane aby podać:

- 1) Dane firmy.
- 2) Termin spotkania.
- 3) Osoby uczestniczące w spotkaniu.
- 4) Odpowiedzi na wcześniej ustalone kryteria weryfikacji.
- 5) Mocne i słabe strony firmy (opcjonalnie).
- 6) Wniosek końcowy z rekomendacją dla dyrekcji szkoły, firmy pod kątem możliwości odbywania w niej zajęć praktycznych uczniów.

Planując prowadzenie praktycznej nauki zawodu w firmie koniecznie należy sięgnąć do przepisów prawa.

3.5.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia

Ćwiczenie 1.

Oceń prawdziwość podanych zdań odnoszących się do kryteriów weryfikacji firmy pod kątem możliwości odbywania w niej praktycznej nauki zawodu uczniów. Zaznacz opcję „Prawda”, jeśli zdanie jest prawdziwe lub „Fałsz” – jeśli jest fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Należy koniecznie zatrudnić profesjonalną wywiadownię, aby sprawdził wiarygodność firmy		X
Kwalifikacje zawodowe kadry oddelegowanej w firmie do pełnienia roli opiekuna ucznia nie są najważniejsze		X
Warto sprawdzić, czy firma nie widnieje na liście firm zadłużonych	X	
Ważne jest, aby w firmie uczeń mógł zrealizować minimum jeden efekt kształcenia		X
Sprawdzamy koniecznie firmie, czy jest w oficjalnym rejestrze firm	X	

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Na co w takim razie warto zwrócić uwagę weryfikując firmę oraz procedura konsultacji i przeprowadzenia weryfikacji firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego.

Prowadzący dzieli grupę na cztery zespoły.

Zadaniem dla dwóch zespołów jest wskazanie elementów, na które należy zwrócić uwagę weryfikując firmę pod kątem realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego.

Zadanie pozostałych dwóch jest opracowanie procedury konsultacji i przeprowadzenia weryfikacji firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego.

Efekty swoich prac grupy przedstawią na flipcharcie w formie opisu lub rysunku (mapy myśli).

Przedstawiciel grupy prezentuje na forum efekty pracy.

Na koniec uczestnicy w trakcie dyskusji wymieniają się swoimi doświadczeniami i próbują wypracować wspólne rozwiązanie.

Prowadzący zajęcia podsumowuje ćwiczenie.

3.5.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zidentyfikować i dobrać kryteria weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia przez nią zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
2) opisać procedurę konsultacji i przeprowadzenia weryfikacji firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
3) wyjaśnić jak sporządzić sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
4) wyrazić w formie ustnej i pisemnej opinię na temat możliwości przeprowadzenia przez firmę zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
5) sporządzić kryteria weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
6) skonsultować z przedstawicielami szkoły i pracodawców opracowane kryteria firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
7) przeprowadzić weryfikację firmy pod kątem możliwości realizacji zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
8) sporządzić sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
9) przedstawić przedstawicielom szkoły i przedsiębiorstwa sprawozdanie z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
10) opracować wnioski, rekomendacje z przeprowadzonej weryfikacji firmy pod kątem możliwości prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w formie kształcenia dualnego?		
11) podejmować we współpracy z dyrekcją szkoły decyzję o organizacji kształcenia dualnego w poddanym weryfikacji przedsiębiorstwie?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności). Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.5.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Berkel G.: *Learning to Negotiate - Cambridge University Press & Assessment*:
https://assets.cambridge.org/97811084/95912/frontmatter/9781108495912_frontmatter.pdf
(dostęp: 12.12.2023).
2. Harasim A.: *Dualne kształcenie zawodowe w rzemiośle. Zwiększanie efektywności przygotowania zawodowego w rzemiośle w procesie nadzoru sprawowanego przez organizacje rzemiosła. Związek Rzemiosła Polskiego*: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-kształcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).
3. Klotz, V.K., Billett, S. & Winther, E. *Promoting workforce excellence: formation and relevance of vocational identity for vocational educational training. Empirical Res Voc Ed Train* 6, 6 (2014).
<https://doi.org/10.1186/s40461-014-0006-0>; <https://ervet-journal.springeropen.com/articles/10.1186/s40461-017-0053-4> (dostęp: 12.12.2023).
4. Mikkonen, S., Pylväs, L., Rintala, H. et al. *Guiding workplace learning in vocational education and training: a literature review. Empirical Res Voc Ed Train* 9, 9 (2017). <https://doi.org/10.1186/s40461-017-0053-4>; <https://ervet-journal.springeropen.com/articles/10.1186/s40461-017-0053-4> (dostęp: 12.12.2023).
5. Powell M.: *Developing negotiation skills - Cambridge University Press & Assessment*":
https://assets.cambridge.org/97805211/49921/excerpt/9780521149921_excerpt.pdf (dostęp: 12.12.2023).
6. *Students and Negotiating: Strategies That Work | Winds of Change – AISES*:
<https://woc.aises.org/content/students-and-negotiating-strategies-work> (dostęp: 12.12.2023).

3.6. Sporządzanie umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej

3.6.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zidentyfikować elementy składowe umowy zawieranej między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie,
- opisać procedurę sporządzania umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie,
- zainicjować proces sporządzania umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie,
- opracować w porozumieniu z prawnikiem umowę między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie,
- przedstawić i uzgadniać ze stroną przedsiębiorstwa treść umowy,
- zarekomendować podpisanie umowy przez strony.

3.6.2. Materiał nauczania

Elementy składowe umowy zawieranej między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia dualnego uczniów w firmie

Zajęcia praktyczne organizuje się dla uczniów i młodocianych w celu opanowania przez nich umiejętności zawodowych niezbędnych do podjęcia pracy w danym zawodzie, a w przypadku zajęć praktycznych odbywanych u pracodawców na zasadach dualnego systemu kształcenia – również w celu zastosowania i pogłębienia zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy.

Podstawą do przeprowadzenia kształcenia dualnego jest zawarcie umowy między szkołą zawodową wysyłającą ucznia a przedsiębiorstw przyjmującym ucznia.

Umowa wskazane, aby zawierała:

- 1) Tytuł umowy wskazujący czego dotyczy.
- 2) Dane stron zawierających umowę ze wskazaniem reprezentantów prawnych.
- 3) Ogólne informacje o przedmiocie umowy, w tym nazwę zawodu, formę zajęć praktycznych, czas ich trwania, informację o liczbie uczniów objętych umową, informację o obowiązku powołania opiekuna uczniów w firmie i maksymalnej liczbie uczniów jaka może przypadać na jednego opiekuna.
- 4) Prawa i obowiązki szkoły.
- 5) Prawa i obowiązki przedsiębiorstwa przyjmującego uczniów na zajęcia praktyczne.
- 6) Informacje odnośnie przetwarzania danych osobowych.
- 7) Dodatkowe postanowienia.
- 8) Załączniki do umowy.

Rys. 5. Przykład struktury umowy o praktyczną naukę zawodu pomiędzy szkołą a pracodawcą w Polsce

Źródło: *Niezbędnik pracodawcy – kształcenie dualne, czyli „pracownik szyty na miarę”*. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie. Wydział Polityki Rynku Pracy, Lublin 2019: <https://tiny.pl/c3365> (dostęp: 20.12.2023).

Rys. 6. Przykład struktury umowy o praktyczną naukę zawodu pomiędzy pracodawcą a uczniem – pracownikiem młodocianym w Polsce

Źródło: *Niezbędnik pracodawcy – kształcenie dualne, czyli „pracownik szyty na miarę”*. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie. Wydział Polityki Rynku Pracy, Lublin 2019: <https://tiny.pl/c3365> (dostęp: 20.12.2023).

W Polsce, jeżeli pracownik młodociany w okresie nauki zawodu skończy 18 lat, do zakończenia nauki traktowany jest nadal jako pracownik młodociany. Natomiast, jeżeli młodociany nie ukończył 16 lat, umowę z pracodawcą dodatkowo podpisuje jego rodzic lub opiekun prawny.

Procedura sporządzania umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia dualnego uczniów w firmie:

- 1) Zidentyfikowanie aktów prawnych regulujących kwestie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie oraz odszukanie w nich wytycznych co do zakresu umowy.
- 2) Zaangażowanie w przygotowanie umowy między stronami prawnika reprezentującego szkołę.
- 3) Przygotowanie wstępnej wersji umowy i przedstawienie stronie pracodawcy w celu akceptacji.
- 4) Odniesienie się do ewentualnych uwag zgłaszanych przez stronę pracodawcy.
- 5) Wypracowanie wspólnej wersji umowy.
- 6) Zawarcie umowy o praktyczną naukę zawodu przez dyrektora szkoły z prawnym przedstawicielem podmiotu przyjmującym uczniów na kształcenie dualne.

W Polsce pracodawca, aby rozpocząć kształcenie w systemie dualnym w swojej firmie możesz rozważyć dwie możliwości:

- podpisanie umowy o praktyczną naukę zawodu ze szkołą lub
- podpisanie umowy o pracę z młodocianym w celu przygotowania zawodowego.

W Polsce warunki zatrudnienia kandydata w ramach praktycznej nauki zawodu:

- ukończony 15 rok życia kandydata,
- ukończona 8-letnia szkoła podstawowa,
- stan zdrowia pozwalający na podjęcie nauki w danym zawodzie,
- badania lekarskie potwierdzone zaświadczeniem o braku przeciwwskazań do pracy w danym zawodzie.

Umowa między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia dualnego uczniów w firmie – przykład 1

**UMOWA
O PRAKTYCZNĄ NAUKĘ ZAWODU
REALIZOWANĄ W FORMIE ZAJĘĆ PRAKTYCZNYCH NA ZASADACH KSZTAŁCENIA DUALNEGO**

Umowa zawarta w dniu pomiędzy:

..... reprezentowanym przez:

.....

a

..... zwanym dalej „Przedsiębiorstwem”, reprezentowaną przez:

.....

1. Zajęcia z praktyki zawodowej realizowanej na zasadach kształcenia dualnego będą realizowane w zawodzie szkolnictwa branżowego:
2. W roku szkolnym szkoła kieruje uczniów do wyżej wymienionego Przedsiębiorstwa. Wykaz uczniów stanowi załącznik nr 2 do niniejszej umowy.
3. Forma praktycznej nauki zawodu realizowanej na zasadach kształcenia dualnego: **praktyka zawodowa**.

4. Zajęcia praktyczne realizowane na zasadach kształcenia dualnego trwają
5. Praktyka zawodowa realizowana na zasadach kształcenia dualnego będzie odbywać się według szkolnego ramowego programu praktyki zawodowej stanowiącej załącznik nr 1 do niniejszej umowy.
6. Łączna liczba godzin przeznaczona na praktykę zawodową realizowaną na zasadach kształcenia dualnego w całym cyklu kształcenia wynosi godzin zegarowych
7. Dobowy wymiar godzin zajęć praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego nie może przekraczać 8 godzin zegarowych.
8. Zajęcia praktyczne realizowane w ramach praktyki zawodowej prowadzone są w grupach. W uzasadnionych przypadkach mogą być prowadzone indywidualnie. Liczba uczniów w grupie powinna umożliwić realizację programu praktyki zawodowej.
9. Zajęcia praktyczne realizowane w ramach praktyki zawodowej są prowadzone w zakładach pracy pod kierunkiem instruktorów praktycznej nauki zawodu, którymi są wyznaczeni pracownicy Przedsiębiorstwa.
10. Na jednego instruktora praktycznej nauki zawodu może przypadać nie więcej niż 5 uczniów.
11. Z ramienia szkoły powołany zostanie szkolny opiekun zajęć z praktyki zawodowej. Do jego obowiązków należeć będzie kontrola odbywania zajęć oraz kontrola dokumentacji przebiegu zajęć.
12. Na podstawie dziennika zajęć szkolny opiekun zajęć będzie uzupełniał dziennik elektroniczny w szkole.
13. Program zajęć jest realizowany w Przedsiębiorstwie w formie zadań praktycznych, ćwiczeń lub świadczonych usług, zgodnie z programem i organizacją zajęć z pracowni.
14. Prawa i obowiązki szkoły:
 - a) nadzoruje realizację zajęć,
 - b) współpracuje z pracodawcą przyjmującym uczniów na zajęcia,
 - c) zapewnia ubezpieczenie uczniów od następstw nieszczęśliwych wypadków,
 - d) akceptuje wyznaczonych instruktorów,
 - e) przed rozpoczęciem praktyk zawodowych organizuje dla uczniów szkolenie w zakresie eksploatacji maszyn i urządzeń.
15. Przedsiębiorstwo przyjmujące uczniów na zajęcia z pracowni organizowane na zasadach kształcenia dualnego:
 - 1) zapewnia warunki materialne do realizacji zajęć, a w szczególności:
 - a) stanowiska pracy wyposażone w niezbędne urządzenia, sprzęt, narzędzia, materiały i dokumentację techniczną, uwzględniające wymagania bhp,
 - b) odzież, obuwie robocze i środki ochrony indywidualnej oraz środki higieny osobistej przysługujące pracownikom na danym stanowisku,
 - c) pomieszczenia do przechowywania odzieży i obuwia roboczego oraz środków ochrony indywidualnej,
 - d) dostęp do urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz pomieszczeń socjalno-bytowych,
 - e) pokrywa koszty egzaminu sprawdzającego kwalifikacje na stanowisku eksploatacji urządzeń, instalacji i sieci elektroenergetycznych dla uczniów odbywających praktykę zawodową w Przedsiębiorstwie;
 - 2) wyznacza odpowiednio nauczycieli, instruktorów oraz opiekunów;
 - 3) zapoznaje uczniów z organizacją pracy, regulaminem pracy, w szczególności w zakresie przestrzegania porządku i dyscypliny pracy, oraz przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Czynności te wykonuje na pierwszych zajęciach;
 - 4) nadzoruje przebieg zajęć;
 - 5) sporządza, w razie wypadku podczas zajęć, dokumentację powypadkową;
 - 6) współpracuje ze szkołą;
 - 7) powiadamia szkołę o naruszeniu przez ucznia regulaminu pracy.
16. Przedsiębiorstwo przyjmujące uczniów na praktykę zawodową zobowiązuje się do przeprowadzenia egzaminu końcowego. Ocenę z egzaminu końcowego wpisuje i potwierdza swoim podpisem instruktor praktycznej nauki zawodu w dzienniczku praktyk.
17. Dodatkowe postanowienia mogą zostać podane w formie załączników do umowy.

Podstawa prawna:

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty. (Dz. U. 1991 Nr 95 poz. 425 z późn. zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz.U. 2019 poz. 391 z późn. zm.).

.....
(podpis dyrektora szkoły)

.....
(podpis przedsiębiorstwa)

.....
/miejsowość/ /DD.MM.ROK/

Spis załączników:

- Załącznik nr 1. Program praktyki zawodowej dla zawodu
- Załącznik nr 2. Wykaz uczniów skierowanych na praktykę zawodową

Umowa wielostronna na staż uczniowski w firmie – przykład 2

UMOWA O STAŻ UCZNIOWSKI⁴¹

nr

Zawarta w dniu r. pomiędzy:

.....,
(Beneficjent projektu)

NIP, KRS,
który reprezentuje:

.....
(imię nazwisko osoby upoważnionej do podpisywania umów – stanowisko)

a

.....
(nazwa szkoły, adres)

NIP, zwanym w dalszej części umowy *Szkołą kierującą*, którą reprezentuje:

.....,
(imię i nazwisko, funkcja)

a

.....
(nazwa, adres zakładu pracy przyjmującego na staż)

zwanym w dalszej części umowy *Podmiot przyjmujący/Pracodawca*,

NIP, PKD, KRS,

który reprezentuje: –

(imię i nazwisko)

(stanowisko/funkcja)

⁴¹ Umowa na staże uczniów w szkołach zawodowych – Sieć Badawcza Łukasiewicz – instytut Technologii Eksploatacji (Radom, Polska): <https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/materialy> (dostęp: 12.12.2023).

a

Panem/Panią zam.,

nr PESEL – uczniem/uczennicą

(nazwa szkoły)

kształcącym się w zawodzie

(nazwa i kod zawodu)

zwanym w dalszej części Umowy uczniem, za zgodą rodzica⁴²

(opiekuna prawnego) PESEL.....

o następującej treści:

§1

Niniejsza umowa zawarta jest na podstawie Umowy o dofinansowanie Projektu

.....

(nazwa projektu)

umowa z dnia pomiędzy

(nazwy instytucji podpisujących umowę)

§2

PRZEDMIOT I CEL UMOWY

1. Przedmiotem niniejszej umowy jest realizacja staży uczniowskich zawodowych u Pracodawcy.
2. Staż jest realizowany na podstawie Regulaminu udziału w stażu (Załącznik 1 do umowy).
3. Regulamin stanowi integralną część Umowy, a Strony umowy zobowiązują się do przestrzegania jego postanowień.
4. Staż jest organizowany w ramach praktycznego kształcenia zawodowego uczniów
.....
Typ szkoły: technikum, branżowa szkoła I lub II stopnia
5. Staż realizowany będzie w zawodzie:
Nazwa i kod zawodu
zgodnie z opracowanym programem stażu uczniowskiego.
6. Celem stażu jest zdobycie doświadczenia zawodowego i nabycie umiejętności funkcjonowania w środowisku pracy, w tym umiejętności i kompetencji kluczowych oraz właściwych postaw niezbędnych na rynku pracy.
7. Staż będzie realizowany w terminie Strony ustalają liczbę godzin realizacji stażu na godzin zegarowych, realizowanych w kolejno następujących po sobie dniach, zgodnie z przyjętym Regulaminem stażu (załącznik 1).
8. Dobowy wymiar godzin stażu uczniowskiego uczniów w wieku do lat 16 nie może przekraczać 6 godzin, a uczniów w wieku powyżej 16 lat – 8 godzin. Dobowy łączny wymiar zajęć edukacyjnych realizowanych przez ucznia w szkole i podczas stażu uczniowskiego nie może przekraczać 8 godzin, a tygodniowy łączny wymiar zajęć edukacyjnych realizowanych przez ucznia w szkole i podczas stażu uczniowskiego – 40 godzin.
9. Uczeń po zrealizowaniu stażu zostanie w całości lub części zwolniony przez Dyrektora szkoły z obowiązku odbycia praktycznej nauki zawodu.
10. Wolą Stron niniejszej umowy nie jest zatrudnienie ucznia na podstawie umowy o pracę. Zawarcie umowy nie stanowi zatem nawiązania stosunku pracy pomiędzy uczniem a Pracodawcą na staż. Uczeń oświadcza, że jest świadomy/a w jakim celu zostaje zawarta niniejsza umowa (ust. 6) i akceptuje powyższe.

⁴² Nie wypełnia się tej części umowy, jeśli uczeń ukończył 18 lat.

§3

OSOBY WYZNACZONE DO REALIZACJI UMOWY

1. Nadzór nad prawidłową realizacją i przebiegiem stażu z ramienia Realizatora Beneficjenta projektu sprawować będzie –
(imię i nazwisko) (stanowisko w projekcie)
2. Opiekunem ucznia z ramienia Pracodawcy, do którego zadań należy w szczególności:
 - nadzór nad prawidłową realizacją i harmonogramem stażu uczniowskiego.
 - sprawowanie opieki i nadzoru nad czynnościami wykonywanymi przez ucznia na przydzielonym mu stanowisku pracy,
 - nadzór nad prawidłową realizacją i harmonogramem stażu,będzie:
(imię i nazwisko)
3. Koordynatorem staży z ramienia szkoły będzie:
(imię i nazwisko)

§4

PODMIOT PRZYJMUJĄCY/PACODAWCA

1. Podmiot przyjmujący (Pracodawca) zobowiązany jest do realizacji zadań zgodnie z zapisami Regulaminu.
2. Podmiot przyjmujący ucznia jako miejsce odbywania stażu, praktyki wskazuje adres:
.....

§5

STAŻYSTA

1. Uczeń zobowiązany jest do realizacji zadań i wypełnienia obowiązków wynikających z zapisów Regulaminu stażu.
2. Uczeń po zrealizowaniu 100% godzin stażu zawodowego (tj.godz.) i przedstawieniu kompletu dokumentów, tj.:
 - a) indywidualnego programu, harmonogramu stażu potwierdzonego przez opiekuna w podmiocie przyjmującym na staż,
 - b) dziennika stażu z potwierdzeniem przez opiekuna ze strony Podmiotu przyjmującego odbycie stażu;otrzyma jednorazowe świadczenie pieniężne na zasadach określonych w Projekcie pod warunkiem, że projekt przewiduje takie świadczenie.
3. Jednorazowe świadczenie pieniężne za staż zostanie wypłacone w terminie 30 dni od zatwierdzenia ww. dokumentów na wskazany numer konta bankowego⁴³
4. W przypadku gdy uczeń uczęszczał na mniej niż 100% godzin stażu, zostanie mu wypłacone jednorazowe świadczenie pieniężne pomniejszone proporcjonalnie do ilości przepracowanych godzin.

§6

OBOWIĄZKI PRZYJMUJĄCEGO NA STAŻ - PRACODAWCY

1. Pracodawca, przyjmujący na staż uczniowski podejmuje się:
 - Zorganizowania i realizacji stażu zgodnie z przyjętym programem stażu uczniowskiego, w terminie określonym w harmonogramie stażu.
 - Przeprowadzenia stażu uczniowskiego zgodnie z najlepszymi praktykami zapewniania jakości kształcenia praktycznego, zapewniając bezpieczeństwo i higienę pracy.
 - Przeprowadzenia nieodpłatnie przeszkolenia stanowiskowego oraz w zakresie BHP i przepisów przeciwpożarowych oraz zapoznania ucznia z organizacją pracy, regulaminem pracy, w szczególności w zakresie przestrzegania porządku i dyscypliny pracy, oraz innymi przepisami obowiązującymi w miejscu odbywania stażu uczniowskiego.
 - Zapoznania uczestnika stażu uczniowskiego z jego obowiązkami oraz uprawnieniami.
 - Zapewnienia warunków niezbędnych do realizacji przez ucznia programu stażu uczniowskiego.

⁴³ W przypadku osoby niepełnoletniej należy podać numer konta bankowego rodzica lub opiekuna prawnego.

- Poinformowania Koordynatora merytorycznego staży o każdym dniu opuszczenia miejsca pracy przez ucznia oraz o innych zdarzeniach istotnych dla realizacji programu.
 - Dokonania oceny stażu uczniowskiego i uzyskanych efektów.
2. Pracodawca podejmuje się opieki nad uczniem, w tym wyznaczenia opiekuna stażu, którego zadaniem będzie:
- nadzorowanie prawidłowej realizacji harmonogramu stażu,
 - monitorowania postępów ucznia: nabywania nowych umiejętności oraz stopnia realizacji treści i celów edukacyjnych,
 - udzielania uczniowi, na bieżąco, informacji o sposobie wykonywania zadań zawodowych oraz jego postępach w realizacji zadań zawodowych,
 - poświadczania, codziennie, swoim podpisem obecności ucznia i rodzaju wykonanych zadań w dzienniczku stażu.
3. W przypadku zaistnienia zdarzenia losowego bądź wypadku na terenie zakładu pracy z udziałem ucznia, Pracodawca:
- niezwłocznie powiadomi szkołę o zaistniałej sytuacji,
 - zapewni udzielenie pomocy przedmedycznej, a w razie potrzeby wezwie pogotowie ratunkowe,
 - powiadomi jego rodziców (opiekunów prawnych),
 - sporządzi właściwą dokumentację powypadkową.
4. Pracodawca weźmie udział w badaniu ewaluacyjnym dotyczącym realizacji stażu w przedsiębiorstwie.
5. Pracodawca zobowiązuje się do stosowania ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych w trakcie realizacji stażu uczniowskiego, jak również po jej zakończeniu.

§7

OBOWIĄZKI I UPRAWNIENIA UCZNIĄ

1. Do zadań ucznia w ramach stażu należy:
- Zapoznanie się z zapisami zasad realizacji stażu zawartych w regulaminie stażu oraz programem stażu uczniowskiego.
 - Terminowe i aktywny udział w stażu uczniowskim.
 - Stosowanie się do poleceń Pracodawcy i opiekuna stażu działającego z ramienia Pracodawcy, jeżeli nie są sprzeczne z prawem. Starannego i sumiennego wykonywania czynności i zadań objętych programem stażu.
 - Przedstawienie Pracodawcy przyjmującemu na staż uczniowski zaświadczenia o braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania pracy na określonym stanowisku pracy.
 - Odbycie szkolenia w zakresie BHP i przepisów przeciwpożarowych oraz zapoznanie się z organizacją pracy, regulaminem pracy, w szczególności w zakresie przestrzegania porządku i dyscypliny pracy, oraz innymi przepisami obowiązującymi w miejscu odbywania stażu uczniowskiego oraz przestrzegania tychże przepisów i zasad.
 - Przestrzeganie ustalonego czasu odbywania stażu oraz regulaminu pracy, zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisów przeciwpożarowych, przepisów o ochronie i tajemnicy przedsiębiorstwa, ochronie danych osobowych a także zasad współżycia społecznego.
 - Zachowanie w poufności informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa. Przez tajemnicę przedsiębiorstwa przyjmuje się nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą.
 - Wypełnianie dziennika stażu.
 - Udział w badaniu ewaluacyjnym dotyczącym realizacji stażu.
 - W przypadku choroby lub konieczności wzięcia dnia wolnego z ważnych uzasadnionych przyczyn staż uczniowski ulega wydłużeniu w celu osiągnięcia 100% godzin stażu.
2. Skorzystanie z uprawnień przez ucznia jest możliwe po ukończeniu stażu uczniowskiego. Warunki ukończenia stażu uczniowskiego (spełnione łącznie):
- efektywne zrealizowanie 100% godzin stażu,
 - uzyskanie zatwierdzenia dziennika stażu przez opiekuna ucznia,
 - otrzymanie zaświadczenia o odbyciu stażu uczniowskiego podpisane przez uprawnione osoby w przedsiębiorstwie prowadzącym staż.

3. O stypendium stażowe (jeśli przewidziane w projekcie) może ubiegać się uczeń, który spełnia warunki ukończenia stażu oraz przedstawi Beneficjentowi projektu dokumenty: zaświadczenie o odbyciu stażu uczniowskiego oraz dzienniczek stażu.
4. Stypendium nie przysługuje, jeśli uczeń nie podjął stażu, przerwał udział w stażu lub nie usprawiedliwił chociażby jednej nieobecności.

§8

KONTROLA

1. Podmiot przyjmujący (Pracodawca) zapewni podmiotom uprawnionym do kontroli pełny wgląd we wszystkie dokumenty związane bezpośrednio lub pośrednio z realizacją stażu.
2. Prawo kontroli przysługuje uprawnionym podmiotom zarówno w siedzibie Podmiotu przyjmującego, jak i w miejscu realizacji stażu, w dowolnym terminie w trakcie realizacji stażu.
3. Podmiot przyjmujący/Pracodawca zobowiązuje się do przechowywania dokumentacji związanej z realizacją stażu w sposób zapewniający jej dostępność, poufność i bezpieczeństwo.

§9

OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH

1. Strony umowy zobowiązują się, przy przetwarzaniu danych osobowych, do ich zabezpieczenia poprzez stosowanie odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych zapewniających adekwatny stopień bezpieczeństwa odpowiadający ryzyku związanemu z przetwarzaniem danych osobowych, o których mowa w art. 32 RODO.
2. Strony umowy ponoszą odpowiedzialność za szkody powstałe w związku z nieprzestrzeganiem ustawy o ochronie danych osobowych, RODO, przepisów prawa powszechnie obowiązującego dotyczącego ochrony danych osobowych.
3. Strony umowy gwarantują wdrożenie odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych zapewniających adekwatny stopień bezpieczeństwa, który odpowiadał będzie ryzyku związanemu z przetwarzaniem danych osobowych, tak aby przetwarzanie spełniało wymogi RODO i chroniło prawa osób, których dane dotyczą oraz będą prowadziły rejestr wszystkich kategorii czynności przetwarzania, o którym mowa w art. 30 ust. 2 RODO oraz
4. Strony umowy są zobowiązane do zachowania w tajemnicy danych osobowych oraz informacji o stosowanych sposobach ich zabezpieczenia.
5. Strony umowy są zobowiązane do niezwłocznego informowania Realizatora o:
 - 1) wszelkich przypadkach naruszenia tajemnicy danych osobowych lub o ich niewłaściwym użyciu oraz naruszeniu obowiązków dotyczących ochrony powierzonych do przetwarzania danych osobowych, z zastrzeżeniem ust. 32;
 - 2) wszelkich czynnościach z własnym udziałem w sprawach dotyczących ochrony danych osobowych prowadzonych w szczególności przed Prezesem Urzędu Ochrony Danych Osobowych, Europejskim Inspektorem Ochrony Danych Osobowych, urzędami państwowymi, policją lub przed sądem;
 - 3) wynikach kontroli prowadzonych przez podmioty uprawnione w zakresie przetwarzania danych osobowych wraz z informacją na temat zastosowania się do wydanych zaleceń, o których mowa w ust. 13.
6. Strony umowy zobowiązują się do niezwłocznego przekazywania Realizatorowi/Beneficjentowi informacji o każdym przypadku naruszenia przez nich lub osoby przez nie upoważnione, obowiązków dotyczących ochrony danych osobowych.
7. Każda ze Stron bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin po stwierdzeniu naruszenia, zgłosi Realizatorowi i Instytucji Pośredniczącej (.....) każde naruszenie ochrony danych osobowych. Zgłoszenie powinno oprócz elementów określonych w art. 33 ust. 3 RODO zawierać informacje umożliwiające określenie czy naruszenie skutkuje wysokim ryzykiem naruszenia praw lub wolności osób fizycznych. Jeżeli informacji, o których mowa w art. 33 ust. 3 RODO nie da się udzielić w tym samym czasie, podmiot zawiadamiający może je udzielać sukcesywnie bez zbędnej zwłoki.
8. W przypadku wystąpienia naruszenia ochrony danych osobowych, mogącego powodować wysokie ryzyko naruszenia praw lub wolności osób fizycznych, Realizator na wniosek Instytucji Pośredniczącej bez zbędnej zwłoki zawiadomi osoby, których naruszenie ochrony danych osobowych dotyczy, o ile Instytucja Pośrednicząca o to wystąpi.

9. Strony są zobowiązane do pomocy Realizatorowi i Instytucji Pośredniczącej wywiązać się z obowiązków określonych w art. 32–36 RODO.
10. Strony są zobowiązane do pomocy Realizatorowi i Instytucji Pośredniczącej wywiązać się z obowiązku odpowiadania na żądania osoby, której dane dotyczą, w zakresie wykonywania jej praw określonych w rozdziale III RODO.
11. Strony umożliwią Instytucji Pośredniczącej lub podmiotom przez nich upoważnionym, w miejscach, w których są przetwarzane powierzone dane osobowe, dokonanie kontroli lub audytu zgodności przetwarzania danych osobowych z ustawą o ochronie danych osobowych, RODO, przepisami prawa powszechnie obowiązującego dotyczącymi ochrony danych osobowych oraz z umową. Zawiadomienie o zamiarze przeprowadzenia kontroli lub audytu powinno być przekazane podmiotowi kontrolowanemu co najmniej 5 dni roboczych przed rozpoczęciem kontroli.
12. W przypadku powzięcia przez Instytucję Pośredniczącą wiadomości o rażącym naruszeniu przez Strony obowiązków wynikających z ustawy o ochronie danych osobowych, RODO, przepisów prawa powszechnie obowiązującego dotyczącego ochrony danych osobowych lub z umowy, Strony umożliwią Instytucji Pośredniczącej lub podmiotom przez nie upoważnionym dokonanie niezapowiedzianej kontroli lub audytu w celu określonym w ust. 11.
13. Strona umowy zobowiązuje się zastosować zalecenia dotyczące poprawy jakości zabezpieczenia danych osobowych oraz sposobu ich przetwarzania sporządzone w wyniku kontroli lub audytu przeprowadzonych przez Instytucję Pośredniczącą lub przez podmioty przez nie upoważnione albo przez inne instytucje upoważnione do kontroli na podstawie odrębnych przepisów.

§10

1. Spory mogące wynikać w związku z realizacją Umowy Strony będą starały się rozwiązać polubownie.
2. W przypadku niemożności rozstrzygnięcia sporu w trybie określonym w ust. 1 Strony ustalają zgodnie, że spór zostanie poddany pod rozstrzygnięcie sądu powszechnego właściwego dla siedziby Realizatora.
3. Wszelkie zmiany do niniejszej Umowy wymagają zgody Stron i dokonywane są w formie pisemnej pod rygorem nieważności.
4. W sprawach, których nie reguluje niniejsza Umowa, będą miały zastosowanie odpowiednie przepisy Kodeksu Cywilnego oraz inne właściwe przepisy.

§11

1. Załączniki do umowy stanowią integralną część umowy.
2. Załącznikami do niniejszej umowy są:
 - załącznik 1 – Regulamin stażu,
 - załącznik 2 – Zgoda rodzica/opiekuna prawnego na udział ucznia w stażu uczniowskim

Umowę sporządzono w czterech egzemplarzach jednakowej treści, po jednym dla każdej ze Stron.

.....
(podpis i pieczęć realizatora/beneficjenta projektu)

.....
(pieczęć i podpis pracodawcy)

.....
(podpis przedstawiciela szkoły)

.....
(podpis ucznia lub opiekuna prawnego)

Inne przykłady umów dotyczące kształcenia praktycznego uczniów:

- 1) Umowa online na stronie Izby Przemysłowo-Handlowej w Neubrandenburgu Niemieckiej - <https://www.neubrandenburg.ihk.de/aus-und-weiterbildung/ausbildung/neu-der-elektronische-berufsausbildungsvertrag/> (dostęp: 12.12.2023).
- 2) Umowa na staże uczniów w szkołach zawodowych – Sieć Badawcza Łukasiewicz – instytut Technologii Eksploatacji (Radom, Polska): <https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/materialy> (dostęp: 12.12.2023).
- 3) Wzór umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-kształcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).
- 4) Niezbędnik pracodawcy – kształcenie dualne, czyli „pracownik szyty na miarę”. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie. Wydział Polityki Rynku Pracy, Lublin 2019: <https://tiny.pl/c3365> (dostęp: 20.12.2023).
- 5) CONVENIO DE COLABORACIÓN ENTRE EL CENTRO EDUCATIVO Y LA EMPRESA / ENTIDAD COLABORADORA PARA LA REALIZACIÓN DE LA FORMACIÓN EN CENTROS DE TRABAJO (FCT): <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:9c33580f-46ab-45c7-9ea5-f37b79a938b7/1-anexo0-conveniopdf.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
- 6) CONVENI DE COL·LABORACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT DE PROJECTES DE FORMACIÓ PROFESSIONAL DUAL DEL SISTEMA EDUCATIU DE LA COMUNITAT VALENCIANA: https://mestrecasa.gva.es/c/document_library/get_file?folderId=4603131668174&name=DLFE-2663283.pdf (dostęp: 20.12.2023).
- 7) Model contract for VET in Denmak. <https://evu.dk/wp-content/uploads/2019/01/uddannelsesaftale-eng.pdf> (dostęp: 20.12.2023).

3.6.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Wskaż informacje jakie powinna zawierać umowa o kształceniu dualnym uczniów zawarta między szkołą a przedsiębiorstwem.

Określenie stron umowy	☐
Nazwę i adres szkoły, do której uczęszcza uczeń skierowany na kształcenie dualne	☐
Prawa i obowiązki stron	☐
Koszty organizacji kształcenia dualnego jakie ma ponieść uczeń	☐
Kary jakie będą stosowane wobec ucznia	☐

Ćwiczenie 2.

Uzupełnij luki w zdaniu, wybierając poprawne wyrazy spośród znajdujących się pod tekstem.

Pracodawca podejmuje się opieki nad, w tym wyznaczenia, którego zadaniem będzie:

- nadzorowanie prawidłowej realizacjistażu,
- monitorowania postępów ucznia: nabywania nowych umiejętności oraz stopnia realizacjiedukacyjnych,
- udzielania uczniowi, na bieżąco, informacji o sposobie wykonywaniaoraz jego postępkach w realizacji zadań zawodowych,
- poświadczania, codziennie, swoim podpisem obecności ucznia i rodzaju wykonanych zadań w

uczniem

opiekuna stażu

harmonogramu

zadań zawodowych

treści i celów

dzienniczku stażu

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Umowa o organizację kształcenia dualnego między szkołą zawodową a przedsiębiorstwem.

Przebieg ćwiczenia:

- 1) Dyskusja – temat: jakie elementy składowe (rozdziały) powinna zawierać umowę o organizację kształcenia dualnego między szkołą zawodową a przedsiębiorstwem? Prowadzący odpowiedzi zapisuje na flipcharcie.
- 2) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje do opracowania jeden z rozdziałów umowy. Wyniki swoich prac uczestnicy przedstawiają w formie opisu lub mapy myśli na flipcharcie.
- 3) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty. Prowadzący oraz pozostali uczestnicy uzupełniają pomysły prezentowanej grupy.
- 4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie i prezentuje przykład umowy stażowej.

3.6.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zidentyfikować elementy składowe umowy zawieranej między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie?		

2) opisać procedurę sporządzania umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie?		
3) zainicjować proces sporządzania umowy między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie?		
4) opracować w porozumieniu z prawnikiem umowę między stronami zaangażowanymi w proces kształcenia praktycznego uczniów w formie dualnej w firmie?		
5) przedstawić i uzgodnić ze stroną przedsiębiorstwa treść umowy?		
6) zarekomendować podpisanie umowy przez strony?		

W przypadku gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).
Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.6.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Harasim A.: *Dualne kształcenie zawodowe w rzemiośle. Zwiększanie efektywności przygotowania zawodowego w rzemiośle w procesie nadzoru sprawowanego przez organizacje rzemiosła*. Związek Rzemiosła Polskiego: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-ksztalcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).
2. *Wzór umowy ucznia ze szkołą i pracodawcą*: <https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/materialy> (dostęp: 12.12.2023).
3. *Contents of the contract*: <https://documentacion.eu/guias/guias-contratos/contrato-formacion-aprendizaje.pdf> (dostęp: 12.12.2023).
4. *Model contract for VET in Denmark*. <https://evu.dk/wp-content/uploads/2019/01/uddannelsesaftale-eng.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
5. <https://evu.dk/the-apprenticeship-agreement/> (dostęp: 20.12.2023).

3.7. Przygotowywanie programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego

3.7.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- wymienić zasady organizacji zespołu ds. opracowania programu zajęć praktycznych w systemie kształcenia dualnego z udziałem pracodawców,
- wskazać na korzyści związane z udziałem pracodawców w przygotowywaniu programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego,
- zidentyfikować i zastosować zasady opracowania treści programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego,
- powołać zespół ds. opracowania programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego, w skład którego wchodzi przedstawiciele ze szkoły i przedsiębiorstwa,
- ustalić w ramach zespołu strukturę programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego,
- uczestniczyć w opracowaniu treści programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego.

3.7.2. Materiał nauczania

Zasady organizacji zespołu ds. opracowania programu kształcenia dualnego dla uczniów w firmie

W skład zespołu ds. opracowania programu kształcenia dualnego dla uczniów w firmie wskazane, aby weszli:

- 1) przedstawiciele szkoły, np. kierownik zajęć praktycznych, nauczyciel oddelegowany do opieki nad uczniami ze strony szkoły, inni nauczyciele wyznaczeni przez dyrektora szkoły;
- 2) przedstawiciele pracodawcy lub pracodawców, u których odbywa się kształcenie dualne uczniów, w tym pracownicy oddelegowani do pełnienia zadań opiekuna ucznia w firmie.

Przedstawiciele strony pracodawcy powinni być zapoznani ze specyfiką kształcenia zawodowego i zasadami sporządzania i strukturą programu kształcenia zajęć praktycznych.

Pracownicy reprezentujący stronę pracodawcy wskazane, aby posiadali wiedzę na temat firmy, w tym realizowanych w niej procesów, wyposażenia w maszyny i urządzenia, możliwych do wykonywania przez uczniów zadań zawodowych itp.

Rekomenduje się, aby pierwszą wersję programu kształcenia dualnego uczniów przygotowali przedstawiciele szkoły.

Strona pracodawcy zweryfikuje zawarte w programie nauczania efekty kształcenia pod kątem możliwości ich osiągnięcia w przedsiębiorstwie.

Korzyści związane z udziałem pracodawców w przygotowywaniu programu zajęć kształcenia dualnego:

- 1) Pracodawca ma wpływ na zawartość programu kształcenia.

- 2) Dostosowanie programu kształcenia do potrzeb rynku pracy: pracodawcy mają bezpośredni wpływ na kształtowanie programu, co pozwala na dostosowanie go do aktualnych wymagań i trendów na rynku pracy.
- 3) Dostosowanie programu kształcenia do możliwości technicznych i zasobów kadrowych jakimi dysponuje pracodawca przyjmujący uczniów.
- 4) Zacieśnienie współpracy z pracownikami reprezentującymi szkołę.
- 5) Realizacja koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu poprzez budowanie relacji ze szkołami zawodowymi, co może przyczynić się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa.
- 6) Inwestycja w przyszłość: pracodawcy inwestują w przyszłość swojej branży, kształcąc nowe pokolenie pracowników zgodnie ze swoimi potrzebami.

Powyższe korzyści można wykorzystać jako argumenty zachęcające do zaangażowania się pracodawcy w przygotowanie programu kształcenia.

Struktura programu kształcenia dualnego

Program kształcenia jest to kompleksowy i zorganizowany plan edukacyjny, który określa cele, treści, metody nauczania oraz ocenę postępów uczniów w ramach danego przedmiotu lub obszaru tematycznego⁴⁴. W naszym przypadku dotyczy kształcenia dualnego uczniów w przedsiębiorstwie.

Niezależności od formy kształcenia, specyfiki kształcenia w kraju partnerskim projektem podstawą do stworzenia programu kształcenia dualnego powinny być efekty kształcenia, które są specyficzne dla zawodu szkolnego.

Gdzie te efekty odszukać? W przypadku Polski każdy zawód szkolnictwa branżowego ma opracowane i opublikowane przez ministra właściwego do spraw edukacji podstawy programowe kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego, w których zamieszczono efekty kształcenia. Podstawa programowa służy do opracowania przez szkołę programu kształcenia, w tym jego fragmentu dotyczącego kształcenia dualnego.

Poniżej przedstawiono przykładową strukturę programu kształcenia dualnego w zawodzie szkolnym technik automatyk:

Przykład: Program kształcenia dualnego uczniów w przedsiębiorstwie

Wykaz działań programowych dla kształcenia dualnego, realizowanych w przedsiębiorstwie, w zawodzie technik automatyk

1. Pracownia układów i instalacji automatyki	75 godzin lekcyjnych (56,25 godzin zegarowych) – 15 dni roboczych
2. Pracownia projektowania i programowania urządzeń i układów automatyki	60 godzin lekcyjnych (45 godzin zegarowych) – 15 dni roboczych
3. Praktyki zawodowe	140 godzin lekcyjnych

W 1 dniu/tydzień realizowane będzie 5 godzin lekcyjnych (3 godziny i 45 minut zegarowych) pracowni układów i instalacji automatyki oraz 4 godziny lekcyjne (3 godziny zegarowe) pracowni projektowania i programowania urządzeń i układów automatyki.

Programy nauczania dla poszczególnych przedmiotów realizowanych w zakładach przemysłowych:

1. Pracownia układów i instalacji automatyki

⁴⁴ Budzianowska K., 2019, Jak skonstruować program nauczania – krótki poradnik, <<https://edurada.pl/jak-skonstruowac-program-nauczania-krotki-poradnik-4/>> [dostęp 07.12.2023].

1.1 Podstawy programowania sterowników PLC

Treści kształcenia:

- 1) Organizacja stanowiska pracy, BHP.
- 2) Instalacja oprogramowania służącego do programowania sterownika PLC.
- 3)
- 4) Tworzenie dokumentacji po zakończonym ćwiczeniu.

Propozycja ćwiczeń:

W ramach zajęć praktycznych kształcenia dualnego pracodawca wybiera zadania, które uczeń będzie realizował w zakładzie pracy. Przy czym możliwe jest realizowanie przez ucznia zadań opracowanych przez pracodawcę w zależności od specyfiki przedsiębiorstwa, zbieżne z w/w treściami kształcenia.

1. Omówienie ćwiczeń, BHP. Zapoznanie z interfejsem oprogramowania służącego do programowania sterownika PLC.
2.
3. Realizacja sekwencyjnego załączania oraz układów czasowych na sterowniku PLC.
4. Ćwiczenie kontrolne.

1.2 Projektowanie układów automatyki

Treści kształcenia:

- 1) Czynniki niebezpieczne, szkodliwe i uciążliwe przy pracy na stanowisku komputerowym.
- 2)
- 3) Zasady BHP przy pracy ze sprężarką i elementami pneumatycznymi.

Propozycja ćwiczeń:

W ramach zajęć praktycznych kształcenia dualnego pracodawca wybiera zadania, które uczeń będzie realizował w zakładzie pracy. Przy czym możliwe jest realizowanie przez ucznia zadań opracowanych przez pracodawcę w zależności od specyfiki przedsiębiorstwa, zbieżne z w/w treściami kształcenia.

Ucniowie otrzymują do wykonania zadania z zakresu:

1. Sterowania elementami elektromagnetycznymi sterownikiem PLC.
.....
5. Sterowania sterownikiem PLC układem elektrohydraulicznym.

2. Pracownia projektowania i programowania urządzeń i układów automatyki

2.1 Elementy i układy cyfrowe

Treści kształcenia:

- 1) Pojęcia związane z bezpieczeństwem i higieną pracy, ochroną przeciwpożarową, ochroną antystatyczną, ochroną środowiska i ergonomią.
- 2) Zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej, ochrony antystatycznej i ochrony środowiska.
- 3) Organizacja stanowiska pracy podczas wykonywania zadań zawodowych zgodnie z wymaganiami ergonomii, przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej, ochrony antystatycznej i ochrony środowiska.
- 4)
- 5) Sprawdzanie poprawności działania układów automatyki przemysłowej.

Propozycja ćwiczeń:

W ramach zajęć praktycznych kształcenia dualnego pracodawca wybiera zadania, które uczeń będzie realizował w zakładzie pracy. Przy czym możliwe jest realizowanie przez ucznia zadań opracowanych przez pracodawcę w zależności od specyfiki przedsiębiorstwa, zbieżne z w/w treściami kształcenia.

Uczniowie otrzymują do wykonania zadania z zakresu:

1. Badania bramek logicznych i układów kombinacyjnych.

.....

6. Diagnostyki układów cyfrowych.

2.2 Systemy wizualizacji procesów przemysłowych

Treści kształcenia:

- 1) Organizacja stanowiska pracy, BHP.
- 2)
- 3) Konfigurowanie systemu.

Propozycja ćwiczeń:

W ramach zajęć praktycznych kształcenia dualnego pracodawca wybiera zadania, które uczeń będzie realizował w zakładzie pracy. Przy czym możliwe jest realizowanie przez ucznia zadań opracowanych przez pracodawcę w zależności od specyfiki przedsiębiorstwa, zbieżne z w/w treściami kształcenia.

1. Wiadomości wstępne. Regulamin pracowni i przepisy BHP. Kryteria oceniania. Przedmiotowy system oceniania. Wymagania edukacyjne.
2.
3. Ćwiczenie kontrolne.

3. Praktyki zawodowe / 140 godzin lekcyjnych (105 godzin zegarowych)

UWAGI O REALIZACJI

W czasie 4 tygodniowej praktyki uczniowie niezależnie od specyfiki zakładu pracy powinni wykonywać następujący zakres prac obejmujący:

- montaż i demontaż elementów, podzespołów i zespołów automatyki,
-
- diagnostyki i remontu urządzeń i instalacji automatyki.

W czasie realizacji programu praktyki należy dostosować zakres prac wykonywanych przez uczniów do specyfiki przedsiębiorstwa.

W trakcie realizacji programu praktyki uczniowie powinni doskonalić umiejętności wykonywania określonych zadań na poszczególnych stanowiskach pracy.

Wskazane jest, aby praktyka odbywała się w zakładach pracy stosujących nowoczesne techniki i technologie oraz dysponujących odpowiednią bazą techniczną.

Przykłady programów kształcenia dualnego:

- 1) Modelowy Program Stażu Uczniowskiego dla zawodu technik mechatronik (311410). Sieć Badawcza Łukasiewicz – instytut technologii Eksploatacji, Radom, 2022: https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/images/staze/Program_stau_Technik_Mechatronik.pdf (dostęp: 14.12.2023).
- 2) Harasim A.: Dualne kształcenie zawodowe w rzemiośle. Zwiększanie efektywności przygotowania zawodowego w rzemiośle w procesie nadzoru sprawowanego przez organizację rzemiosła. Związek

Rzemiosła Polskiego: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-ksztalcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).

- 3) Dual education programme from Denmark <https://ju.dk/uddannelser/anlaegsgartner/> (dostęp: 12.12.2023).
- 4) STADLER <https://mestreacasa.gva.es/web/fpdual/stadler> (dostęp: 12.12.2023).

Projekt kształcenia zawodowego dualnego STADLER jest wynikiem współpracy między Działem Zasobów Ludzkich Stadler a grupą nauczycieli z kilku ośrodków kształcenia zawodowego, koordynowanych przez Generalną Dyrekcję Kształcenia Zawodowego w Walencji.

W porównaniu ze zwykłym systemem kształcenia zawodowego dualnego, który zakłada relację między firmą a ośrodkiem edukacyjnym, który musi uzgodnić program, który ma być opracowany przez uczniów w firmie i sformalizować całą odpowiednią dokumentację, w modelu STADLER wszystkie te wcześniejsze prace zostały już wykonane.

Firma zdefiniowała szereg profili zawodowych, program szkolenia, który będzie realizowany w firmie, zadania, które będą wykonywane podczas szkolenia w firmie... zostały opracowane wcześniej, więc prace administracyjne są ukończone w celu uproszczenia umowy między firmą a ośrodkami szkoleniowymi.

3.7.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi. Rekomenduje się, aby w skład zespołu ds. opracowania programu kształcenia praktycznych w systemie kształcenia dualnego weszli....

Kierownik zajęć praktycznych	☐
Nauczyciel oddelegowany do opieki nad uczniami ze strony szkoły	☐
Pracownicy oddelegowani do pełnienia zadań opiekuna ucznia w firmie	☐
Nauczyciele, w szczególności wychowawcy	☐
Uczniowie	☐

Ćwiczenie 2.

Oceń prawdziwość podanych zdań dotyczących korzyści związanych z udziałem pracodawców w przygotowywaniu programu zajęć kształcenia dualnego. Zaznacz opcję „Prawda”, jeśli zdanie jest prawdziwe, gdyż przedstawia korzyść pracodawcy lub „Fałsz” – jeśli jest fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Pracodawca ma wpływ na zawartość programu kształcenia		
Pracodawca zacieśnia współpracę z pracownikami reprezentującymi szkołę		

Udział pracodawcy umożliwia dostosowanie programu kształcenia do możliwości technicznych i zasobów kadrowych jakimi dysponuje pracodawca przyjmujący uczniów		
Pracodawca nie angażuje pracowników w kształcenie dualne		

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Program kształcenia dualnego uczniów.

Przebieg ćwiczenia:

- 1) Dyskusja – temat: jakie elementy składowe (rozdziały) powinna zawierać Program kształcenia dualnego uczniów? Prowadzący odpowiedzi zapisuje na flipcharcie.
- 2) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje do wyszukania przykładu programu kształcenia dualnego, na podstawie którego opracuje rekomendowaną przez zespół strukturę. Efekty swoich prac przedstawi w formie opisu lub mapy myśli.
- 3) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty.
- 4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie i prezentuje przykład zamieszczonego w poradniku programu kształcenia dualnego lub innego programu wybranego przez siebie.

3.7.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) wymienić zasady organizacji zespołu ds. opracowania programu zajęć praktycznych w systemie kształcenia dualnego z udziałem pracodawców?		
2) wskazać na korzyści związane z udziałem pracodawców w przygotowywaniu programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego?		
3) zidentyfikować i zastosować zasady opracowania treści programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego?		
4) powołać zespół ds. opracowania programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego w skład którego wchodzi przedstawiciel ze szkoły i przedsiębiorstwa?		
5) ustalić w ramach zespołu strukturę programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego?		
6) uczestniczyć w opracowaniu treści programu zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.7.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Modelowy Program Stażu Uczniowskiego dla zawodu technik mechatronik (311410). Sieć Badawcza Łukasiewicz – instytut technologii Eksploatacji, Radom, 2022:
https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/images/staze/Program_stau_Technik_Mechatronik.pdf (dostęp: 14.12.2023).
2. Harasim A.: Dualne kształcenie zawodowe w rzemiośle. Zwiększanie efektywności przygotowania zawodowego w rzemiośle w procesie nadzoru sprawowanego przez organizacje rzemiosła. Związek Rzemiosła Polskiego: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-ksztalcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).
3. Dual education <https://todofp.es/como-cuando-y-donde-estudiar/como-estudiar/formacion-profesional-dual.html> (dostęp: 12.12.2023).
4. Dual education programme from Denmark <https://ju.dk/uddannelser/anlaegsgartner/> (dostęp: 12.12.2023).
5. Grundfos, "Training and Apprenticeships," (2021). Available at: Grundfos Apprenticeships. <https://www.grundfos.com/> (dostęp: 12.12.2023).

3.8. Weryfikowanie możliwości realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego

3.8.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zdefiniować kryteria weryfikacji realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego,
- zidentyfikować i dobrać metody i narzędzia weryfikacji realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego,
- zdefiniować elementy składowe raportu z przeprowadzonej weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego,
- sporządzić narzędzie do weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego,
- skonsultować narzędzie z przedstawicielem firmy,
- przeprowadzić weryfikację możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego,
- sporządzić raport z przeprowadzonej weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

3.8.2. Materiał nauczania

Kryteria weryfikacji realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego

W Polsce dla każdego zawodu szkolnictwa zawodowego jest opracowana podstawa programowa kształcenia w zawodach. Podstawy publikowane są w formie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (Dz.U. 2019, poz. 991 z późn. zm.).

W Polsce w podstawach kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego określono:

- 1) nazwę zawodu i kod;
- 2) nazwy kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie;
- 3) cele kształcenia;
- 4) efekty kształcenia i kryteria weryfikacji;
- 5) warunki realizacji kształcenia w zawodzie, w tym wyposażenie szkoły niezbędne do realizacji kształcenia w kwalifikacji;
- 6) minimalną liczbę godzin kształcenia zawodowego dla kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie;
- 7) możliwości podnoszenia kwalifikacji w zawodzie.

W oparciu o podstawę programową kształcenia w zawodach w szkole kształcącej w zawodach szkolnictwa branżowego opracowywany jest program nauczania, w którym z wybranych efektów kształcenia tworzy się program praktycznej nauki zawodu, w tym a zasadach kształcenia dualnego, które odbywa się u pracodawców.

Reasumując podstawą do opracowania kryteriów weryfikacji w firmie są efekty uczenia się zawarte w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

Metody i narzędzia weryfikacji realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego

Przed rozmową, przedstawiciela szkoły (koordynatora zewnętrznego) z pracodawcą, w sprawie możliwości realizacji efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych w firmie należy się do niej przygotować.

W tym celu proponujemy, aby koordynator ds. współpracy zewnętrznej na podstawie programu zajęć praktycznych przygotował listę efektów uczenia się, najważniejszych warunki realizacji kształcenia (wymagane maszyny, urządzenia, narzędzia itp.). Lista ta może być zrobiona w formie check listy. Lista może być sporządzona w wersji papierowej lub w wersji elektronicznej, np. z wykorzystaniem aplikacji Forms.

W trakcie rozmowy z przedstawicielem pracodawcy, koordynator zewnętrzny ustali z nim możliwe do zrealizowania w przedsiębiorstwie efekty uczenia się, a także inne ograniczenia z tym związane.

Raport z przeprowadzonej weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego

Kolejnym zadaniem dla koordynatora ds. współpracy zewnętrznej jest sporządzenie raportu z przeprowadzonej weryfikacji w zakresie możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

W przypadku zastosowania ankiety online koordynator ma ułatwioną pracę, gdyż dane do poszczególnych raportów mogą być wygenerowane z wykorzystaniem aplikacji Forms.

Dane z raportu posłużą dyrekcji szkoły do podjęcia decyzji odnośnie organizacji kształcenia dualnego uczniów u danego pracodawcy.

Na podstawie kilku raportów od różnych pracodawców koordynator może sporządzić wspólną dla nich listę efektów uczenia się, które mogą być realizowane w ramach zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

3.8.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Wśród poniższych odpowiedzi wskaż te, które należy uwzględnić podczas podejmowania przez dyrekcję przedsiębiorstwa o realizacji kształcenia dualnego uczniów.

Możliwość realizacji efektów uczenia się wskazanych w programie zajęć praktycznych	☐
--	--------------------------

Dostępność kadry, która mogłaby pełnić zadania opiekuna zajęć praktycznych uczniów w firmie	☐
Dostępność maszyn i urządzeń dla uczniów	☐
Konieczność pełnej refundacji kosztów kształcenia uczniów	☐
Pokrycie przez rodzica ucznia kosztów organizacji zajęć w przedsiębiorstwie	☐

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Weryfikacja efektów uczenia się realizowanych w firmie

Przebieg ćwiczenia:

- 1) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje do przygotowania projekt narzędzia do weryfikacji efektów uczenia się możliwych do zrealizowania w firmie. Efekty swoich prac zespoły przedstawią w formie opisu lub mapy myśli.
- 2) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty.
- 3) Dyskusja dotycząca zaprezentowanych narzędzi.
- 4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie.

3.8.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zdefiniować kryteria weryfikacji realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego?		
2) zidentyfikować i dobrać metody i narzędzia weryfikacji realizacji w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego?		
3) zdefiniować elementy składowe raportu z przeprowadzonej weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego?		
4) sporządzić narzędzie do weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego?		
5) skonsultować narzędzie z przedstawicielem firmy?		

6) przeprowadzić weryfikację możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego?		
7) sporządzić raport z przeprowadzonej weryfikacji możliwości zrealizowania w firmie efektów uczenia się zawartych w programie zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.8.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Tworzenie formularza w aplikacji Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/pl-pl/topic/tworzenie-formularza-w-aplikacji-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d> (dostęp: 20.12.2023).
2. Microsoft Forms podstawy skrócona instrukcja, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, <https://www.aps.edu.pl/media/2392730/microsoft-forms-instrukcja.pdf> (dostęp: 10.12.2023).
3. Modelowy program praktycznej nauki zawodu Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej 911205. Szkoła branżowa I stopnia. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=40605> (dostęp: 10.12.2023).
4. Dual vocational training on early childhood education <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:0c3a4e00-6994-4c74-9512-2d0510c7922b/proyectorpdual-cfgs-educacion-infantial-2019-21.pdf> (dostęp: 10.12.2023).
5. Vestas, "Workplace Evaluation for Apprenticeships," (2020). Available at: Vestas Apprenticeships. <https://www.vestas.com/en> (dostęp: 10.12.2023).

3.9. Dobieranie kadry instruktorskiej do prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w firmie

3.9.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- dobrać i wyznaczyć kryteria stanowiące podstawę do formułowania wymagań kompetencyjnych dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego,
- wyjaśnić przedstawicielom firmy wymagania kompetencyjne jakie ma spełnić kadra w firmie (instruktor) prowadząca zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach kształcenia dualnego,
- dobrać materiały niezbędne do szkolenia instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego,
- wyrazić opinię na temat poziomu przygotowania instruktorów do prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego,
- opracować wymagania kompetencyjne dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego,
- zapoznać przedstawiciela firmy z wymaganiami kompetencyjnymi dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego,
- oceniać we współpracy z przedstawicielem firmy poziom spełnienia wymagań kompetencyjnych dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego przez oddelegowanych do tego celu pracowników,
- prowadzić szkolenia dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego przez oddelegowanych do tego celu pracowników,
- oceniać instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego przez oddelegowanych do tego celu pracowników.

3.9.2. Materiał nauczania

Opiekunem ucznia w firmie może być:

- 1) pracodawca.
- 2) osoba prowadząca firmę w imieniu pracodawcy.
- 3) osoba zatrudniona u pracodawcy.

W Polsce, przepisy nie wymagają od samego pracodawcy przyjmującego na zajęcia praktyczne ucznia w celu przygotowania zawodowego konieczności posiadania odpowiednich kwalifikacji zawodowych oraz pedagogicznych. Wystarczy, iż takie kwalifikacje posiadają jego pracownicy. Właśnie te specjalne uprawnienia zawodowe i pedagogiczne instruktorów praktycznej nauki zawodu są warunkiem zwrotu kosztów zatrudnienia młodocianych pracowników.

Wymagania kompetencyjne dla instruktorów w firmie zaangażowanych w kształcenie dualne uczniów

- 1) Opiekunem nie może być osoba, która była w przeszłości karalna.
- 2) Opiekun powinien mieć wykształcenie kierunkowe w zakresie objętym programem kształcenia, doświadczenie zawodowe.

- 3) Opiekun wskazane, aby posiadał doświadczenie zawodowe w dziedzinie której uczy.
- 4) Posiadał doświadczenie w pracy i opiece nad uczniami.
- 5) Rekomenduje się, aby opiekun miał przygotowanie pedagogiczne niezbędne do prowadzenia procesu kształcenia ucznia.

Ponadto wskazane jest, aby opiekun:

- 1) znał przepisy dotyczące systemu edukacji i kształcenia zawodowego.
- 2) potrafił zaplanować i zorganizować procesu kształcenia.
- 3) potrafił oceniać i monitorować postępy uczniów.
- 4) potrafił dostosowywać metody nauczania do indywidualnych potrzeb uczniów.
- 5) miał umiejętności w zakresie komunikacji i budowania relacji z uczniami.
- 6) potrafił rozwiązywać problemy i zarządzać konfliktami.
- 7) potrafił pracować w zespole z innymi współpracownikami, uczniami.
- 8) potrafił korzystać z technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu.
- 9) posiadał umiejętność ciągłego uczenia się i rozwijania swoich umiejętności.
- 10) znał język obcy, który może być wymagany w niektórych dziedzinach.
- 11) posiadał zdolność do motywowania i inspirowania uczniów.
- 12) charakteryzował się cierpliwością i wyrozumiałością.
- 13) stosował zasady etyki zawodowej i poszanowania zasad szkolnych.
- 14) posiadał zdolność do zarządzania stresem i radzenia sobie z presją.
- 15) posiadał zdolność do pracy pod presją czasu i terminów.
- 16) posiadał zdolność do utrzymania dyscypliny podczas zajęć praktycznych.

W Polsce kompetencje opiekunów uczniów w firmach regulowane są przepisami określonymi w ustawie Prawo oświatowe (tekst jednolity Dz.U. 2023 poz. 900 z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz.U. 2019 poz. 391).

W Polsce zgodnie z wymogami prawa, instruktorzy praktycznej nauki zawodu powinni:

Wersja 1:

- posiadać tytuł mistrza w zawodzie, którego będą nauczać
- posiadać przygotowanie pedagogiczne (kurs lub przygotowanie wymagane dla nauczyciela).

Wariant 2:

- posiadać przygotowanie pedagogiczne (kurs pedagogiczny lub przygotowanie pedagogiczne wymagane od nauczycieli),
- mieć wykształcenie średnie techniczne z maturą,
- mieć minimum 3-letni staż pracy w zawodzie, którego będą nauczać.

Wariant 3:

- posiadać przygotowanie pedagogiczne (ukończony odpowiedni kurs pedagogiczny lub przygotowanie pedagogiczne wymagane od nauczycieli),
- legitymować się świadectwem dojrzałości liceum zawodowego i tytułem robotnika wykwalifikowanego w zawodzie, którego ma nauczać,
- mieć minimum 4-letni staż w tym zawodzie.

Wariant 4:

- posiadać przygotowanie pedagogiczne (ukończony odpowiedni kurs pedagogiczny lub przygotowanie pedagogiczne wymagane od nauczycieli),

- posiadać świadectwo dojrzałości liceum ogólnokształcącego, liceum technicznego, technikum kształcącego w zawodzie innym niż ten, którego będą nauczać lub średniego studium zawodowego oraz tytuł robotnika wykwalifikowanego lub równorzędny w zawodzie, którego będą nauczać,
- mieć minimum 6-letni staż pracy w zawodzie, którego będą nauczać.

Wariant 5:

- wykazać się przygotowaniem pedagogicznym (kurs pedagogiczny lub przygotowanie pedagogiczne wymagane od nauczycieli)
- posiadać dyplom ukończenia studiów wyższych na kierunku (specjalności) odpowiednim dla zawodu, którego będą nauczać
- posiadać co najmniej 3-letni staż pracy w tym zawodzie, nabyty po uzyskaniu dyplomu

Wariant 6:

- posiadać przygotowanie pedagogiczne (kurs pedagogiczny lub przygotowanie pedagogiczne wymagane od nauczycieli),
- posiadać dyplom ukończenia studiów wyższych na innym kierunku,
- wykazać się co najmniej 6-letnim stażem pracy w zawodzie, którego będą naucza.

Identyfikacja potrzeb szkoleniowych instruktorów w firmie zaangażowanych w kształcenie dualne uczniów

Podstawą do przeprowadzenie identyfikacji potrzeb może być check lista oparta na zadaniach jakie ma do realizacji opiekun ucznia uczestniczącego w kształceniu dualnym w przedsiębiorstwie. Możemy z jej wykorzystaniem zapytać opiekunów uczniów w firmach czy potrzebują doskonalenia zawodowego w obszarze:

- przygotowywania i posługiwania się z programem kształcenia dualnego,
- przeprowadzania diagnozy wiedzy/umiejętności i predyspozycji ucznia,
- organizacji stanowisk pracy pod kształcenie dualne uczniów,
- przydzielania uczniom odpowiednich stanowiska pracy w przedsiębiorstwie,
- przestrzegania harmonogramu zajęć praktycznych oraz nadzoru nad jego prawidłową realizacją,
- obserwacji pracy ucznia i jego oceniania oraz udzielania informacji zwrotnych,
- wspierania ucznia, udzielania pomocy przy wykonywaniu zadań zawodowych,
- metod i technik opracowywania materiałów dydaktycznych oraz dzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem z uczniami,
- dokumentowania przebiegu zajęć praktycznych,
- wymiany informacji na linii pracodawca – szkoła – uczeń,
- przekazywania informacji zwrotnej uczniowi, pracodawcy przyjmującemu oraz szkole o nabytych umiejętności przez ucznia,
- przeprowadzania badania postępów uczniów,
- przeprowadzania egzaminu wewnętrznego,
- przygotowywania i wydania zaświadczenia o odbyciu zajęć praktycznych przez ucznia.

3.9.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Oceń prawdziwość podanych zdań. Zaznacz opcję „Prawda”, jeśli zdanie jest prawdziwe, gdyż odnosi się do wymagań kompetencyjnych dla instruktora w firmie zaangażowanych w kształcenie dualne uczniów lub „Fałsz” – jeśli jest fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Opiekunem może być osoba, która była w przeszłości karana		
Opiekun może mieć dowolne wykształcenie wyższe bez stażu pracy		
Opiekun wskazane, aby posiadał doświadczenie zawodowe w dziedzinie której uczy		
Rekomenduje się, aby opiekun miał przygotowanie pedagogiczne niezbędne do prowadzenia procesu kształcenia ucznia		
Opiekun powinien mieć wykształcenie kierunkowe w zakresie objętym programem kształcenia, doświadczenie zawodowe		

Ćwiczenie 2. Wielokrotnego wyboru

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi. Opiekunem ucznia odbywającego kształcenie dualne w firmie może być: ...

Pracodawca	☐
Osoba zatrudniona u pracodawcy	☐
Osoba prowadząca firmę w imieniu pracodawcy	☐
Doradca zawodowy	☐
Nauczyciel – opiekun w szkole	☐

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Kształcenie dualne – idealny opiekun uczniów – instruktor praktycznej nauki zawodu w firmie.

Przebieg ćwiczenia:

1) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje za zadanie sporządzenie wymagań dla opiekuna uczniów – instruktora praktycznej nauki zawodu w firmie. Rekomenduje się, aby uwzględnić obowiązujące wymagania prawne dla instruktorów praktycznej nauki

zawodu w firmie, jako punkt wyjściowy. Efekty swoich prac zespoły przedstawiają w formie opisu lub mapy myśli.

3) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty.

4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie i prezentuje zamieszczone w poradniku przykładowe wymagania kompetencyjne dla instruktorów w firmie zaangażowanych w kształcenie dualne uczniów.

3.9.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) dobrać i wyznaczyć kryteria stanowiące podstawę do formułowania wymagań kompetencyjnych dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego?		
2) wyjaśnić przedstawicielom firmy wymagania kompetencyjne jakie ma spełnić kadra w firmie (instruktor) prowadząca zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego?		
3) dobrać materiały niezbędne do szkolenia instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego?		
4) wyrazić opinię na temat poziomu przygotowania instruktorów do prowadzenia zajęć praktycznych dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego?		
5) opracować wymagania kompetencyjne dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego?		
6) zapoznać przedstawiciela firmy z wymaganiami kompetencyjnymi dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego?		
7) oceniać we współpracy z przedstawicielem firmy poziom spełnienia wymagań kompetencyjnych dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego przez oddelegowanych do tego celu pracowników?		
8) prowadzić szkolenia dla instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego przez oddelegowanych do tego celu pracowników?		
9) oceniać instruktorów prowadzących zajęcia praktyczne dla uczniów w ramach systemu kształcenia dualnego przez oddelegowanych do tego celu pracowników?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.9.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Niezbędnik pracodawcy – kształcenie dualne, czyli „pracownik szyty na miarę”. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie. Wydział Polityki Rynku Pracy, Lublin 2019: <https://tiny.pl/c3365> (dostęp: 20.12.2023).
2. Harasim A.: Dualne kształcenie zawodowe w rzemiośle. Zwiększanie efektywności przygotowania zawodowego w rzemiośle w procesie nadzoru sprawowanego przez organizacje rzemiosła. Związek Rzemiosła Polskiego: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-ksztalcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).
3. Practical Guide for dual training instructors in companies https://www.dualvet.eu/docs/productos/4_Guia%20practica%20para%20instructores%20de%20empresas%20de%20formacion%20dual.pdf (dostęp: 12.12.2023).
4. Instructor's manual https://www.fp dual.cat/media/docs/Manual_Tutores_web_vf_.pdf (dostęp: 12.12.2023).
5. Novo Nordisk, "Apprenticeship Programs and Quality Training," (2020). <https://www.novonordisk.com/careers/early-career-programmes/apprenticeship.html> (dostęp: 12.12.2023).

3.10. Przygotowywanie ucznia do odbycia zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie oraz dokumentowanie procesu kształcenia dualnego w firmie

3.10.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- ustalić zakres przekazywanych informacji uczniowi przez strony zaangażowane w organizację zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie,
- wyjaśnić dlaczego uczenia należy przygotować do odbycia zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie,
- zidentyfikować składowe regulaminu organizacji kształcenia uczniów w systemie dualnym,
- ustalić w porozumieniu z przedstawicielem pracodawcy kto i co (zakres informacji) ma przekazać uczniowi przed rozpoczęciem zajęć praktycznych w formie kształcenia dualnego,
- sporządzić niezbędne regulaminy związane z organizacją kształcenia uczniów w systemie dualnym,
- zapoznać ucznia z aspektami organizacyjnymi kształcenia w systemie dualnym uczniów leżącymi po stronie szkoły,
- zidentyfikować dokumenty stosowane w procesie kształcenia dualnego w firmie,
- opisać elementy składowe dokumentacji stosowane w procesie kształcenia dualnego w firmie,
- wyjaśnić zasady sporządzania dokumentów,
- ustalić we współpracy z przedstawicielem firmy zakres prowadzonej dokumentacji procesu kształcenia dualnego w firmie,
- opracować we współpracy z przedstawicielem dokumenty (*dziennik praktyk, lista obecności itp.*) dokumentujące przebieg zajęć praktycznych uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach.

3.10.2. Materiał nauczania

Dlaczego i w jakim zakresie należy ucznia przygotować do odbycia kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie?

Z naszych obserwacji wynika, że uczeń często nie jest świadomy tego jak ma się przygotować i zachowywać w trakcie zajęć praktycznych w firmie, czego ma na tych zajęciach uczyć się, jak te zajęcia się odbywają, jakie są jego prawa czy też obowiązki itp. W związku z tym zasadnym jest właściwe przygotowanie ucznia do czekającego go wyzwania.

Rekomenduje się, aby opiekun zajęć praktycznych w szkole czy też koordynator ds. współpracy z otoczeniem zewnętrznym we współpracy z opiekunem - instruktorem praktycznej nauki zawodu w przedsiębiorstwie, przekazali uczniowi niezbędne informacje umożliwiające jemu przygotowanie się do odbycia zajęć. Rekomenduje się, aby uczeń dowiedziała się:

- 1) jak najwięcej na temat firmy, w której ma odbywać kształcenie dualne;
- 2) o zakresie zadań i obowiązków jakie będzie wykonywał w firmie;
- 3) kto będzie jego opiekunem – instruktorem praktycznej nauki zawodu w firmie, zapoznał się z nim;
- 4) jak będzie wyglądała współpraca z opiekunem zajęć w firmie oraz z koordynatorem w szkole;

- 5) jakie będą obowiązywały zasady organizacyjne (np. o której rozpoczyna się i kończy pracę, jakie będą konsekwencje nieobecności na zajęciach);
- 6) czego ma się nauczyć w firmie podczas kształcenia dualnego (czyli jakie efekty uczenia ma opanować);
- 7) kto go ubezpieczy od nieszczęśliwych zdarzeń;
- 8) co otrzyma uczeń w momencie rozpoczęcia kształcenia dualnego (np. ubranie robocze, podręczniki itp.);
- 9) co musi uczeń we własnym zakresie zakupić, aby podjąć kształcenie dualne;
- 10) co może być sfinansowane przez pracodawcę;
- 11) ilu uczniów przypada w firmie na jednego opiekuna – instruktora praktycznej nauki zawodu;
- 12) na jakich maszynach i urządzeniach będzie pracował;
- 13) do kogo ma zgłaszać uwagi i zastrzeżenia;
- 14) jak będzie oceniany;
- 15) jak będzie wyglądało zaliczenie zajęć praktycznych;
- 16) jakie dokumenty będzie musiał uczeń prowadzić w trakcie kształcenia dualnego;
- 17) jakie dokumenty przedstawić w szkole by zaliczyć zajęcia praktyczne.

Jest to tylko przykładowy katalog informacji jakie powinien otrzymać uczeń rozpoczynający kształcenie dualne w przedsiębiorstwie. Uwzględniając specyfikę kształcenia w krajach partnerskich projektu, może on być zmodyfikowany.

Regulamin organizacji kształcenia dualnym uczniów – przykład

Poniżej przedstawiono przykładowy regulamin organizacyjny prowadzenia kształcenia dualnego uczniów uczęszczających do technikum w Polsce.

Regulamin zajęć praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego

1. Postanowienia ogólne
 - 1) Celem zajęć praktycznych realizowanych na zasadach dualnego kształcenia jest opanowanie przez uczniów umiejętności zawodowych niezbędnych do podjęcia pracy w danym zawodzie oraz zastosowanie i pogłębianie zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy.
 - 2) Czas realizacji zajęć praktycznych określa ramowy plan nauczania dla danego zawodu.
 - 3) Umiejętności jakie powinien zdobyć uczeń na zajęciach praktycznych określa podstawa programowa kształcenia w zawodzie oraz program nauczania dla danego zawodu.
2. Prawa i obowiązki uczniów odbywających praktyczną naukę zawodu:
 - 1) uczeń odbywa zajęcia praktyczne w wyznaczonych zakładach pracy, zgodnie z ustalonym harmonogramem,
 - 2) uczeń nie może samowolnie zmienić wyznaczonego zakładu i czasu trwania zajęć,
 - 3) uczeń przed rozpoczęciem zajęć praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego zapoznaje się z:
 - a) regulaminem zajęć praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego,
 - b) obowiązującymi przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz zobowiązany jest do ich przestrzegania,
 - c) kryteriami ocen,
 - d) przedmiotowym systemem oceniania zajęć praktycznych.
 - 4) Zaznajomienie z powyższymi przepisami potwierdza pisemnie podpisem w dzienniku zajęć praktycznych lub na liście zbiorczej.
 - 5) Uczeń zgłasza się na zajęcia praktyczne z aktualnymi badaniami lekarskimi.

- 6) Ucznia obowiązuje noszenie ustalonego w danym zakładzie stroju roboczego.
 - 7) Uczeń samowolnie nie może opuścić terenu zakładu.
 - 8) Ucznia obowiązuje bezwzględne przestrzeganie zasad kultury i taktu.
 - 9) Ucznia obowiązuje bezwzględne przestrzeganie zasad etyki oraz tajemnicy zawodowej.
 - 10) Uczeń odbywa zajęcia praktyczne pod kierunkiem instruktora zajęć praktycznych na wskazanych stanowiskach pracy.
 - 11) Uczeń nieobecny na zajęciach praktycznych z powodów usprawiedliwionych, powinien je odpracować. O terminie odpracowania zajęć praktycznych informuje szkolny opiekun praktyk po uzgodnieniu z instruktorem zajęć praktycznych.
 - 12) W przypadku dłuższej nieobecności usprawiedliwionej ucznia możliwość odpracowania zajęć uzgadniają strony umowy: dyrektor – pracodawca.
 - 13) Każda nieobecność powinna być usprawiedliwiona w pierwszym dniu powrotu na zajęcia praktyczne.
 - 14) Uczennica ciężarna ze względu na ochronę życia poczętego jest zobowiązana do niezwłocznego poinformowania o tym fakcie instruktora zajęć praktycznych oraz szkolnego opiekuna zajęć praktycznych oraz powinna przedstawić zaświadczenie od lekarza specjalisty. Na prośbę uczennicy Dyrektor w porozumieniu z pracodawcą może wyrazić zgodę na kontynuowanie zajęć praktycznych w przypadku gdy realizacja nie zagraża życiu i zdrowiu kobiety ciężarnej po przedstawieniu zaświadczenia od lekarza o braku przeciwwskazań do odbywania zajęć praktycznych.
3. W czasie trwania zajęć praktycznych uczeń jest zobowiązany do:
- a) pogłębiania i rozszerzania swoich wiadomości teoretycznych, w konfrontacji z praktyką,
 - b) systematycznego doskonalenia umiejętności zawodowych,
 - c) optymalnego wykorzystania czasu i warunków nauki,
 - d) opanowania i zaliczenia w całości treści i umiejętności objętych programem szkolenia, przed zakończeniem zajęć w danej placówce,
 - e) troski o zdrowie i bezpieczeństwo własne,
 - f) bezwzględnego przestrzegania zasad higieny osobistej,
 - g) dbałość o estetykę stroju roboczego i swój wygląd zewnętrzny,
 - h) pozyskiwania i oszczędnego gospodarowania materiałami, środkami, narzędziami i sprzętem, i. przedłożenia usprawiedliwienia nauczycielowi w pierwszym dniu powrotu na zajęcia.
4. W czasie trwania zajęć praktycznych uczeń nie może:
- a) samowolnie przedłużać, skracać, zmieniać godzin dyżurowania w zakładzie,
 - b) udzielać informacji osobom postronnym,
 - c) wykonywać bez porozumienia z instruktorami jakichkolwiek zaleceń wydanych przez osoby pracujące w zakładzie,
 - d) wnosić żadnego materiału, sprzętu z zakładu i wytworów działalności osobistej,
 - e) palić papierosów, pić napojów alkoholowych oraz przyjmować środków odurzających na terenie zakładu,
 - f) samowolnie korzystać z leków,
 - g) korzystania z telefonów komórkowych.
5. Na zajęciach praktycznych uczeń jest oceniany zgodnie z systemem oceniania praktycznej nauki zawodu.
6. Rodzice (prawni opiekunowie) ucznia zobowiązani są do naprawienia wszelkich świadomych szkód spowodowanych przez ucznia.
7. Warunkiem dopuszczenia ucznia do zajęć praktycznych jest akceptacja jego rodziców (prawnych opiekunów) treści niniejszego regulaminu

Przykłady regulaminów kształcenia dualnego:

- 1) Założenia organizacyjne stażu uczniowskiego – liczba godzin, wymagania kwalifikacyjne opiekunów staży w przedsiębiorstwie, przykładowe wyposażenie stanowisk pracy Sieć Badawcza Łukasiewicz –

Instytut Technologii Eksploatacji, Radom, 2022: <https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/materiały> (dostęp: 14.12.2023).

- 2) Niezbędnik pracodawcy – kształcenie dualne, czyli „pracownik szyty na miarę”. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie. Wydział Polityki Rynku Pracy, Lublin 2019: <https://tiny.pl/c3365> (dostęp: 20.12.2023).
- 3) Spanish regulations for dual education <https://todofp.es/como-cuando-y-donde-estudiar/como-estudiar/formacion-profesional-dual.html> (dostęp: 14.12.2023).
- 4) Maersk, "Apprenticeship and Internship Programs," (2021). <https://www.maersk.com/careers/our-teams/students-graduates> (dostęp: 14.12.2023).

Dokumenty stosowane w procesie kształcenia dualnego uczniów w firmie

W procesie kształcenia dualnego uczniów w firmie obowiązujące dokumenty powinny być podawane jako załączniki do umowy partnerskiej o współpracy między szkołą a firmą w ramach kształcenia dualnego.

Rodzaj i struktura wymaganych dokumentów w poszczególnych krajach partnerskich projektu może być inna. Dlatego warto poszukać przykładowych dokumentów i na ich bazie tworzyć własne.

Poniżej przedstawiamy przykładowy wykaz dokumentów stosowanych w przedsiębiorstwie, w którym uczeń odbywa kształcenie dualne:

- 1) umowa o współpracy między szkołą a przedsiębiorstwem w zakresie kształcenia dualnego uczniów;
- 2) program nauczania, w którym wskazano efekty uczenia się jakie uczniowie mają nabyć w trakcie kształcenia dualnego;
- 3) scenariusze zajęć, w których zapisano przebieg zajęć, wskazano niezbędne pomoce dydaktyczne, czas potrzebny na ich zrealizowanie itp.;
- 4) dziennik zajęć w formie papierowej lub elektronicznej, w którym zapisywane są tematy poszczególnych zajęć oraz obecności na nich uczniów, a także uwagi odnośnie zachowania uczniów;
- 5) regulamin organizacyjny prowadzenie kształcenia dualnego uczniów w przedsiębiorstwie;
- 6) regulamin oceniania w trakcie i po zakończeniu kształcenia dualnego;
- 7) informację o przetwarzaniu danych osobowych;
- 8) zaświadczenie o odbyciu kształcenia praktycznego;
- 9) kwestionariusz ankiet do oceny jakości kształcenia praktycznego uczniowskich.

Dziennika zajęć praktycznych (kształcenia dualnego) ucznia – przykład

Poniżej przedstawiono przykładowy dziennik zajęć praktycznych realizowanych w formie kształcenia dualnego.

Dziennik zajęć praktycznych (kształcenia dualnego) ucznia

1. Imię i nazwisko ucznia:
2. Zawód w jakim organizowany jest praktyka (nazwa i kod zawodu):
3. Szkoła wysyłająca za zajęcia praktyczne (nazwa, dane adresowe):
4. Podmiot przyjmujący na zajęcia praktyczne (nazwa, adres):
6. Termin odbywania zajęć praktycznych (od dnia – do dnia):
7. Opiekun zajęć praktycznych w przedsiębiorstwie (imię i nazwisko, stanowisko, kontakt):
8. Opiekun stażu z ramienia szkoły (imię i nazwisko, stanowisko, kontakt):

Lista obecności i potwierdzenie odbycia praktyk

Data odbywania zajęć dd/mm/rrrr	Czytelny Podpis Uczestnika	Miejsce odbycia zajęć praktycznych	Podpis Opiekuna
1 dzień 00.00.00			

Uwagi:.....

Przebieg zajęć praktycznych

Potwierdzenie odbycia szkolenia w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przed rozpoczęciem zajęć praktycznych

(instruktaż ogólny oraz informacja o ryzyku zawodowym)

w formie w zawodzie

Lp.	Tematyka szkolenia	Data szkolenia	Nabyte umiejętności
1.			
2.			

ltd.

.....

podpis ucznia

.....

podpis szkolącego

Program zajęć praktycznych w przedsiębiorstwie:

Lp.	Stanowisko pracy	Rodzaj realizowanych zadań	Data	Liczba godzin	Podpis opiekuna ucznia*	Wnioski dotyczące postępów ucznia
1						
2						

* Podpis opiekuna jest równoznaczny z obecnością ucznia w miejscu pracy.

.....

Pieczęć zakładu

.....

Podpis opiekuna ucznia

Sprawozdanie z odbytych zajęć praktycznych w przedsiębiorstwie

(wypełnia uczeń po zrealizowaniu zajęć praktycznych)

Problemy z realizacją zajęć praktycznych:

- Organizacyjne:
- Merytoryczne:
- Inne:

Uwagi:

.....

podpis ucznia

.....

podpis opiekuna ucznia

3.10.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi. Rekomenduje się, aby uczeń przed rozpoczęciem kształcenia dualnego w firmie dowiedziało się ...

o tym jaki zakres zadań i obowiązków będzie wykonywał w firmie.	☐
o tym jak będzie oceniany.	☐
jak najwięcej na temat firmy, w której ma odbywać kształcenie dualne.	☐
czego ma się nauczyć w firmie podczas kształcenia dualnego (czyli jakie efekty uczenia ma opanować)	☐
O której godzinie po zajęciach mają go odebrać rodzice.	☐

Ćwiczenie 2.

Który ze wskazanych dokumentów nie jest stosowany w celu udokumentowania zajęć praktycznych uczniów w przedsiębiorstwie? (zaznacz wybraną jedną odpowiedź)

☐	umowa o współpracy między szkołą a przedsiębiorstwem w zakresie kształcenia dualnego uczniów.
☐	program nauczania, w którym wskazano efekty uczenia się jakie uczniowie mają nabyć w trakcie kształcenia dualnego.
☐	dziennik zajęć w formie papierowej lub elektronicznej, w którym zapisywane są tematy poszczególnych zajęć oraz obecności na nich uczniów, a także uwagi odnośnie zachowania uczniów.

	zaświadczenie o obecności ucznia na wszystkich zajęciach praktycznych.
---	--

Ćwiczenie 3.

Uzupełnij luki w zdaniu, wybierając poprawne wyrazy spośród znajdujących się pod tekstem.

Poniżej przedstawiono przykładowy wykaz dokumentów stosowanych w przedsiębiorstwie, w którym uczeń odbywa kształcenie dualne:

- 1) o współpracy między szkołą a przedsiębiorstwem w zakresie kształcenia dualnego uczniów;
- 2), w którym wskazano efekty uczenia się jakie uczniowie mają nabyć w trakcie kształcenia dualnego;
- 3), w których zapisano przebieg zajęć, wskazano niezbędne pomoce dydaktyczne, czas potrzebny na ich zrealizowanie itp.;
- 4) w formie papierowej lub elektronicznej, w którym zapisywane są tematy poszczególnych zajęć oraz obecności na nich uczniów, a także uwagi odnośnie zachowania uczniów.

umowa program nauczania scenariusze zajęć dziennik zajęć

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Zakres przekazywanych informacji uczniowi przez strony zaangażowane w organizację zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

Przebieg ćwiczenia:

1) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje za zadanie sporządzenie:

- wykazu kto i jakie ma przekazać informacje uczniom mającym wziąć udział w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie.
- efekty swoich prac zespoły przedstawiają w formie opisu lub mapy myśli.

3) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty.

4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie i prezentuje zamieszczone w poradniku przykładowy zakres przekazywanych informacji uczniowi przez strony zaangażowane w organizację zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

3.10.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) ustalić zakres przekazywanych informacji uczniowi przez strony zaangażowane w organizację zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie?		
2) wyjaśnić dlaczego ucznia należy przygotować do odbycia zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego w przedsiębiorstwie?		
3) zidentyfikować składowe regulaminu organizacji kształcenia uczniów w systemie dualnym?		
4) ustalić w porozumieniu z przedstawicielem pracodawcy kto i co (zakres informacji) ma przekazać uczniowi przed rozpoczęciem zajęć praktycznych w formie kształcenia dualnego?		
5) sporządzić niezbędne regulaminy związane z organizacją kształcenia uczniów w systemie dualnym?		
6) zapoznać ucznia z aspektami organizacyjnymi kształcenia w systemie dualnym uczniów leżącymi po stronie szkoły?		
7) zidentyfikować dokumenty stosowane w procesie kształcenia dualnego w firmie?		
8) opisać elementy składowe dokumentacji stosowanej w procesie kształcenia dualnego w firmie?		
9) wyjaśnić zasady sporządzania dokumentów?		
10) ustalić we współpracy z przedstawicielem firmy zakres prowadzonej dokumentacji procesu kształcenia dualnego w firmie?		
11) opracować we współpracy z przedstawicielem dokumenty (<i>dziennik praktyk, lista obecności itp.</i>) dokumentujące przebieg zajęć praktycznych uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.10.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

- 1) *Założenia organizacyjne stażu uczniowskiego – liczba godzin, wymagania kwalifikacyjne opiekunów staży w przedsiębiorstwie, przykładowe wyposażenie stanowisk pracy Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, Radom, 2022: <https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/materialy> (dostęp: 14.12.2023).*
- 2) *Niezbędnik pracodawcy – kształcenie dualne, czyli „pracownik szyty na miarę”. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie. Wydział Polityki Rynku Pracy, Lublin 2019: <https://tiny.pl/c3365> (dostęp: 20.12.2023).*
- 3) *Spanish regulations for dual education <https://todofp.es/como-cuando-y-donde-estudiar/como-estudiar/formacion-profesional-dual.html> (dostęp: 14.12.2023).*
- 4) *Danish Ministry of Education, "Legal Framework for Dual Education," (2019). Available at: Ministry of Education Legal Framework.*

3.11. Prowadzenie monitoring procesu kształcenia praktycznego uczniów

3.11.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zdefiniować czym jest monitorowanie zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- rozróżnić i dobrać metody monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- wyjaśnić zasady współpracy z przedstawicielem firmy koordynującym organizację zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- rozpoznać narzędzia do prowadzenia monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- opisać zasady sporządzania raportu oraz formułowania działań doskonalących,
- zaplanować przeprowadzenie we współpracy z przedstawicielem firmy monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- zaprojektować we współpracy z przedstawicielem firmy narzędzia do monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- sporządzić raporty z monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- zaproponować na podstawie wniosków i rekomendacji działania doskonalące,
- wprowadzić i zbadać skuteczność wprowadzonych działań doskonalących.

3.11.2. Materiał nauczania

Monitorowanie zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach

Monitorowanie procesu kształcenia zajęć praktycznych w firmach to nieustanne obserwowanie i zbieranie informacji o kluczowych procesach istotnych z punktu widzenia jakości kształcenia uczniów.

Monitorowanie jest elementem zarządzania jakością w szeroko rozumianej edukacji, który zgodnie z cyklem Deminga (planuj – działaj – badaj – wykonaj) ma przyczynić się do doskonalenia procesów kształcenia dualnego uczniów w firmach. W związku z tym, ograniczanie monitorowania wyłącznie do pozyskiwania i analizowania informacji nie oddaje istoty tego działania.

Dobre monitorowanie wymaga wykorzystania zgromadzonych danych w celu usuwania niepożądanych zjawisk natychmiast po ich stwierdzeniu. Czyli dane z monitorowania mogą być swojego rodzaju zawiadomieniem dla strony zaangażowanej w proces kształcenia dualnego o grożącym niebezpieczeństwie. Pozyskanie takiej informacji powinno jednocześnie skutkować natychmiastowym podjęciem działań naprawczych i doskonalących.

Monitorowanie przypomina obserwowanie zmian poziomu wody w rzece. Kiedy poziom wody przekracza czerwoną linię alarmową, natychmiast ewakuuje się ludzi z terenów zagrożonych zalaniem.

Resumując, monitorowanie jest⁴⁵:

- regularną obserwacją lub pomiarem określonego zjawiska poprzez określony czas;
- systematycznym pozyskiwaniem informacji w celu zarządzania i podejmowania decyzji;
- źródłem informacji, na podstawie których zarządzający mogą identyfikować i rozwiązywać problemy związane z realizacją codziennych działań, a także ocenić postęp w realizacji planów i założeń;
- procesem, który pozwala zmierzyć się z problemami, które pojawiają się z trakcie realizacji działań, zdiagnozować ich przyczyny oraz określić sposoby ich rozwiązywania i przeciwdziałania im;
- procesem, w trakcie którego bada się i analizuje przebieg działań pod względem ich zgodności z wcześniej ustalonymi planami;
- procesem systematycznego zbierania, opracowania i upowszechniania informacji;
- sposobem opisu postępów w realizacji działań i ma na celu zapewnienie zgodności wykonywania działań, projektu, programu, podstawy programowej z wcześniejszymi założeniami i planami.

Celami monitorowania może być:

- zapewnienie jakości wspólnych działań szkoły z firmą w zakresie realizacji podstawy programowej w obszarach objętych programem nauczania zajęć praktycznych uczniów realizowanych w formie kształcenia dualnego;
- skupienie na dążeniu do uzyskania postępów w rozwoju każdego ucznia i stałym podnoszeniu jakości pracy przedstawicieli firmy i szkoły.

Z powyższych celów wynika, że w kształceniu dualnym kluczowym przedmiotem procesu monitorowania są realizacja programu kształcenia dualnego oraz osiągnięcia uczniów.

Zgodnie z zarządzaniem jakością w edukacji, celem programu kształcenia jest dobro i wszechstronny rozwój zawodowy uczniów. Osiągnięcie tego celu wymaga odpowiedniego kierowania procesem realizacji programu kształcenia dualnego oraz monitorowania uzyskiwanych wyników. W ten sposób proces wdrażania programu kształcenia dualnego wbudowuje się w mechanizmy gwarantujące jakość na każdym etapie, począwszy od planowania działań w tym zakresie, poprzez ich wykonanie, badanie oraz doskonalenie.

W związku z tym, realizując program kształcenia dualnego, należy:

- dobrze, zaplanować działania w zakresie programu,
- wdrożyć je do praktyki,
- badać, jak przebiega proces wdrażania,
- wprowadzać celowe i pozytywne zmiany wynikające z tych badań.

Oczywiste jest, że w celu zagwarantowania zadawalającego poziomu wyników trzeba zadbać o warunki i przebieg procesu kształcenia praktycznego uczniów w przedsiębiorstwie. Dobra jakość procesów kształcenia dualnego zachodzących w firmie gwarantuje wysokie wyniki nauczania praktycznego uczniów. Dlatego też, opiekunowie na zajęciach praktycznych w firmach powinni skupić się na dążeniu do uzyskania postępów w rozwoju każdego ucznia i stałym podnoszeniu jakości swojej pracy z nimi.

W kontekście procesu kształcenia, monitorowanie obejmuje:

1. Badanie efektów kształcenia poprzez analizę wyników osiągniętych przez uczniów.
2. Analizę wyników wykonywanych prac jako formę oceny osiągnięć uczniów na poziomie grupy odbywającej zajęcia praktyczne.
3. Obserwację postaw i zachowań uczniów, w tym z uwzględnieniem aspektów edukacyjno-wychowawczych i kształtowaniem kompetencji personalnych i społecznych.

⁴⁵ D. Grzonkowska, J. Misztal, J. Wilińska-Wieczorek, Z. Żuchowski, Monitorowanie wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego na II, III, IV etapie edukacyjnym. Poradnik, ORE 2013 (wersja elektroniczna): Istota i rola monitorowania w systemie edukacji <https://tiny.pl/dhp8c> (dostęp: 20.01.2024).

4. Doskonalenie zachodzących w firmie procesów kształcenia dualnego poprzez stałe dążenie do uzyskania postępów w rozwoju każdego ucznia i podnoszenia jakości pracy stron zaangażowanych (szkoły i firmy).

W praktyce monitorowanie jest kluczowym narzędziem, które wpisuje się w codzienność kształcenia dualnego realizowanego w firmach, umożliwiając zapewnienie jakości procesów edukacyjnych i osiąganych wyników uczniów.

Zatem opiekun ze szkoły lub wyznaczony pracownik kadry zarządzającej w firmie, monitorując pracę opiekunów – instruktorów praktycznej nauki w firmie nie tylko sprawdza, czy wszyscy są na wyznaczonych miejscach i efektywnie pełnią swoją funkcję, ale w przypadku nieobecności opiekuna ustala jej przyczynę oraz niezwłocznie podejmuje działania mające na celu zapewnienie opieki uczniom. Monitorowanie z punktu widzenia kadry zarządzającej w szkole i firmie dostarcza stronom wielu informacji niezbędnych do organizowania zachodzących procesów kształcenia dualnego. Stanowi ukierunkowaną obserwację przebiegu procesów edukacyjnych i jest wykorzystywane w sytuacjach wymagających natychmiastowego podejmowania decyzji.

Z kolei opiekun – instruktor praktycznej nauki zawodu w firmie monitorujący podczas zajęć dualnych osiągnięcia edukacyjne uczniów, gdy zauważa, że jeden z nich osiąga wyniki poniżej swoich możliwości, nie czeka do końca zajęć praktycznych, aby postawić mu negatywną ocenę. Stara się motywować ucznia do pracy, daje szansę poprawy, a gdy to nie pomaga, kontaktuje się z opiekunem w szkole, czy też rodzicami, którzy podejmują wraz z nauczycielem działania na rzecz rozwoju ucznia.

Monitorowanie realizacji programu nauczania z punktu widzenia nauczycieli to źródło informacji zwrotnej dla uczniów, mówiącej o ich postępach w nauce i

Metody i narzędzia monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach

Wśród podmiotów odpowiedzialnych za proces monitorowania programu kształcenia dualnego w firmie należy wymienić przede wszystkim opiekunów – instruktorów praktycznej nauki zawodu, nauczycieli – opiekunów uczniów w szkole, zespoły nauczycielskie oraz dyrektora szkoły. Zadania wymienionych powyżej podmiotów można określić w 4 obszarach działań. Są to:

- planowanie i organizacja procesów edukacyjno-wychowawczych na zajęciach praktycznych,
- realizacja procesów edukacyjno-wychowawczych na zajęciach praktycznych,
- badanie i analiza efektów realizacji procesów edukacyjno-wychowawczych na zajęciach praktycznych,
- doskonalenie zachodzących w szkole procesów edukacyjno-wychowawczych na zajęciach praktycznych.

Do monitorowania procesów kształcenia dualnego w firmie możemy się posłużyć danymi pochodzącymi z:

- 1) danych z obserwacji pracy uczniów pracujących pod nadzorem opiekuna zajęć praktycznych w firmie;
- 2) obserwacji zajęć prowadzonych przez opiekunów – instruktorów praktycznej nauki zawodu,
- 3) zapisów w dzienniku zajęć;
- 4) arkusza monitorowania realizacji programu kształcenia w formie dualnej;
- 5) doraźnych i planowanych kontroli przez dyrektora lub opiekuna uczniów w szkole zapisów dzienników lekcyjnych,
- 6) semestralnych kontroli ilości zrealizowanych godzin zajęć praktycznych w formie kształcenia dualnego;
- 7) analizy okresowych sprawozdań stron uczestniczących w kształceniu dualnym.

Rekomendujemy, aby:

- Dokumentowanie działań w zakresie monitorowania realizacji podstawy programowej należy ograniczyć do niezbędnego minimum.
- Celowym jest użycie narzędzi monitorowania w cyklu półrocznym i rocznym.

Rozporządzenie MEN o nadzorze z dnia 10 maja 2013 r. (Dz. U. z 14 maja 2013, poz. 560) definiuje monitorowanie jako działanie prowadzone w szkole lub placówce obejmujące zbieranie i analizę informacji o działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki. Z powyższych rozważań wynika, że monitorowanie jest czynnością nadzoru pedagogicznego, obok ewaluacji, kontroli czy wspomaganie. Podkreślić jednak należy, że nie ma dobrej ewaluacji czy kontroli bez monitorowania, choć czynności te stanowią odrębne sposoby działań podejmowanych w ramach nadzoru pedagogicznego.

Różnice pomiędzy monitorowaniem a ewaluacją przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 1. Różnice pomiędzy monitorowaniem i ewaluacją

Element porównywany	Monitoring	Ewaluacja
Istota	ciągły proces zbierania informacji na temat realizacji działania	systematyczne, planowe i celowe badanie wybranych aspektów działań
Czas realizacji	wykonywany wyłącznie w trakcie realizacji zadań	wykonywana na zakończenie etapu działania (ewaluacja cząstkowa, etapowa, formatywna), na jego zakończenie (ewaluacja podsumowująca, końcowa) lub po jego zakończeniu (ewaluacja odroczone)
Cel	pozwala ocenić postępy prowadzonych działań, stopień oraz systematyczność realizacji planów i założeń, jak również tempo ich realizacji, dokonywanych w celu niwelowania ewentualnych zakłóceń	dostarcza informacji niezbędnych do podejmowania decyzji, planowania kolejnych działań oraz pozwala ocenić stopień realizacji celów

Źródło: D. Grzonkowska, J. Misztal, J. Wilińska-Wieczorek, Z. Żuchowski, *Monitorowanie wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego na II, III, IV etapie edukacyjnym. Poradnik, ORE 2013 (wersja elektroniczna): Istota i rola monitorowania w systemie edukacji*<https://tiny.pl/dhp8c> (dostęp: 20.01.2024).

Poniżej przedstawiono linki do raportów z monitorowania jakości kształcenia:

- Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Raport końcowy, Instytut Badań Edukacyjnych. Warszawa, styczeń 2014: <https://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-raport-monitorowanie-losow-absolwentow.pdf> (dostęp: 21.12.2023).
- Roczny raport z przeglądu programu kształcenia: Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Kraków: <https://farmacja.cm.uj.edu.pl/cm/uploads/2019/05/2-Raport-ksza%C5%82cienia-kierunek-Analzyka-2016-2017.pdf> (dostęp: 21.12.2023).

- Wzór raportu z działań pro jakościowych. Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Kraków: <https://wnz.cm.uj.edu.pl/cm/uploads/2022/01/WZOR-RAPORTU-Z-DZIALAN-PROJAKOSCIOWYCH.docx> (dostęp: 21.12.2023).

Przedstawione materiały zostały opracowane na potrzeby uczelni wyższych, lecz można je zmodyfikować i dostosować dla potrzeb szkolnictwa zawodowego.

3.11.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Oceń prawdziwość podanych zdań. Zaznacz opcję „Prawda”, jeśli zdanie jest prawdziwe lub „Falsz” – jeśli jest fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Falsz
W kontekście procesu kształcenia, monitorowanie obejmuje analizę wyników wykonywanych prac jako formę oceny osiągnięć uczniów na poziomie grupy odbywającej zajęcia praktyczne		
W kontekście procesu kształcenia, monitorowanie obejmuje analizę wyników wykonywanych prac jako formę oceny osiągnięć uczniów na poziomie grupy odbywającej zajęcia praktyczne		
W kontekście procesu kształcenia, monitorowanie obejmuje sprawdzenie ilości wykonanych prac przez ucznia.		

Ćwiczenie 2.

Przypnij podane cechy lub przedmioty do odpowiednich pól

Monitorowanie

ciągły proces zbierania informacji na temat realizacji działania

wykonywany wyłącznie w trakcie realizacji zadań

Ewaluacja

pozwała ocenić postępy prowadzonych działań, stopień oraz systematyczność realizacji planów i założeń, jak również tempo ich realizacji, dokonywanych w celu niwelowania ewentualnych zakłóceń

systematyczne, planowe i celowe badanie wybranych

dostarcza informacji niezbędnych do podejmowania

Ćwiczenie 3.

Zaznacz stwierdzenia, które korespondują z definicją pojęcia monitorowanie.

☐	sporadyczne pozyskiwanie informacji w celu zarządzania i podejmowania decyzji.
☐	regularna obserwacja lub pomiar określonego zjawiska poprzez określony czas.
☐	proces systematycznego zbierania, opracowania i upowszechniania informacji
☐	procesem, w trakcie którego bada się i analizuje przebieg działań pod względem ich zgodności z wcześniej ustalonymi planami

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia**Ćwiczenie 1.****Narzędzia monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach.**

Przebieg ćwiczenia:

- 1) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje za zadanie:
 - wybranie obszaru związanego z kształceniem dualnym, który będzie poddany procesowi monitorowania;
 - opracowanie kryteriów monitorowania;
 - opracowanie narzędzia do monitorowania wyznaczonego obszaru;
 - wskazanie potencjalnym problemów, które mogą się pojawić w wyznaczonym obszarze;
 - wskazanie działań doskonalących;
 - przedstawienie efektów pracy grupy w formie.
- 2) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie.

3.11.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zdefiniować czym jest monitorowanie zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
2) rozróżnić i dobierać metody monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
3) wyjaśnić zasady współpracy z przedstawicielem firmy koordynującym organizację zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
4) rozpoznać narzędzia do prowadzenia monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		

5) opisać zasady sporządzania raportu oraz formułowania działań doskonalących?		
6) zaplanować przeprowadzenie we współpracy z przedstawicielem firmy monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
7) zaprojektować we współpracy z przedstawicielem firmy narzędzia do monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
8) sporządzić raporty z monitorowania zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
9) zaproponować na podstawie wniosków i rekomendacji działania doskonalące?		
10) wprowadzić i zbadać skuteczność wprowadzonych działań doskonalących?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).
Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.11.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Grzonkowska D., Misztal J., Wilińska-Wieczorek J., Żuchowski Z., Monitorowanie wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego na II, III, IV etapie edukacyjnym. Poradnik, ORE 2013 (wersja elektroniczna): Istota i rola monitorowania w systemie edukacji <https://tiny.pl/dhp8c> (dostęp: 20.01.2024).
2. Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Raport końcowy, Instytut Badań Edukacyjnych. Warszawa, styczeń 2014: <https://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-raport-monitorowanie-losow-absolwentow.pdf> (dostęp: 21.12.2023).
3. Roczny raport z przeglądu programu kształcenia. Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Kraków: <https://farmacja.cm.uj.edu.pl/cm/uploads/2019/05/2-Raport-ksza%C5%82cenia-kierunek-Analityka-2016-2017.pdf> (dostęp: 21.12.2023).
4. Wzór raportu z działań projakościowych. Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Kraków: <https://wnz.cm.uj.edu.pl/cm/uploads/2022/01/WZOR-RAPORTU-Z-DZIALAN-PROJAKOSCIOWYCH.docx> (dostęp: 21.12.2023).
5. Diagnosis of the evaluation of the dual system <https://www.ivie.es/wp-content/uploads/2017/06/FP-Dual-Bankia-2016.pdf> (dostęp: 21.12.2023).

3.12. Diagnozowanie wiedzy i umiejętności uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy

3.12.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- rozróżniać metody i narzędzia oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy,
- opisać zasady sporządzania regulaminu oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawców,
- dobierać we współpracy z przedstawicielem firmy narzędzia do oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy,
- wyjaśnić przedstawicielom pracodawcy zasady sporządzania regulaminu oceniania oraz stosowania wybranych narzędzi do oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawców,
- ustalić i sporządzić w porozumieniu z przedstawicielem z firmy zasady oraz metody i narzędzia oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy,
- przygotować we współpracy z przedstawicielem firmy regulamin oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy,
- przygotować we współpracy z przedstawicielem firmy narzędzia do oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy,
- sprawdzić prowadzenie przez pracowników z firmy procesu oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy.

3.12.2. Materiał nauczania

Metody i narzędzia oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy

Ocenianie ucznia z zastosowaniem określonej skali jest najczęściej stosowanym sposobem sprawdzenia efektywności nauczania.

Nauczyciel wystawiając ocenę szkolną ustosunkowanie się do osiągnięć ucznia, posiadanych przez niego kompetencji.

Osobą prowadzącą ocenianie uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych w firmach jest ich opiekun instruktor praktycznej nauki zawodu. W związku z tym opiekun ucznia powinien posiadać wiedzę i umiejętności umożliwiające mu przeprowadzenie rzetelnej oceny postępów ucznia.

Instruktorzy w firmie oceniając uczniów powinni pamiętać, że ocenianie wpływa na to, jak uczeń się uczy i rozwijamy. W Polsce dominującym jest tradycyjny model oceniania, który coraz częściej budzi niezadowolenie uczniów, rodziców, nauczycieli oraz pracodawców. W modelu tradycyjnym nie ocenia się:

- wielu ważnych kompetencji personalnych;
- zespołów (pracy zespołowej) a pojedynczych uczniów (pracę indywidualną);
- umiejętności planowania i realizacji działań;

- praktycznie wiedzy i umiejętności w ujęciu interdyscyplinarnym (zwykle odnosi się ocenę do określonego przedmiotu);
- nie ocenia się sposobu rozwiązywania przez ucznia problemów.

W ocenianiu uczniów opiekun zajęć w firmie może stosować:

- 1) Obserwację bezpośrednią, w trakcie której opiekun obserwuje i ocenia pracę ucznia na bieżąco. Zakres oceny może obejmować ocenę umiejętności technicznych, bezpieczeństwa, skupienia, współpracy z innymi itp.
- 2) Testy praktyczne, w trakcie których uczniowie muszą wykonać określone zadania lub projekty.
- 3) Symulacje, które opiekun może zastosować do oceny umiejętności uczniów w bezpiecznym i kontrolowanym środowisku.
- 4) Samoocena i ocenę rówieśniczą, czyli uczniowie mogą oceniać swoją pracę i pracę swoich rówieśników. To może pomóc w rozwijaniu umiejętności krytycznego myślenia i oceny.
- 5) Wytwory pracy ucznia, które nauczyciel może ocenić zgodnie z wcześniej ustalonymi kryteriami.
- 6) Dziennik zajęć praktycznych, który prowadzi uczeń. W dzienniku opisuje czego się nauczył, jak przebiega praktyczka. To pozwala na ocenę zrozumienia i refleksję.
- 7) Testy umiejętności, w trakcie których oceniane są konkretne umiejętności praktyczne, takie jak obsługa maszyn, programowanie, gotowanie itp.
- 8) Projekty grupowe, które pozwalają na ocenę umiejętności współpracy, komunikacji i zarządzania projektem.
- 9) Egzamin ustne, które pozwalają na ocenę umiejętności komunikacyjnych i zrozumienia tematu.
- 10) Quizy online, które mogą być używane do szybkiego sprawdzenia zrozumienia i postępów.
- 11) Ocenę postępów prowadzoną regularnie, w określonym czasie.
- 12) Ocenę postaw i zaangażowania ucznia w zajęcia oraz współpracy z innymi.
- 13) Ocenę samodzielności, jako ocena zdolności ucznia do samodzielnego rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji.
- 14) Ocenę kreatywności, czyli zdolności ucznia do twórczego myślenia i innowacyjnego podejścia do zadań.

Jako instruktor praktycznej nauki w formie możesz wystawić ocenę:

- 1) formatywną, czyli na bieżąco oceniać postępy ucznia, dostarczając mu informacji zwrotnych.
- 2) sumacyjną – oceniasz końcowe osiągnięcia ucznia po zakończeniu jednostki nauczania.
- 3) kryterialną – oceniasz pracę ucznia na podstawie określonych kryteriów.
- 4) normatywną – porównujesz osiągnięcia ucznia z osiągnięciami innych uczniów.
- 5) holistyczną – oceniasz ogólne osiągnięcia ucznia, biorąc pod uwagę wszystkie aspekty jego pracy.
- 6) analityczną – oceniasz poszczególne elementy pracy ucznia.

Kryteria oceniania powinny dotyczyć rzetelności wykonania przez ucznia wszystkich zadań wynikających z programu realizacji kształcenia praktycznego oraz zadań powierzonych przez opiekuna.

Przedmiotem oceny opiekuna mogą być poniższe obowiązki ucznia:

- 1) Przestrzeganie regulaminu pracy obowiązującego w przedsiębiorstwie.
- 2) Przestrzeganie obowiązujących w zakładzie pracy zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisów przeciwpożarowych i ochrony środowiska.
- 3) Sumienne i staranne wykonywanie czynności i zadań zawodowych określonych w programie zajęć praktycznych.
- 4) Stosowanie się do poleceń opiekuna, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami prawa.
- 5) Przestrzeganie ustalonego czasu dobowego i tygodniowego odbywania stażu uczniowskiego.
- 6) Posiadanie i bieżące prowadzenie dziennika przebiegu zajęć praktycznych.

- 7) Zgłaszanie przełożonemu/opiekunowi stażu każdego incydentu na stanowisku pracy, który mógł mieć wpływ na bezpieczeństwo wykonywania czynności i zadań zawodowych.
- 8) Doskonalenie umiejętności zawodowych w zawodzie wskazanym w programie.

Poza tym ocenianiu opiekuna może podlegać:

- 1) przestrzeganie dyscypliny pracy przez ucznia,
- 2) właściwa postawa i kultura osobista oraz punktualność,
- 3) stopień opanowania kompetencji i umiejętności zawodowych wskazanych w programie kształcenia praktycznego,
- 4) organizacja pracy,
- 5) samodzielność podczas wykonywania zadań,
- 6) zaangażowanie ucznia w wykonywaną pracę,
- 7) umiejętność łączenia teorii z praktyką,
- 8) jakość wykonywanej pracy,
- 9) poszanowanie wyposażenia i sprzętu,
- 10) przestrzeganie przepisów bhp i p.poż. oraz ochrony środowiska,
- 11) kultura osobista,
- 12) umiejętność pracy w zespole.

Dobór kryteriów jest do ustalenia między szkołą a stroną pracodawcy.

Ocenę z kształcenia praktycznego wystawia i podpisuje opiekun po stronie pracodawcy, zgodnie z przyjętymi i przedstawionymi uczniowi kryteriami oceniania.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć ucznia powinno odbywać się przez cały czas realizacji praktyki u pracodawcy na podstawie kryteriów przedstawionych na początku zajęć. Należy stosować obowiązujący system oceniania i skalę ocen.

Regulamin oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawców

Poniżej przedstawiono przykładowy regulamin ocenia uczestników kształcenia dualnego w Polsce:

Regulamin systemu oceniania uczniów na zajęciach praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego

1. Ocenianiu podlegają osiągnięcia edukacyjne ucznia na zajęciach praktycznej nauki zawodu.
2. Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia na zajęciach praktycznej nauki zawodu polega na rozpoznawaniu przez instruktorów zajęć praktycznych poziomu i postępów w opanowaniu wiadomości i umiejętności w stosunku do efektów kształcenia określonych w programie kształcenia.
3. Zasady oceniania:
 - ocenę okresową (semestralną lub roczną) ustala instruktor zajęć praktycznych w firmie na podstawie ocen bieżących, na prośbę ucznia lub jego rodziców (opiekunów prawnych) instruktor zajęć praktycznych powinien ją uzasadnić.
 - oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców (opiekunów prawnych).
 - ocena okresowa nie może być wystawiona tylko z jednej oceny jak również nie musi być średnią arytmetyczną wszystkich ocen.
 - szkolny opiekun zajęć praktycznych wpisuje do dziennika elektronicznego przewidywane oceny śródroczne i roczne z zajęć praktycznej nauki zawodu zgodnie ze Statutem Szkoły.
 - wychowawca informuje uczniów oraz ich rodziców o przewidywanych okresowych ocenach z zajęć praktycznej nauki zawodu.

- instruktor zajęć praktycznych w firmie w porozumieniu z szkolnym opiekunem zajęć praktycznych w szkole ustala warunki możliwości poprawy przewidywanej oceny okresowej.
 - na podstawie pisemnej opinii psychologa, instruktor zajęć praktycznych w firmie jest zobowiązany dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono: specyficzne trudności w uczeniu, uniemożliwiające sprostanie wymaganiom, potrzebę kształcenia specjalnego lub indywidualnego.
 - jeżeli w wyniku klasyfikacji okresowej stwierdzono, że poziom osiągnięć edukacyjnych ucznia uniemożliwi lub utrudni kontynuowanie nauki w klasie wyższej, zakład pracy stwarza uczniowi szansę uzupełnienia braków.
4. Ocena wyników na zajęciach praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego:
- 1) Przyjmuje się następującą skalę ocen bieżących, okresowych:
 - celujący (6) – uczeń spełnia wymogi oceny na „bardzo dobry” oraz biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami i umiejętnościami praktycznymi z programu kształcenia, które wykraczają poza poziom wymagań, samodzielnie wykonuje polecenia, zadania wydawane przez instruktora zajęć praktycznych w firmie;
 - bardzo dobry (5) – oznacza, że uczeń w pełni opanował wiadomości i umiejętności objęte programem kształcenia na danym poziomie, umie wykonać zadania, ćwiczenia praktyczne pod nadzorem instruktora zajęć praktycznych w firmie, potrafi je zastosować w typowych sytuacjach;
 - dobry (4) – oznacza, że uczeń opanował zakres materiału nauczania i nie ma kłopotów w wykonywaniu typowych zadań, ćwiczeń czy też poleceń poprawnie stosuje wiadomości i umiejętności w sytuacjach typowych o średnim stopniu trudności;
 - dostateczny (3) – oznacza, że uczeń potrafi wykonać polecenia i ćwiczenia o małym stopniu trudności, które są potrzebne na wyższych etapach kształcenia oraz są niezbędne na danym etapie kształcenia, podczas wykonywania zadania nie radzi sobie samodzielnie;
 - dopuszczający (2) – oznacza, że uczeń opanował niezbędne na danym etapie kształcenia wiadomości i umiejętności, konieczne na wyższych etapach kształcenia, ale nie jest w stanie rozwiązywać zadań praktycznych, ćwiczeń wymagających złożonego myślenia, nie umie wyciągać wniosków, rozwiązuje jedynie bardzo proste ćwiczenia, polecenia instruktora zajęć praktycznych;
 - niedostateczny (1) – oznacza, że uczeń nie spełnia oczekiwań i wymagań koniecznych stawianych przez instruktora zajęć praktycznych, zgodnych z programem nauczania w zakresie wymagań koniecznych, nie jest w stanie rozwiązać nawet prostych ćwiczeń, nie zna podstawowych zasad i wzorów.
 - 2) Instruktorzy zajęć praktycznych w firmie dopuszczają stosowanie „+” i „-” przy ocenach bieżących oraz dopuszcza się stosowanie skrótów nb – nieobecny, np – nieprzygotowany, bz – brak zadania.
5. Zestaw ogólnoszkolnych narzędzi oceniających osiągnięcia i umiejętności edukacyjne:
- 1) Metodami sprawdzania efektów kształcenia uczniów na zajęciach praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego są: zadania praktyczne, ćwiczenia praktyczne, ćwiczenia laboratoryjne, ćwiczenia produkcyjne.
 - 2) Przy ocenianiu wyników metod sprawdzania efektów kształcenia zaleca się przyjęcie następującej skali przeliczeniowej:
 - 91% – 100% bardzo dobry,
 - 76% – 90% dobry,
 - 60% – 75% dostateczny,
 - 40% – 59% dopuszczający,
 - 0% – 39% niedostateczny,Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który uzyskał więcej niż 91% oraz wykonał zadanie(a) dodatkowe.

- 3) Uczeń, który nie zrealizował zadania praktycznego lub ćwiczenia z powodu usprawiedliwionej nieobecności ma możliwość przystąpienia do niego w późniejszym terminie uzgodnionym z instruktorem zajęć praktycznych.
 - 4) Uczeń, który nie zrealizował zadania praktycznego lub ćwiczenia z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności przystępuje do niego w terminie ustalonym przez instruktora zajęć praktycznych.
 - 5) Nieobecność ucznia na zadaniu praktycznym lub ćwiczeniu oznaczana jest w dzienniku przy pomocy zapisu „nb”.
 - 6) Każdy uczeń ma jednorazową możliwość poprawienia zadania praktycznego lub ćwiczenia w terminie wyznaczonym przez instruktora zajęć praktycznych w firmie.
6. Zasady przeprowadzania egzaminów klasyfikacyjnych.
- 1) Uczeń może nie być klasyfikowany z zajęć praktycznych, jeżeli brak jest podstaw do ustalenia okresowej oceny klasyfikacyjnej z powodu nieobecności na zajęciach przekraczającej połowę czasu przeznaczanego na te zajęcia w szkolnym planie nauczania.
 - 2) Uczeń nieklasyfikowany z powodu usprawiedliwionej nieobecności może zdawać egzamin.
 - 3) Na wniosek ucznia nieklasyfikowanego z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności lub na wniosek jego rodziców (prawnych opiekunów) Rada Pedagogiczna w porozumieniu z pracodawcą może wyrazić zgodę na egzamin klasyfikacyjny.
 - 4) Egzamin klasyfikacyjny z zajęć praktycznych ma formę zadań praktycznych.
 - 5) Termin egzaminu klasyfikacyjnego uzgadnia się z uczniem i jego rodzicami (prawnymi opiekunami).
 - 6) Egzamin klasyfikacyjny przeprowadza instruktor zajęć praktycznych w firmie w obecności innego nauczyciela pokrewnego lub takiego samego przedmiotu lub szkolnego opiekuna zajęć praktycznych ze szkoły.
 - 7) W czasie egzaminu klasyfikacyjnego mogą być obecni, w charakterze obserwatorów, rodzice (prawni opiekunowie) ucznia.
 - 8) Z egzaminu klasyfikacyjnego sporządza się protokół, zawierający w szczególności: nazwę zajęć, z których był przeprowadzony egzamin, imiona i nazwiska osób wchodzących w skład komisji, termin egzaminu klasyfikacyjnego, imię i nazwisko ucznia, zadania egzaminacyjne, ustaloną ocenę klasyfikacyjną.
 - 9) Do protokołu dołącza się zwięzłą informację o wykonaniu przez ucznia zadania praktycznego. Protokół stanowi załącznik do arkusza ocen ucznia.
 - 10) Dla ucznia szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, nieklasyfikowanego z zajęć praktycznych z powodu usprawiedliwionej nieobecności, pracodawca w porozumieniu z dyrektorem szkoły organizuje zajęcia umożliwiające uzupełnienie programu nauczania i ustalenie śródrocznej lub rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć praktycznych.
 - 11) W przypadku nieklasyfikowania ucznia z zajęć edukacyjnych, w dokumentacji przebiegu nauczania zamiast oceny wpisuje się „nieklasyfikowany”.
7. Zasady przeprowadzania egzaminów poprawkowych.
- 1) W szkole prowadzącej kształcenie zawodowe egzamin poprawkowy z zajęć praktycznych ma formę zadań praktycznych.
 - 2) Egzamin poprawkowy przeprowadza się w ostatnim tygodniu ferii letnich.
 - 3) Termin egzaminu poprawkowego wyznacza dyrektor szkoły do dnia zakończenia rocznych zajęć dydaktyczno-wychowawczych.
 - 4) Egzamin poprawkowy przeprowadza komisja, w której skład wchodzi: dyrektor szkoły albo nauczyciel wyznaczony przez dyrektora szkoły – jako przewodniczący komisji; instruktor zajęć praktycznych w firmie lub nauczyciel prowadzący takie same lub pokrewne zajęcia edukacyjne lub szkolny opiekun zajęć praktycznych w szkole.
 - 5) Instruktor zajęć praktycznych w firmie może być zwolniony z udziału w pracy komisji na własną prośbę lub w innych, szczególnie uzasadnionych przypadkach. W takim przypadku dyrektor szkoły powołuje w skład komisji innego instruktora zajęć praktycznych prowadzącego takie same zajęcia, z tym że powołanie instruktora z innego zakładu pracy następuje w porozumieniu z dyrektorem zakładu pracy.

- 6) Z egzaminu poprawkowego sporządza się protokół, zawierający w szczególności: nazwę zajęć, z których był przeprowadzony egzamin; imiona i nazwiska osób wchodzących w skład komisji; termin egzaminu poprawkowego; imię i nazwisko ucznia; zadania egzaminacyjne; ustaloną ocenę klasyfikacyjną.
- 7) Do protokołu dołącza się zwięzłą informację o wykonaniu przez ucznia zadania praktycznego. Protokół stanowi załącznik do arkusza ocen ucznia.
- 8) Rada Pedagogiczna, jeden raz w ciągu danego etapu edukacyjnego, może promować do klasy programowo wyższej ucznia, który nie zdał egzaminu poprawkowego z jednego z obowiązkowych zajęć edukacyjnych (zajęć praktycznych) pod warunkiem, że obowiązkowe zajęcia edukacyjne (zajęcia praktyczne) są realizowane w klasie programowo wyższej.
- 9) Uczeń, który z przyczyn losowych nie przystąpił do egzaminu poprawkowego w wyznaczonym terminie, może przystąpić do niego w dodatkowym terminie, określonym przez dyrektora szkoły, nie później niż do końca września;
- 10) Uczeń powtarza klasę jeżeli w wyniku egzaminu poprawkowego otrzymał ocenę niedostateczną i nie podlega punktowi 8.
- 11) roczna ocena klasyfikacyjna z dodatkowych zajęć edukacyjnych nie ma wpływu na promocję do klasy programowo wyższej ani na ukończenie szkoły.

Podstawa prawna:

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz. U. z 2019, nr 1481)
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. 2019., poz. 373 z późn. zm.).

3.12.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Połącz w pary terminy z ich definicjami.

Ocena formatywną

Ocena holistyczna

Ocena normatywna

na bieżąco ocenia się postępy ucznia, dostarczając mu informacji zwrotnych

ocenia się ogólne osiągnięcia ucznia, biorąc pod uwagę wszystkie aspekty jego pracy

oceniając porównuje się osiągnięcia ucznia z osiągnięciami innych uczniów.

Ćwiczenie 2.

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi. Przedmiotem oceny opiekuna mogą być poniższe obowiązki ucznia:

Doskonalenie umiejętności zawodowych w zawodzie wskazanym w programie.	☐
Przestrzeganie regulaminu pracy obowiązującego w przedsiębiorstwie.	☐
Sumienne i staranne wykonywanie czynności i zadań zawodowych określonych w programie zajęć praktycznych.	☐
Wykorzystywanie przerw w pracy na uczenie się.	☐

Ćwiczenie 3.

Oceń prawdziwość podanych zdań pod kątem tego czego nie ocenia się w modelu tradycyjnym. Zaznacz opcję „Prawda”, jeśli zdanie jest prawdziwe lub „Fałsz” – jeśli jest fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
W modelu tradycyjnym nie ocenia się wielu ważnych kompetencji personalnych		
W modelu tradycyjnym nie ocenia się sposobu rozwiązywania przez ucznia problemów		
W modelu tradycyjnym nie ocenia się współpracy instruktora z uczniem.		

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.

Ocenianie uczniów – uczestników zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego.

Przebieg ćwiczenia:

- 1) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje za zadanie sporządzenie:
 - narzędzia wraz z przypisanymi im kryteriami oceniania.
- 2) Efekty swoich prac zespoły przedstawiają w formie opisu lub mapy myśli.
- 3) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty.
- 4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie i prezentuje zamieszczony w poradniku przykładowy regulamin systemu oceniania uczniów na zajęciach praktycznych realizowanych na zasadach kształcenia dualnego.

3.12.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) rozróżniać metody i narzędzia oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy?		
2) opisać zasady sporządzania regulaminu oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawców?		
3) dobierać we współpracy z przedstawicielem firmy narzędzia do oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy?		
4) wyjaśnić przedstawicielom pracodawcy zasady sporządzania regulaminu oceniania oraz stosowania wybranych narzędzi do oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawców?		
5) ustalić i sporządzić w porozumieniu z przedstawicielem z firmy zasady oraz metody i narzędzia oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy?		
6) przygotować we współpracy z przedstawicielem firmy regulamin oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy?		
7) przygotować we współpracy z przedstawicielem firmy narzędzia do oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy?		
8) sprawdzić prowadzenie przez pracowników z firmy procesu oceniania uczniów uczestniczących w zajęciach praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego u pracodawcy?		

W przypadku, gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).
Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.12.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Żmijewska-Kwiręg S.: *Na czym polega problem z ocenianiem?* <https://ceo.org.pl/na-czym-polega-problem-z-ocenianiem/> (dostęp: 10.01.2024).
2. Lucas B.: *Nowe spojrzenie na ocenianie w edukacji*: <https://biblioteka.ceo.org.pl/nowe-spojrzenie-na-ocenianie-w-edukacji/> (dostęp: 10.01.2024).
3. Lucas B.: *Rethinking assessment in education: The case for change*: https://www.researchgate.net/publication/350887830_Rethinking_assessment_in_education_The_case_for_change_CSE_LEADING_EDUCATION_SERIES (dostęp: 10.01.2024).
4. Flasz-Gębarowska A.: *Psychologiczne aspekty oceniania*. [W:] Konopka I. (red.), 2015: *Ocenianie w klasach I-III*. ORE, Warszawa 2015.
5. Dix P.: *Jak oceniać postępy uczniów*. PWN, Warszawa 2014.

6. *Evaluation tools* https://iesturaniana.org/ASIR-FPDual/EvaluacinFPDual-ABR-2017/2_cmo_evaluar_en_la_fp_dual.html (dostęp: 10.01.2024).
7. *Lego, "Dual Education and Apprenticeships,"* (2021). Available at: *Lego Apprenticeships*.

3.13. Prowadzenie ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w systemie kształcenia dualnego w firmie

3.13.1. Uszczegółowione efekty uczenia się

W efekcie uczenia się w ramach danego tematu będziesz potrafił:

- zdefiniować termin ewaluacja,
- rozróżnić i dobrać metody ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- zidentyfikować narzędzia do przeprowadzenia ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- wyjaśnić funkcjonalności narzędzi do prowadzenia ewaluacji w formie zdalnej,
- wyjaśnić jak sporządzić raport z ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- scharakteryzować jak sporządzić wnioski i rekomendacje z przeprowadzonej ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- scharakteryzować proces doskonalenia zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- korzystać z różnych metod ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- zaprojektować narzędzia do przeprowadzenia ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach (*ankiety Forms, Google*),
- sporządzić raport w przeprowadzonej ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- zaproponować na podstawie wniosków i rekomendacji działania doskonalące organizację zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach,
- wprowadzić i zbadać skuteczność wprowadzonych działań doskonalących w obszarze organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach.

3.13.2. Materiał nauczania

Ewaluacja

Pojęcie **ewaluacja** jest definiowane różnie w literaturze⁴⁶:

- proces zmierzający do stwierdzenia, w jakim stopniu założone cele edukacyjne są rzeczywiście realizowane (Tyler),
- dostarczanie informacji potrzebnych do podjęcia decyzji (Cronbach),
- szacowanie zalet lub wartości (m.in. House),
- systematyczne badanie wartości i zalet jakiegoś obiektu⁴⁷.

⁴⁶ Za: Nevo D., *Konceptualizacja ewaluacji edukacyjnej. Analityczny przegląd literatury*, [w:] *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1, Warszawa 1997, s. 5.

⁴⁷ *Słownik ważniejszych pojęć. Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997, s. 279.

Anna Panek⁴⁸ stwierdziła, że ewaluacja jest systematycznym i jawnym procesem gromadzenia i analizowania informacji na temat istoty, charakteru i wartości interesujących nas zjawisk. Ma ona dostarczyć danych ułatwiających podejmowanie decyzji na podstawie jawnych, precyzyjnie sformułowanych kryteriów i wartości.

Celem ewaluacji jest ustanowienie publicznego zaufania wobec szkoły, szczególnie wtedy, gdy jej polityczny klimat jest niepewny, a ona sama jest przedmiotem reformy i zmian⁴⁹.

Należy pamiętać, że ewaluacja nie ma charakteru restrykcyjnego, kontrolnego i nadzorczego, jej funkcją jest wspomaganie procesu zmian o charakterze rozwojowym⁵⁰.

Metody i narzędzia ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach

Zanim zaproponujemy metody, techniki i narzędzia do przeprowadzenia ewaluacji zajęć praktycznych uczniów realizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach należy się zastanowić co może być przedmiotem ewaluacji.

W badaniach ewaluacyjnych funkcjonowania kształcenia dualnego uczniów w zawodzie operator obrabiarek skrawających realizowanego przy zaangażowaniu Radomskiego Klastra Metalowego i przeprowadzonych przez Izbę Przemysłowo-Handlową Ziemi Radomskiej w roku 2021 roku realizowanych w ramach zadania publicznego „ZAWODOWCY przyszłości Radomskiego Klastra Metalowego” finansowanego ze środków Zarządu Województwa Mazowieckiego przedmiotem ewaluacji były:

- aspekty organizacyjne zajęć praktycznych organizowanych w formie kształcenia dualnego;
- opanowanie przez uczniów wybranych efektów kształcenia nabytych w trakcie odbywania zajęć praktycznych w systemie dualnym;
- opanowanie przez uczniów efektów kształcenia związanych z kompetencjami personalnymi;
- zadowolenie i użyteczność zajęć praktycznych w firmie zorganizowanej w formie kształcenia dualnego.

Na przykładzie danego badania opiszemy zastosowane metody, techniki i narzędzia oraz przedstawimy strukturę raportu wraz z rekomendacjami.

W badaniu ewaluacyjnych funkcjonowania kształcenia dualnego uczniów w zawodzie operator obrabiarek skrawających zastosowano trzy wzajemnie się uzupełniające metody badawcze:

- badanie dokumentacji;
- sondaż diagnostyczny;
- wywiad ustrukturyzowany.

Badanie dokumentacji posłużyło do przeprowadzenia kwerendy danych zastanych, w tym już prowadzonych badań, dokumentacji stosowanej w kształceniu dualnym uczniów w zawodzie operator obrabiarek skrawających.

W ramach metody sondażu diagnostycznego, jako technikę badań zastosowano ankietę, a jako narzędzie badawcze – kwestionariusz ankiety. W celu uzyskania bardziej obiektywnego obrazu kształcenia dualnego sporządzono 3 kwestionariusze ankiet dzięki którym pozyskano opinie od trzech grup respondentów:

⁴⁸ Panek A., Ewaluacja, kontrola i ocena w procesie kształcenia studentów Uniwersytetu Pedagogicznego: https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2920/06_ewaluacja_kontrola_i_ocena_a_panek.pdf?sequence=1 (dostęp: 24.01.2024).

⁴⁹ Simons H., Proces ewaluacji w szkołach, [w:] Ewaluacja w szkole, red. H. Mizerek, Olsztyn 1997, s. 59.

⁵⁰ Panek A., Ewaluacja, kontrola i ocena w procesie kształcenia studentów Uniwersytetu Pedagogicznego: https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2920/06_ewaluacja_kontrola_i_ocena_a_panek.pdf?sequence=1 (dostęp: 24.01.2024).

- a) uczniów;
- b) przedstawicieli szkół;
- c) przedstawicieli firm.

Wywiad przeprowadzono w formie dyskusji grupowej, do której zaproszono 29 ekspertów - przedstawicieli:

- przedsiębiorców, w tym Izby Przemysłowo-Handlowej Ziemi Radomskiej (12 osób),
- urzędu miasta (4 osoby),
- dyrektorów szkół średnich technicznych i opiekunów praktyk ze strony szkół (4 osoby),
- doradców zawodowych (1 osoba),
- uczelni wyższej i instytutu naukowo-badawczego (3 osoby).

W trakcie dyskusji grupowej zaprezentowano respondentom wyniki ilościowe oraz wnioski i poproszono ich o wskazanie działań doskonalących pozwalających na osiągnięcie „stanu idealnego”, w tym maksymalnego zadowolenia w poszczególnych ocenianych obszarach. W efekcie odbytych spotkań przygotowano krótkie podsumowanie zawierające rekomendacje.

Jak wspomniano powyżej, w ramach sondażu diagnostycznego przygotowano 3 narzędzia badawcze – kwestionariusze ankiet dla: 1) uczniów, 2) przedstawicieli szkół branżowych oraz 3) firm biorących udział w kształceniu dualnym w zawodzie szkolnym „Operator obrabiarek skrawających” w Radomiu, które mają podobną strukturę i zakres tematycznych poruszanych zagadnień.

We wprowadzeniu przygotowanych kwestionariuszy ankiet przedstawiono ogólnie cel badania, kto jest ich wykonawcą, zasady udzielania odpowiedzi, wskazano termin do kiedy należy udzielić odpowiedzi oraz czas jaki należy zarezerwować na wypełnienie kwestionariusza ankiety.

W drugiej części kwestionariusza ankiety zamieszczono metryczkę pozwalającą na identyfikację respondentów, a także na weryfikację ich powiązania z kształceniem dualnym. Weryfikacja polegała na tym, że respondent odpowiadając „Nie” na pytanie dotyczące jego bezpośredniego powiązania z organizowanymi zajęciami praktycznymi w formie kształcenia dualnego w zawodzie szkolnym „Operator obrabiarek skrawających” kończył udział w badaniu.

W następnej części ankiety każda z grup respondentów przedstawiła swój punkt widzenia w formie oceny poziomu zadowolenia z aspektów związanych z organizacją zajęć praktycznych w ramach kształcenia dualnego oraz propozycje zmian ukierunkowanych na podwyższenie tegoż poziomu.

Kolejnym istotnym zagadnieniem poruszonym w przeprowadzonych badaniach było poznanie opinii respondentów odnośnie poziomu opanowania przez uczniów wybranych efektów uczenia się zamieszczonych w programie zajęć praktycznych. Efekty te dotyczyły:

- organizacji stanowiska pracy,
- przepisów BHP,
- obróbki ręcznej i maszynowej,
- programowania i obsługi obrabiarek CNC,

a także respondenci mieli możliwość wskazania głównych przyczyn nie opanowania przez ucznia niektórych z efektów uczenia się.

Respondenci oceniali także poziom opanowania przez uczniów efektów uczenia się związanych z kompetencjami personalnymi i społecznymi wyróżnionymi w programie zajęć praktycznych.

W ramach podsumowania respondenci poproszeni zostali o przeprowadzenie oceny:

- ogólnego poziomu zadowolenia z uczestnictwa w kształceniu dualnym;
- użyteczności na egzaminie zawodowym nabytych przez uczniów kompetencji zawodowych w trakcie zajęć praktycznych;
- wpływu zajęć praktycznych na ucznia i związania swojej przyszłości z branżą mechaniczną.

Pierwszą wersję kwestionariuszy ankiet opracowano w wersji tradycyjnej – papierowej. Partnerzy projektu nanieśli na niej swoje uwagi i poprawki, po uwzględnieniu których przystąpiono do przygotowania wersji online.

Zastosowane w badaniu docelowym kwestionariusze ankiet były opracowane w aplikacji Forms. Narzędzia badawcze – kwestionariusze ankiet w języku polskim dostępne są pod adresami:

- Ankieta dla ucznia: analiza funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu: <https://forms.office.com/r/TQPhbAeF6e> (dostęp: 30.01.2024);
- Ankieta dla szkół: analiza funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu: <https://forms.office.com/r/3UirZrvqK0> (dostęp: 30.01.2024);
- Ankieta dla Firm: analiza funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu: <https://forms.office.com/r/kbZhtufN8t> (dostęp: 30.01.2024).

Zastosowanie aplikacji Forms przyspieszyło zebranie danych i opracowanie raportu z badania ewaluacyjnego

O tym jak przygotować kwestionariusz ankiety z zastosowaniem aplikacji Forms dowiesz się z materiałów edukacyjnych Microsoft (<https://support.microsoft.com/pl-pl/topic/tworzenie-formularza-w-aplikacji-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d>) lub z innych źródeł, np. z filmów zamieszczonych na YouTube⁵¹.

Poniżej zamieszczono przykład kwestionariusza ankiety za pośrednictwem, którego pozyskiwano opinie o funkcjonowaniu modelu kształcenia dualnego w Radomiu od przedstawicieli firm.

Ankieta dla Firm: analiza funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu

Szanowni Państwo,

w związku z tym, że Państwa FIRMA jest jednym z organizatorów zajęć praktycznych realizowanych w ramach systemu kształcenia dualnego zwracamy się z prośbą o przekazanie informacji pomocnych w przeprowadzeniu analizy funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu i jego doskonaleniu.

Badanie jest realizowane przez Izbę Przemysłowo-Handlową Ziemi Radomskiej, która jest koordynatorem Radomskiego Klastra Metalowego.

Prosimy o wypełnienie kwestionariusza ankiety przez:

- 1) Przedstawiciela **kadry zarządzającej**, który odpowiada za organizację praktyk w FIRMIE,
- 2) Oraz **pracowników** – opiekunów, **instruktorów praktycznej nauki zawodu** sprawujących opiekę nad praktykantem ze szkoły.

Badanie jest **anonimowe**, a uzyskane wyniki badań posłużą do sporządzenia raportu zbiorczego z badań. **Podana przez Państwa nazwa firmy będzie w raporcie zakodowana** („Firma 1”, „Firma 2” itd.) Na **Państwa życzenie** możliwe będzie **przygotowanie indywidualnego raporty** dotyczącego tylko Państwa Firmy.

Państwa opinia jest dla nas ważna, gdyż przyczyni się do podniesienia jakości kształcenia w ramach zajęć praktycznych, których jesteście współorganizatorem. Dlatego prosimy o szczerą i przemyślaną wypowiedź.

Prosimy o wypełnienie ankiety w terminie do dnia 08 października 2021 r.

⁵¹ Jak utworzyć SZYBKO ankietę, udostępnić ją online i zebrać wyniki do Excela - Microsoft FORMS: <https://www.youtube.com/watch?v=eXxpvtWxqQ> (dostęp: 25.01.2024).

Przeznacz na wypełnienie ankiety ok 20 minut, gdyż ze względu na ograniczenia techniczne nie możesz przerwać jej wypełniania i ponownie powrócić za jakiś czas.

Wypełnienie polega na wyborze z listy wybranej opcji oceny lub wpisaniu komentarza.

I. Metryka

1. Czy Państwa FIRMA była organizatorem zajęć praktycznych dla uczniów realizowanej w ramach kształcenia dualnego w Radomiu?

- a) TAK (*przechodzi do pytania 2*)
- b) NIE (*koniec ankiety – wyświetla się komunikat: Dziękujemy! Niestety nie możecie Państwo brać udziału w naszym badaniu, gdyż nie byliście organizatorem zajęć praktycznych dla uczniów przeprowadzonej w ramach kształcenia dualnego w Radomiu.*)

2. Jestem

- a) przedstawicielem kadry zarządzającej
- b) Pracownikiem – opiekunem, instruktorem praktycznej nauki zawodu sprawującym opiekę nad praktykantem ze szkoły

3. Proszę podaj swoją płeć

- a) kobieta
- b) mężczyzna

4. Jestem zatrudniony w firmie (UWAGA: nazwa firmy w raporcie będzie zakodowana (Firma 1, Firma 2 itp.), natomiast na życzenie Firmy możliwe będzie sporządzenie indywidualnego raportu. Odpowiedź proszę wybrać z listy poniżej)

5. Jaki jest poziom zatrudnienia w Państwa Firmie?

- a) do 9 pracowników
- b) od 10 do 25 pracowników
- c) od 26 do 50 pracowników
- d) od 51 do 100 pracowników
- e) od 101 do 200 pracowników
- f) powyżej 201 pracowników

6. Od ilu lat Państwa Firma bierze udział w organizacji zajęć praktycznych dla uczniów szkół branżowych w ramach kształcenia dualnego w Radomskim Kłastrze Metalowym?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5
- f) więcej niż 5

7. Czy Państwa Firma zatrudniła uczniów, którzy odbyli u Was zajęcia praktyczne zorganizowane w ramach kształcenia dualnego?

- a) TAK – *przejdź do pytania 23*
- b) Nie

8. Ilu uczniów – absolwentów, uczestników zajęć praktycznych Państwa Firma zatrudniła? (prosimy w komentarzu podać liczbę)

9. W jakich innych zawodach szkolnych, poza operatorem obrabiarek skrawających, bylibyście Państwo jako Firma zainteresowani udziałem w organizacji kształcenia dualnego dla uczniów szkolnictwa branżowego? Prosimy z poniższej listy wybrać maksymalnie 4 zawody szkolne

Zawód szkolny
Automatyk
Elektromechanik
Elektronik

10. Jeśli na powyżej liście nie uwzględniliśmy wszystkich zawodów szkolnych, w których wg Państw warto by było się zaangażować w rozwój kształcenia dualnego to prosimy wskazać inne. Lista zawodów szkolnych dostępna jest na stronie: <https://www.ore.edu.pl/2019/08/podstawa-programowa-ksztalcenia-w-zawodach-2019/> (prosimy o podanie odpowiedzi w formie pisemnego komentarza)

II. Ocena funkcjonowania dotychczasowego modelu kształcenia dualnego w Radomiu

11. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do 5, POZIOMU ZADOWOLENIA PAŃSTWA z poniższych aspektów związanych z organizacją zajęć praktycznych w ramach kształcenia dualnego (gdzie: 1 – zdecydowanie niezadowolony, 2 – raczej niezadowolony, 3 – nie mam zdania, 4 – raczej zadowolony, 5 – zdecydowanie zadowolony)

Oceniane obszary	Skala				
	1	2	3	4	5
Procesu rekrutacji ucznia na zajęcia praktyczne					
Zaangażowania przedstawiciela Firmy w opracowanie programu zajęć praktycznych					
Zapoznania ucznia przez przedstawiciela firmy z programem zajęć praktycznych					
Liczby uczniów przypadających na jednego instruktora praktycznej nauki zawodu w firmie					
Kompletności wyprawki przyznanej uczniom (ubranie robocze, podręcznik) przed zajęciami praktycznymi					
Liczby godzin dziennie zajęć praktycznych (6 godz. lekcyjnych)					
Zaangażowania uczniów podczas zajęć praktycznych w firmie					
Zaangażowania instruktora praktycznej nauki zawodu w firmie w pracę z uczniem					
Dostępu uczniów do maszyn i urządzeń podczas zajęć praktycznych w firmie					
Podejścia innych pracowników w firmie do uczniów podczas zajęć praktycznych					
Poziomu wyposażenia technicznego firmy udostępnionego uczniom					
Dostępu dla uczniów do urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz socjalno-bytowych (toaleta, szatnia, prysznic, stołówka itp.) podczas zajęć praktycznych					
Zaznania ucznia z organizacją pracy i regulaminem pracy obowiązującym w firmie przed rozpoczęciem zajęć praktycznych					
Kompetencji zawodowych instruktora					
Prowadzenia przez instruktora dziennika zajęć praktycznych					

Oceniane obszary	Skala				
	1	2	3	4	5
Poziomu dodatkowego wynagrodzenia dla instruktora					

12. Co wg Państwa można byłoby zmienić, aby poprawić ocenę Państwa poziomu ZADOWOLENIA w powyższych obszarach? (Proszę w komentarzu o podanie Państwa propozycje zmian)

.....

III. Ocena poziomu opanowania przez uczniów efektów kształcenia wyróżnionych w programie zajęć

13. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do 5 POZIOMU OPANOWANIA przez UCZNIÓW poniższych efektów kształcenia nabytych w trakcie odbywania zajęć praktycznych w systemie dualnym (gdzie: 1 – zdecydowanie *nie opanowali*, 2 – *raczej nie opanowali*, 3 – *nie mam zdania*, 4 – *raczej opanowali*, 5 – *zdecydowanie opanowali*)

Oceniane obszary – efekty kształcenia	Skala				
	1	2	3	4	5
9.1. Zorganizowanie stanowiska i przestrzegania zasad bezpieczeństwa podczas wytwarzania części maszyn					
9.2. Wykonywanie z użyciem narzędzi kontrolno-pomiarowych pomiarów warsztatowych (suwmiarki, mikrometru, kątomierza itp.)					
9.3. Wykonywanie części maszyn metodą obróbki ręcznej (trasowanie płaskie, ścinanie, wycinanie, przecinanie, piłowanie, gięcie, prostowanie materiału, polerowanie, docieranie, gwintowanie)					
Odczytywanie rysunku technicznego i planowanie pracy					

14. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do 5, POZIOMU OPANOWANIA przez UCZNIÓW poniższych efektów kształcenia nabytych w trakcie odbywania zajęć praktycznych w firmie w systemie dualnym (gdzie: 1 – zdecydowanie *nie opanowali*, 2 – *raczej nie opanowali*, 3 – *nie mam zdania*, 4 – *raczej opanowali*, 5 – *zdecydowanie opanowali*)

Oceniane obszary – efekty kształcenia	Skala				
	1	2	3	4	5
9.4. Wykonywanie części maszyn metodą obróbki maszynowej (np. toczenie, frezowanie, struganie, szlifowanie itp.)					
Uruchamianie obrabiarki zgodnie z dokumentacją techniczną obrabiarki					
Odczytywanie z dokumentacji technologicznej parametrów obróbki					
Dobieranie z katalogów parametrów obróbki dla danego zabiegu					
Przeprowadzanie kontroli międzyoperacyjnej					
Ocenianie stanu narzędzi i ich wymienianie					

15. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do u POZIOMU OPANOWANIA przez UCZNIÓW poniższych efektów kształcenia nabytych w trakcie odbywania zajęć praktycznych w systemie dualnym (gdzie: 1 – zdecydowanie *nie opanowali*, 2 – *raczej nie opanowali*, 3 – *nie mam zdania*, 4 – *raczej opanowali*, 5 – *zdecydowanie opanowali*)

Oceniane obszary – efekty kształcenia	Skala				
	1	2	3	4	5
9.5. Podstawy programowania obrabiarek sterowanych numerycznie					
9.6. Użytkowanie obrabiarek sterowanych numerycznie					

Ustalanie i mocowanie przedmiotu do obróbki					
Uruchamianie obrabiarki sterowane numerycznie w trybie ręcznym i automatycznym					
Wykonywanie operacji obróbki skrawaniem na obrabiarkach sterowanych numerycznie					
Nadzorowanie przebiegu obróbki i reagowanie na komunikaty układu sterowania obrabiarki sterowanej numerycznie					
Dokonywanie oceny stopnia zużycia ostrza narzędzia					
Dokonywanie wymiany ostrza w przypadku nadmiernego zużycia lub uszkodzenia					
Przeprowadzanie korekty wyników obróbki					
Wykonywanie konserwacji obrabiarek sterowanych numerycznie					

16. Jakie wg Państwa są GŁÓWNE powody, przyczyny tego, że UCZNIOWIE nie opanowali wymienionych powyżej efektów kształcenia? (Prosimy o podanie krótkiego uzasadnienie w formie pisemnego komentarza)

.....

IV. Ocena opanowania przez uczniów efektów związanych z kompetencjami personalnymi

17. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do 5, POZIOM OPANOWANIA przez UCZNIÓW poniższych kompetencji personalnych i społecznych nabytych w trakcie odbywania zajęć praktycznych w systemie dualnym (gdzie: 1 – zdecydowanie *nie opanowali*, 2 – *raczej nie opanowali*, 3 – *nie mam zdania*, 4 – *raczej opanowali*, 5 – zdecydowanie *opanowali*)

Oceniane obszary – kompetencje	Skala				
	1	2	3	4	5
Przejawianie wytrwałości w wykonywaniu zadań zawodowych					
Racjonalizowanie i udoskonalanie sposobu wykonywania przydzielonych zadań zawodowych					
Przestrzeganie zasad kultury i etyki					
Bycie kreatywnym i konsekwentnym w realizacji zadań					
Planowanie działań i zarządzanie czasem					
Bycie otwartym na zmiany					
Współpraca w zespole					

V. Ogólna ocena zadowolenia i użyteczności zajęć praktycznych w systemie dualnym

18. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do 10 OGÓLNEGO POZIOMU ZADOWOLENIA FIRMY z możliwości organizacji zajęć praktycznych w systemie dualnym (gdzie: 1 – jesteśmy *totalnie zawiedzeni*, a 10 – jesteśmy w 100% zadowoleni)

Skala oceniania									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

19. Prosimy o dokonanie oceny w skali od 1 do 10 POZIOMU TRUDNOŚCI PRZEPROWADZENIA zajęć praktycznych dla uczniów w Państwa Firmie (gdzie: 1 – organizacja nie sprawiła nam żadnych problemów, a 10 – jest to bardzo angażujące wydarzenie o najwyższym stopniu trudności)

Skala oceniania									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

20. Wg Państwa, co stwarzało Wam największe trudności w organizacji zajęć praktycznych i jak sobie z tym Państwo poradziście? (prosimy o podanie krótkiego uzasadnienie w formie pisemnego komentarza)

.....

21. Wg Państwa w jakim stopniu udział w zajęciach praktycznych ucznia może przyczynić się do tego, że będzie on miał zamiar związać swoją przyszłość zawodową z branżą mechaniczną? (gdzie: 1 – udział w zajęciach praktycznych nie przekłada się na fakt, że uczeń będzie wiązał swoją przyszłość zawodową z branżą mechaniczną, 10 – udział w zajęciach praktycznych przesądził, że uczeń wiąże swoją przyszłość z branżą mechaniczną)

Skala oceniania									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

22. Prosimy o dokończenie zdania:

Wkład Naszej FIRMY w organizację zajęć praktycznych dla uczniów realizowanych w formie kształcenia dualnego

Dziękujemy Państwu za poświęcony czas. Państwa opinię będzie pomocna w procesie doskonalenia modelu kształcenia dualnego w Radomiu.

Życzymy SUKCESÓW i liczymy na dalszą owocną współpracę na polu kształcenia zawodowego w systemie dualnym uczniów radomskich szkół zawodowych!!!

Raport z badań realizowanych w ramach zadania publicznego „ZAWODOWCY przyszłością Radomskiego Klastra Metalowego” finansowanego ze środków Zarządu Województwa Mazowieckiego zawierający metodologię, narzędzia badawcze oraz wyniki i rekomendacje przedstawiono na stronie Radomskiego Klastra Metalowego⁵². Poniżej przedstawiono strukturę raportu z przeprowadzonych badań.

Przykład struktury raportu z badań ewaluacyjnych

Streszczenie raportu

1. Metodyka badań

2. Analiza funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu – wyniki i wnioski z badań ilościowych

- 2.1. Charakterystyka grup respondentów biorących udział w sondażu diagnostycznym
- 2.2. Ocena poziomu zadowolenia z wybranych aspektów organizacyjnych zajęć praktycznych dla uczniów prowadzonych w formie kształcenia dualnego w Radomiu
Wnioski z przeprowadzonych badań ilościowych w obszarze organizacji zajęć praktycznych organizowanych w systemie kształcenia dualnego w firmach branży metalowej
- 2.3. Ocena poziomu opanowania przez uczniów efektów uczenia się wyróżnionych w programie zajęć

⁵² Żurek M. (red.), Przeprowadzenie analizy funkcjonowania dotychczasowego modelu kształcenia dualnego w Radomiu. Raport z przeprowadzonych badań ankietowych i odbytych spotkań Radom 2021; https://klastermetalowy.radom.pl/wp-content/uploads/2022/01/Raport_analiza-funkcjonalna_ZPRKM.pdf (dostęp: 25.01.2024).

Wnioski z przeprowadzonych badań ilościowych w obszarze oceny poziomu opanowania przez uczniów efektów uczenia się na zajęciach praktycznych

- 2.4. Ogólna ocena poziomu zadowolenia, użyteczności i trudności związanych z realizacją zajęć praktycznych w formie kształcenia dualnego w firmach

Wnioski z ogólnej oceny zadowolenia, użyteczności i trudności związanych z realizacją zajęć praktycznych w formie kształcenia dualnego w firmach

- 2.5. Zatrudnialność absolwentów i zainteresowanie firm z branży metalowej organizacją kształcenia dualnego w innych zawodach szkolnych

Wnioski z przeprowadzonych badań ilościowych w obszarze oceny poziomu opanowania przez uczniów efektów uczenia się na zajęciach praktycznych

- 2.6. Ocena wkładu stron w rozwój kształcenia dualnego

Wnioski z wypowiedzi końcowych poszczególnych grup respondentów

3. Analiza funkcjonowania modelu kształcenia dualnego w Radomiu – krótki raport z przeprowadzonych wywiadów grupowych (rekomendacje)

4. Załączniki

- 4.1. Kwestionariusza ankiety dla ucznia
4.2. Kwestionariusza ankiety dla szkół branżowych
4.3. Kwestionariusza ankiety dla firm

3.13.3. Ćwiczenia

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji on-line szkolenia:

Ćwiczenie 1.

Zaznacz stwierdzenia, które korespondują z definicją pojęcia ewaluacja.

☐	proces zmierzający do stwierdzenia, w jakim stopniu założone cele edukacyjne są rzeczywiście realizowane.
☐	dostarczanie informacji potrzebnych do podjęcia decyzji.
☐	systematycznym i jawnym procesem gromadzenia i analizowania informacji na temat istoty, charakteru i wartości interesujących nas zjawisk.
☐	ma charakter restrykcyjny, kontrolny i nadzorczy.

Ćwiczenie 2.

Wskaż co jest celem ewaluacji? (zaznacz wybraną jedną odpowiedź)

☐	Ustanowienie publicznego zaufania wobec szkoły, szczególnie wtedy, gdy jej polityczny klimat jest niepewny, a ona sama jest przedmiotem reformy i zmian
☐	Wystawienie oceny z zajęć praktycznych uczniom.
☐	Uzasadnienie wypłaty nagród dla opiekunów praktycznej nauki zawodu w firmie.

☐	Ustalenia wysokości premii dla nauczycieli – opiekunów uczniów w szkole.
--------------------------	--

Ćwiczenie 3.

Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi. W procesie ewaluacji kształcenia dualnego uczniów w przedsiębiorstwie rekomenduje się pozyskanie opinii od

Uczniów biorących udział w kształceniu dualnym	☐
Opiekunów – instruktorów praktycznej nauki zawodu w firmach	☐
Opiekunów – nauczycieli w szkole	☐
Przedstawicieli dyrekcji szkoły i firmy	☐

Ćwiczenie 4.

Wskaż, które z poniższych aspektów zaliczyłbyś do aspektów organizacyjnych kształcenia dualnego uczniów w firmie.

Proces rekrutacji ucznia na zajęcia teoretyczne.	☐
Liczba uczniów przypadających na jednego instruktora praktycznej nauki zawodu w firmie.	☐
Zaangażowanie instruktora praktycznej nauki zawodu w firmie w pracę z uczniem.	☐
Prowadzenie przez instruktora w firmie dzienniczek praktyk ucznia.	☐

Ćwiczenia rekomendowane do przeprowadzenia w wersji stacjonarnej szkolenia

Ćwiczenie 1.**Ewaluacja kształcenia dualnego uczniów w firmie.**

Przebieg ćwiczenia:

1) Prowadzący dzieli uczestników na zespoły 3-4 osobowe. Każdy z zespołów otrzymuje za zadanie:

- wybrania obszaru kształcenia dualnego jaki będzie podlegał ewaluacji.
- dobrania metodyki badań.
- opracowania narzędzia badawczego.

3) Po zakończeniu prac, liderzy zespołów prezentują efekty.

4) Prowadzący podsumowuje ćwiczenie i prezentuje zamieszczony w poradniku przykład badań ewaluacyjnych funkcjonowania modelu kształcenia dualnego lub inny wybrany przez siebie przykład.

3.13.4. Sprawdzian postępów (samoocena)

Czy potrafisz:	Tak	Nie
1) zdefiniować termin ewaluacja?		
2) rozróżnić i dobrać metody ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
3) zidentyfikować narzędzia do przeprowadzenia ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
4) wyjaśnić funkcjonalności narzędzi do prowadzenia ewaluacji w formie zdalnej?		
5) wyjaśnić jak sporządzić raport z ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
6) scharakteryzować jak sporządzić wnioski i rekomendacje z przeprowadzonej ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
7) scharakteryzować proces doskonalenia zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
8) korzystać z różnych metod ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
9) zaprojektować narzędzia do przeprowadzenia ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach (ankiety Forms, Google)?		
10) sporządzić raport w przeprowadzonej ewaluacji zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
11) zaproponować na podstawie wniosków i rekomendacji działania doskonalące organizację zajęć praktycznych dla uczniów organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		
12) wprowadzić i zbadać skuteczność wprowadzonych działań doskonalących w obszarze organizowanych w formie kształcenia dualnego w firmach?		

W przypadku gdy wybrałeś odpowiedź „NIE”, proponujemy powrót do materiału nauczania i ponowne jego przeanalizowanie celem osiągnięcia zamierzonych efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności).

Ewentualnie zachęcamy do sięgnięcia do dodatkowych źródeł informacji wskazanych poniżej.

3.13.5. Rekomendowane źródła informacji

Polecana literatura – więcej informacji na dany temat możesz znaleźć w:

1. Ewaluacja – metody i narzędzia ewaluacyjne:
https://www.oswiata.slask.pl/media_files/material_4_ocena_dzialan_i_wykorzystywanie_danych_do_podejmowania_decyzji,228.pdf (dostęp: 20.01.2024).
2. Żurek M. (red.), *Przeprowadzenie analizy funkcjonowania dotychczasowego modelu kształcenia dualnego w Radomiu. Raport z przeprowadzonych badań ankietowych i odbytych spotkań Radom 2021*
https://klastermetalowy.radom.pl/wp-content/uploads/2022/01/Raport_analiza-funkcjonalna_ZPRKM.pdf (dostęp: 25.01.2024).

3. Tworzenie formularza w aplikacji Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/pl-pl/topic/tworzenie-formularza-w-aplikacji-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d> (dostęp: 25.01.2024).
4. Cómo crear una encuesta en Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/es-es/office/crear-un-formulario-o-crear-un-cuestionario-3c39c220-e30e-401d-bb6f-c1861d5aea01> (dostęp: 30.01.2024).
5. Πώς να δημιουργήσετε μια έρευνα στο Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/el-gr/office/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%BD%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BC%CE%B1%CF%82-%CE%AE-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%AF%CE%B6-3c39c220-e30e-401d-bb6f-c1861d5aea01> (dostęp: 30.01.2024).
6. Opret en formular med Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/da-dk/topic/opret-en-formular-med-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d> (dostęp: 30.01.2024).
7. Evaluation tools https://iesturaniana.org/ASIR-FPDual/EvaluacinFPDual-ABR-2017/2_cmo_evaluar_en_la_fp_dual.html (dostęp: 10.01.2024).
8. Vestas, "Instructor Requirements and Competency Development," (2020). https://www.vestas.com/content/dam/vestas-com/global/en/sustainability/reports-and-ratings/sustainability-reports/2020_Sustainability_Report_2020.pdf.coredownload.inline.pdf (dostęp: 10.01.2024).

4. SŁOWNIK

<i>Angielski</i>	<i>Polski</i>
school management	dyrekcja szkoły
internship diary	dzienniczek stażu
learning outcomes	efekty uczenia się
exams	egzaminy
evaluation	ewaluacji
schedule	harmonogram
patronage class	klasa patronacka
personal competences	kompetencji personalnych
monitoring	monitoring
monitoring	monitorowanie
negotiations	negocjacje
direct observation	obserwację bezpośrednią
observations	obserwacji
peer assessment	ocenę rówieśniczą
assessment	ocenia
tutor - instructor of practical vocational training	opiekun - instruktor praktycznej nauki zawodu
employer	pracodawca
employee	pracownik
professional practice	praktyka zawodowa
curriculum	programu nauczania
pedagogical preparation	przygotowanie pedagogiczne
parent	rodzic
labor market	rynek pracy
self-esteem	samoocena
diagnostic survey	sondaż diagnostyczny
simulations	symulacje
Vocational school	szkoła zawodowa
practice tests	testy praktyczne
skill tests	testy umiejętności
student	uczeń
agreement	umowa
resources	zasoby

5. LITERATURA

Polska:

- Analiza kształcenia dualnego jako metody szkoleniowej. Powiatowy Zespół Obsługi Szkół i Placówek Oświatowych, Giżycko 2015, s. 15–16, [https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/3094ae6c-ca24-4d2c-9156-a68689b76320/Apprenticion%20analyse%20\(PL\).pdf](https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/3094ae6c-ca24-4d2c-9156-a68689b76320/Apprenticion%20analyse%20(PL).pdf) (dostęp: 20.12.2023).
- Baldysz B.: Klasa Patronacka zakładu Opla w Gliwicach: <http://radasektorowa-motoryzacja.pl/wp-content/uploads/2018/09/Klasa-Patronacka-Zak%C5%82adu-Opla-w-Gliwicach.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
- Budzianowska K., 2019, Jak skonstruować program nauczania – krótki poradnik, <<https://edurada.pl/jak-skonstruowac-program-nauczania-krotki-poradnik-4/>> [dostęp 07.12.2023].
- Cedefop (2014), On the way to 2020: data for VET policies, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Chatzichristou S., Ulicna D., Murphy I., Curth A. (2013), Dual education: a bridge over troubled waters? Study. European Parliament’s Committee on Culture and Education.
- Czym jest klasa patronacka i jakie są jej zalety? ABCrozwoju.pl: <https://abcrozwoju.pl/czym-jest-klasa-patronacka-i-jakie-sa-jej-zalety/>
- Darche S., Nayar N., Bracco K. (2009), Work-based learning in California: Opportunities and models for expansion, Los Angeles: James Irvine Foundation.
- Dix P.: Jak oceniać postępy uczniów. PWN, Warszawa 2014.
- Dualny system kształcenia: rozwiązanie na trudne czasy? https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI%282014%29529082_PL.pdf (dostęp: 20.12.2023).
- Ewaluacja – metody i narzędzia ewaluacyjne: https://www.oswiata.slask.pl/media_files/material_4_ocena_dzialan_i_wykorzystywanie_danych_do_podejmowania_decyzji,228.pdf (dostęp: 20.01.2024).
- Field S., Hoeckel K., Kis V., Kuczera M. (2009), Learning for jobs: OECD reviews of vocational education and training, Initial Report, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris.
- Flasz-Gębarowska A.: Psychologiczne aspekty oceniania. [W:] Konopka I. (red.), 2015: Ocenianie w klasach I-III. ORE, Warszawa 2015.
- Fuller A., Unwin L. (2008), Towards expansive apprenticeships: A commentary by the Teaching and Learning Research Programme, London: Teaching and Learning Research Programme;
- Grzonkowska D., Misztal J., Wilińska-Wieczorek J., Żuchowski Z., Monitorowanie wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego na II, III, IV etapie edukacyjnym. Poradnik, ORE 2013 (wersja elektroniczna): Istota i rola monitorowania w systemie edukacji <https://tiny.pl/dhp8c> (dostęp: 20.01.2024).
- Harasim A.: Dualne kształcenie zawodowe w rzemiośle. Zwiększanie efektywności przygotowania zawodowego w rzemiośle w procesie nadzoru sprawowanego przez organizację rzemiosła. Związek Rzemiosła Polskiego: https://pomorskaizba.pl/files/page_files/48/dualne-kształcenie-zawodowe-ost.pdf (dostęp: 12.12.2023).
- Jak utworzyć SZYBKO ankietę, udostępnić ją online i zebrać wyniki do Excela - Microsoft FORMS: <https://www.youtube.com/watch?v=eXxpvtWxqQ> (dostęp: 25.01.2024). Panek A., Ewaluacja, kontrola i ocena w procesie kształcenia studentów Uniwersytetu Pedagogicznego: https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2920/06_ewaluacja_kontrola_i_ocena_a_panek.pdf?sequence=1 (dostęp: 24.01.2024).
- KGHM. Praktyki uczniowskie: <https://kgm.com/pl/kariera/dla-uczniow/praktyki-uczniowskie> (dostęp: 22.11.2023).

- Klasa patronacka – czym jest i jak może pomóc? Edunet – Poland: <https://edunet-poland.pl/czym-jest-i-w-czym-moze-pomoc-klasa-patronacka/> (dostęp: 20.12.2023).
- Klasa patronacka Gestamp Polska, http://zspwrzesnia.pl/pliki/pliki_2019-2020/gestamp_2020.pdf (dostęp: 20.12.2023).
- Klasy patronackie przyszłością edukacji zawodowej. ORE, Warszawa: doradztwo.ore.edu.pl/klasy-patronackie-przyszloscia-edukacji-zawodowej/ (dostęp: 20.12.2023).
- Komorniczak J.: Klasa patronacka. Narzędzie stosowane we współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Część IV. Krakowski Park technologiczny 2019. <https://www.kpt.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/06/klasa-patronacka.pdf> (dostęp: 20.12.2023).
- Konczal M.: Praktyki zawodowe w szkole branżowej. Czy są obowiązkowe? Ile godzin dziennie praktyk zawodowych trzeba odbyć? Strefa Edukacji, 23.10.2023 r.: <https://strefaedukacji.pl/praktyki-zawodowe-w-szkole-branzowej-czy-sa-obowiazkowe-i-ile-sie-na-nich-zarobi-najwazniejsze-informacje-o-praktykach/ar/c5-17978785> (dostęp: 22.11.2023).
- Kopacz J.: Praktyki zawodowe - wszystko, co powinieneś o nich wiedzieć - Poradnik GoWork.pl: <https://www.gowork.pl/poradnik/22/rozwoj-osobisty/praktyki-zawodowe-wszystko-co-powinienes-o-nich-wiedziec/> (dostęp: 22.11.2023).
- Kształcenie zawodowe w Volkswagen Polska: https://www.uczesiewvwp.pl/_files/ugd/fa8364_14c4c59703184de9b33caa8f1599eda6.pdf, (dostęp: 12.09.2023).
- Lucas B.: Nowe spojrzenie na ocenianie w edukacji: <https://biblioteka.ceo.org.pl/nowe-spojrzzenie-na-ocenianie-w-edukacji/> (dostęp: 10.01.2024).
- Lucas B.: Rethinking assessment in education: The case for change: https://www.researchgate.net/publication/350887830_Rethinking_assessment_in_education_The_case_for_change_CSE_LEADING_EDUCATION_SERIES (dostęp: 10.01.2024).
- Microsoft Forms podstawy skrócona instrukcja, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, <https://www.aps.edu.pl/media/2392730/microsoft-forms-instrukcja.pdf> (dostęp: 10.12.2023).
- Ministerstwo Edukacji Narodowej w Polsce: Obowiązek współpracy szkół z pracodawcami. <https://www.gov.pl/web/edukacja/obowiazek-wspolpracy-szkol-z-pracodawcami> (dostęp: 17.01.2024).
- Modelowy program praktycznej nauki zawodu Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej 911205. Szkoła branżowa I stopnia. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=40605> (dostęp: 10.12.2023).
- Modelowy Program Stażu Uczniowskiego dla zawodu technik mechatronik (311410). Sieć Badawcza Łukasiewicz – instytut technologii Eksploatacji, Radom, 2022: https://www.itee.lukasiewicz.gov.pl/images/staze/Program_stau_Technik_Mechatronik.pdf (dostęp: 14.12.2023).
- Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Raport końcowy, Instytut Badań Edukacyjnych. Warszawa, styczeń 2014: <https://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-raport-monitorowanie-losow-absolwentow.pdf> (dostęp: 21.12.2023).
- Nevo D., Konceptualizacja ewaluacji edukacyjnej. Analityczny przegląd literatury, [w:] Ewaluacja w edukacji, red. L. Korporowicz, Warszawa 1, Warszawa 1997, s. 5.
- Opracowano na podstawie: Klasy patronackie jako forma współpracy pracodawców ze szkołami. Doświadczenia łódzkie: <http://obserwatoriumedukacji.pl/klasy-patronackie-w-szkolach-zawodowych/>, (dostęp: 12.09.2023).
- Opret en formular med Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/da-dk/topic/opret-en-formular-med-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d> (dostęp: 30.01.2024).

- Poortman C., Illeris K., Nieuwenhuis L. (2011), Apprenticeship: From learning theory to practice, *Journal of Vocational Education and Training – Special issue on apprenticeship as an evolving model of learning*, Vol. 63, No 3. London: Routledge.
- Promocja kształcenia zawodowego przez pracodawców, Związek Rzemiosła Polskiego, Rada Dialogu Społecznego, Warszawa, 2018, https://zrp.pl/wp-content/uploads/2018/11/Informator_2018-3.pdf (dostęp: 20.12.2023).
- Przewodnik prawny dla polskiej rodziny za granicą – Grecja: <https://dziecizagranica.gov.pl/grecja/> (dostęp: 20.12.2023).
- Przewodnik prawny dla polskiej rodziny za granicą – Hiszpania: <https://dziecizagranica.gov.pl/hiszpania/> (dostęp: 20.12.2023).
- Przykład dobrej współpracy szkoły zawodowej z pracodawcą: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/przyklad-dobrej-wspolpracyszkozy-zawodowej-z-pracodawca-technikum-mechaniczne-nr-15.pdf> (dostęp: 22.11.2023).
- Przykład współpracy szkoły zawodowej z pracodawcą: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/przyklad-dobrej-wspolpracyszkozy-zawodowej-z-pracodawca-technikum-mechaniczne-nr-15.pdf> (dostęp: 22.11.2023).
- Raelin J.R. (1997), A model of work-based learning, *Organization Science*, Vol. 8, No 6, pp. 563–578.
- Roczny raport z przeglądu programu kształcenia. Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Kraków: <https://farmacja.cm.uj.edu.pl/cm/uploads/2019/05/2-Raport-kszt%C5%82cenia-kierunek-Analityka-2016-2017.pdf> (dostęp: 21.12.2023).
- Ryan P. (2011), The apprentice: Employee, student, both, neither? Evidence from four countries, Paper presented at the ETF International Panel on Work-based Learning, 14–15 November 2011, Turin: European Training Foundation, p. 2-3.
- Simons H., Proces ewaluacji w szkołach, [w:] *Ewaluacja w szkole*, red. H. Mizerek, Olsztyn 1997, s. 59.
- Słownik ważniejszych pojęć. Ewaluacja w edukacji, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997, s. 279.
- Staż uczniowski – Ministerstwo Edukacji Narodowej i Nauki – Portal Gov.pl: <https://www.gov.pl/web/edukacja/staz-uczniowski> (dostęp: 22.11.2023).
- Strona internetowa miasta Opole, projekt „Kształcenie zawodowe dla rynku pracy – 3”:
<https://www.opole.pl/dla-mieszkanca/ksztalcenie-zawodowe-dla-ryнку-pracy-3> (dostęp: 12.09.2023).
- Strona internetowa portalu branżowego AutomatykaB2B, artykuł: „Nowa, mechatroniczna klasa patronacka Celsy”:
<https://automatykab2b.pl/gospodarka/45897-nowa-mechatroniczna-klasa-patronacka-celsy>, (dostęp: 12.09.2023).
- Strona internetowa portalu dokariery.pl, artykuł „Klasy patronackie przepustką na rynku pracy”:
<https://dokariery.pl/-/klasy-patronackie-przepustka-na-ryнку-pracy> (dostęp: 12.09.2023).
- Strona internetowa Urzędu Miasta Kielce, artykuł „Kolejna klasa patronacka w kieleckim „Elektryku”:
<https://www.kielce.eu/pl/aktualnosci/kolejna-klasa-patronacka-w-kieleckim-elektryku.html>, (dostęp: 12.09.2023).
- Strona internetowa Zespołu Szkół Zawodowych nr 3 w Starachowicach: <http://zsz3.net/uczniowie-klasy-patronackiej-man-zdali-egzamin/>, (dostęp: 12.09.2023).
- Strykowski J.: Organizowanie praktyk studenckich i zawodowych: przewodnik dla pracodawców - Aplikuj.pl: <https://www.aplikuj.pl/porady-dla-pracodawcow/1450/organizowanie-praktyk-studenckich-i-zawodowych-przewodnik-dla-pracodawcow#:~:text=Dla%20pracodawc%C3%B3w%2C%20praktyki%20zawodowe%20to%20szansa%20na,wspieranie%20m%C5%82odych%20talent%C3%B3w%20i%20mo%C5%BCliwo%C5%9B%C4%87%20znalezienia%20potencjalnych%20pracownik%C3%B3w.> (dostęp: 22.11.2023).
- Szkolnictwo zawodowe w Polsce – szkoły muszą kształcić na potrzeby rynku pracy.
<https://fpg24.pl/szkolnictwo-zawodowe-w-polsce-szkoly-musza-ksztalcic-ludzi-na-potrzeby-ryнку-pracy/> (dostęp: 20.12.2023).

- Tworzenie formularza w aplikacji Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/pl-pl/topic/tworzenie-formularza-w-aplikacji-microsoft-forms-4ffb64cc-7d5d-402f-b82e-b1d49418fd9d> (dostęp: 25.01.2024).
- UNESCO (1984), Terminologia technicznego i profesjonalnego образования. Unesco, 1984, http://books.google.de/books/about/Terminology_of_Technical_and_Vocational.html?id=BTo6nQEACAAJ&redir_esc=y. (dostęp: 20.12.2023).
- Wzór raportu z działań projakościowych. Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Kraków: <https://wnz.cm.uj.edu.pl/cm/uploads/2022/01/WZOR-RAPORTU-Z-DZIALAN-PROJAKOSCIOWYCH.docx> (dostęp: 21.12.2023).
- Zalety współpracy przedsiębiorstw ze szkołami zawodowymi - Asystent4You.pl: <https://www.asystent4you.pl/zalety-wspolpracy-przedsiębiorstw-ze-szkolami-zawodowymi/>;
- Żmijewska-Kwiręg S.: Na czym polega problem z ocenianiem? <https://ceo.org.pl/na-czym-polega-problem-z-ocenianiem/> (dostęp: 10.01.2024).
- Żurek M. (red.), Przeprowadzenie analizy funkcjonowania dotychczasowego modelu kształcenia dualnego w Radomiu. Raport z przeprowadzonych badań ankietowych i odbytych spotkań Radom 2021; https://klastermetalowy.radom.pl/wp-content/uploads/2022/01/Raport_analiza-funkcjonalna_ZPRKM.pdf (dostęp: 25.01.2024).

Hiszpania:

- *¿QUÉ ES LA FP DUAL Y CÓMO FUNCIONA PARA UNA EMPRESA? 2021*, <https://fundacionuniversidadempresa.es/es/blog-formacion-profesional-dual-empresas/> (dostęp: 20.12.2023).
- *10 ventajas que debes conocer de la Formación Profesional Dual | Cámara de España*: <https://www.camara.es/blog/formacion-y-empleo/10-ventajas-que-debes-conocer-de-la-formacion-profesional-dual> (dostęp: 20.12.2023).
- Buenas prácticas en Formación Profesional dual en España. 14 indicadores europeos de calidad, 102 ejemplos autonómicos: <https://www.fundacionbertelsmann.org/wp-content/uploads/2021/12/14-BBPPP-FP-ES-OL.pdf> (accessed: December 20, 2023).
- CEDEFOP Una Mirada a la Formación Profesional España: https://www.cedefop.europa.eu/files/8035_es.pdf (accessed: December 20, 2023).
- Chana Kasipar, Mac Van Tien, Se-Yung LIM, Pham Le Phuong, Phung Quang Huy, Alexander Schnarr, Wu Quanquan, Xu Ying, Frank Bünning (2002): Linking Vocational Training with the Enterprises - Asian Perspectives: https://unevoc.unesco.org/up/Link_Voc_End.pdf (accessed: June 20, 2023).
- *Cómo crear una encuesta en Microsoft Forms*: <https://support.microsoft.com/es-es/office/crear-un-formulario-o-crear-un-cuestionario-3c39c220-e30e-401d-bb6f-c1861d5aea01> (dostęp: 30.01.2024).
- DECRETO 166/2018, de 18 de septiembre, del Gobierno de Aragón, por el que se regula la formación del profesorado de enseñanzas no universitarias que presta sus servicios en centros docentes sostenidos con fondos públicos en la Comunidad Autónoma de Aragón: <http://www.boa.aragon.es/cgi-bin/EBOA/BRSCGI?CMD=VEROBJ&MLKOB=1040620063232&type=pdf> (accessed: June 20, 2023).
- Estudiantes matriculados en FP Dual en España: <https://www.observatoriofp.com/indicadores-destacados/espana/estudiantes-matriculados-en-fp-dual> (accessed: June 20, 2023).
- Ley Orgánica 3/2022, de 31 de marzo, de ordenación e integración de la Formación Profesional. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2022-5139 (accessed: June 20, 2023).

- LEY ORGÁNICA DE ORDENACIÓN E INTEGRACIÓN DE LA FORMACIÓN PROFESIONAL. Agenda 2030: <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:eeee54c0-c2fc-41a8-8451-e62599154d50/doc-ley-fp.pdf> (accessed: June 20, 2023).
- Observatorio sobre la FP en España. Informe 2021. La FP como clave de desarrollo y sostenibilidad: <https://www.observatoriofp.com/fp-analisis/anual> (accessed: June 20, 2023).
- Pérez Manzano, Ángela, El aprendizaje basado en el trabajo en España desde la perspectiva europea (Work-based learning in Spain in relation to the European Union): <https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/32841/TFM-G891.pdf?sequence=1> (accessed: June 20, 2023).
- ReferNet: <https://www.sepe.es/HomeSepe/Personas/formacion/cedefop/ReferNET.html> (accessed: June 20, 2023).
- Varietats de l'FP Dual: <https://mestreacasa.gva.es/web/fpdual/variedades> (dostęp: 20.06.2023 r.).
- Ventajas de la formación dual – CEEP: <https://www.grupoceep.com/ventajas-de-la-formacion-dual/> (dostęp: 20.12.2023).
- Ventajas de la Formación Profesional Dual para las empresas - FEDA-Madrid, FP Dual Alemana con empresas internacionales: <https://www.feda-madrid.com/ventajas-formacion-profesional-dual-para-las-empresas/> (dostęp: 20.12.2023); Ventajas de la formación dual – CEEP: <https://www.grupoceep.com/ventajas-de-la-formacion-dual/> (dostęp: 20.12.2023).

Dania:

- 13 erhvervsskoler er med i projekt for at fremme faglig stolthed hos landets erhvervsskoleelever: <https://www.via.dk/om-via/presse/nyheder-2020/13-erhvervsskoler-er-med-i-projekt-for-at-fremme-faglig-stolthed-hos-landets-erhvervsskoleelever> (dostęp: 20.12.2023).
- Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser (Rozporządzenie wykonawcze w sprawie szkolenia zawodowego): <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/2499#ide48d875b-c441-4602-b021-232c0dd542ab> (accessed: December 20, 2023).
- Danmarks Statistiks Fagklassifikation (DISCO-08), v1:2010: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/disco> (accessed: December 20, 2023).
- Danmarks Statistiks Fagklassifikation (DISCO-88), v1:1996: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/disco?id=ec4f3246-ea1a-4e8b-b229-f03c0dc680c6> (accessed: December 20, 2023).
- Danske virksomheder løfter et kæmpe uddannelsesansvar på erhvervsuddannelserne: <https://www.da.dk/politik-og-analyser/uddannelse-og-kompetencer/2020/danske-virksomheder-loefter-et-kaempe-uddannelsesansvar-paa-erhvervsuddannelserne/> (dostęp: 20.12.2023).
- Erhvervsskoleelever bliver klar til arbejdslivet: <https://ufm.dk/uddannelse/tilskud-til-udveksling-og-internationale-projekter/erasmusplus/erhvervsrettet-grund-og-efteruddannelse/inspiration-og-projektseksempler-erhvervsrettet-grund-og-efteruddannelse/eud/erhvervsskoleelever-bliver-klar-til-arbejdslivet> (dostęp: 20.12.2023).
- ETF (2013), *Work-based learning: benefits and obstacles a literature review for policy makers and social partners in ETF partner countries*, European Training Foundation.
- Levels in the Danish Qualifications Framework: https://ufm.dk/en/education/recognition-and-transparency/transparency-tools/qualifications-frameworks/levels/niveaubeskrivelser_en.pdf (accessed: December 20, 2023).
- Løn for lærere ansat på tjenestemandslignende vilkår ved institutioner for erhvervsrettet uddannelse (Wynagrodzenie dla nauczycieli zatrudnionych na warunkach zbliżonych do służby cywilnej w

placówkach kształcenia zawodowego), 2019:

<https://www.uddannelsesforbundet.dk/media/4883/aftaler-for-tjenestemandsligende-paa-erhvervsuddannelser-mm-2019.pdf> (accessed: December 20, 2023).

- Ministry of Higher Education and Science. Degrees and qualifications: <https://ufm.dk/en/education/higher-education/degrees-and-qualifications>

Grecja:

- Cedefop, & EOPPEP. 2019. Vocational education and training in Europe: Greece. <https://www.cedefop.europa.eu/el/printpdf/tools/vet-in-europe/systems/greece> (accessed: June 20, 2023).
- Cedefop, 2018. Apprenticeship review: Greece: modernising and expanding apprenticeships in Greece
- Common Ministerial Decision 26381/2017 (Φ.Ε.Κ. 490B/20.2.2017) which regulates the apprenticeships
- Common Ministerial Decision 26385 (Φ.Ε.Κ. 491 B 20.2.2017) on the content of the VET programmes
- Law 3848/2010 which establishes standards for the evaluation and meritocracy in education
- Law 3879/2010 which shaped national priorities in the field of VET and regulated issues governing actions for lifelong learning, such as the definition of the basic concepts and the distinction between administrative bodies and service providers. In addition, it established the National Qualifications Framework and the National Lifelong Learning Network.
- Law 4009/2011 related with in the structure, the operation, quality assurance and internationalisation of VET institution.
- Law 4763/2020 on the establishment on the National System for Vocational Education, Training and Lifelong Learning
- Opendgov.gr. 2015. Πλαίσιο για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στη Δια Βίου Μάθηση (Framework for the Quality Assurance in Lifelong Learning). <http://www.opengov.gr/ypeth/wpcontent/uploads/downloads/2015/12/PLAISIODIASFALISIS.pdf>
- Research from the Foundation for Economic & Industrial Research (2021), “Vocational Education & Training in Greece”, http://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_27042021_REP_GR.pdf (accessed: June 20, 2023).
- The Hellenic Qualifications Framework: <https://nqf.gov.gr/index.php/ta-8-epipeda> (accessed: June 20, 2023).
- Η Επαγγελματική Εκπαίδευση & Κατάρτιση Στην Ελλάδα - Dianeosis: <https://www.dianeosis.org/2022/09/i-epaggelmatiki-ekpaidefsi-kai-katartisi-stin-ellada/> (dostęp: 20.12.2023).
- ώς να δημιουργήσετε μια έρευνα στο Microsoft Forms: <https://support.microsoft.com/el-gr/office/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%BD%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BC%CE%B1%CF%82-%CE%AE-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%AF%CE%B6-3c39c220-e30e-401d-bb6f-c1861d5aea01> (dostęp: 30.01.2024).